râsul lumii

ANDREI PLEȘU s-a născut la 23 august 1948, în București. Absolvent al Facultății de Arte Plastice, secția de istoria și teoria artei. Doctoratul în istoria artei la Universitatea București, cu teza *Sentimentul naturii în cultura europeană.* Lector universitar la Academia de Arte Plastice, București (cursuri de istorie și critică a artei moderne românești) (1980–1982). Profesor universitar de filozofie a religiilor, Facultatea de Filozofie, Universitatea București (1991–1997). Fondator și director al săptămânalului de cultură *Dilema* (1993). Fondator și președinte al Fundației Noua Europă și Rectorul Colegiului Noua Europă (1994). Membru al *World Academy of Art and Science* (1997). Membru al *Académie Internationale de Philosophie de l'Art,* Geneva, Elveția (1999). Dr. phil. honoris causa al Universității *Albert-Ludwig* din Freiburg-im-Breisgau, Germania (2000) și al Universității *Humboldt* din Berlin, Germania (2001). *Commandeur des Arts et des Lettres,* Paris, Franța (1990). *New Europe Prize for Higher Education and Research* la Berlin, acordat de *Center for Advanced Study in the Behavioral Sciences,* Stanford, *Institute for Advanced Study,* Princeton, *National Humanities Center,* Research Triangle Park, North Carolina; *Netherlands Institute for Advanced Study in the Humanities and Social Sciences* (NIAS), Wassenaar; *Swedish Collegium for Advanced Study in the Social Sciences* (SCASSS), Uppsala și *Wissenschaftskolleg zu Berlin* (1993). Premiul Academiei Brandenburgice de Științe din Berlin, Germania (1996). *Ordre national de la Légion d'Honneur* al Franței (în martie în gradul de *Commandeur* și în decembrie în gradul de *Grand Officier*) (1999) etc.

SCRIERI: *Călătorie în lumea formelor* (eseuri de istorie și teorie a artei), Meridiane, București, 1974; *Pitoresc și melancolie. O analiză a sentimentului naturii în cultura europeană,* Univers, București, 1980; reeditare Humanitas, 1992, 2003; *Francesco Guardi,* Meridiane, București, 1981; *Ochiul și lucrurile* (eseuri), Meridiane, București, 1986; *Minima moralia* (elemente pentru o etică a intervalului), Cartea Românească, București, 1988; reeditare Humanitas, 1994, 2002 (trad.: franceză, L'Herne, Paris, 1990; germană, Deuticke, 1992; suedeză, Dualis, Ludvika, 1995, maghiară, Tinivár, Cluj, 2000; împreună cu fragmente din *Limba păsărilor,* Jelenkor Kiadó, Pécs, 2000; slovacă, Kalligram, Bratislava, 2001); *Jurnalul de la Tescani,* Humanitas, București, 1993 (trad.: germană, Tertium, Stuttgart, 1999; maghiară, Koinónia, Budapesta, 2000); *Limba păsărilor,* Humanitas, București, 1994; *Chipuri și măști ale tranziției,* Humanitas, București, 1996; *Eliten – Ost und West,* Walter de Gruyter, Berlin–New York, 2001; *Despre îngeri,* Humanitas, București, 2003; reeditare 2004, 2005; *Obscenitatea publică,* Humanitas, București, 2004; reeditare 2005, precum și numeroase studii și articole în reviste românești și străine.

andrei
pleșu

comédii la porțile orientului

Ediție îngrijită de
RADU PARASCHIVESCU

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Coordonatorul seriei
RADU PARASCHIVESCU

Foto copertă
MIHAI OROVEANU

Coperta
GABI DUMITRU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PLEȘU, ANDREI
Comédii la porțile Orientului / Andrei Pleșu; pref.: Radu Paraschivescu. – București: Humanitas, 2005
ISBN 973-50-1032-1

I. Paraschivescu, Radu (pref.)

821.135.1-7

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/317 18 19, fax 021/317 18 24
www.humanitas.ro
Comenzi CARTE PRIN POȘTĂ: tel. 021/311 23 30, fax 021/313 50 35, C.P.C.E. – CP 14, București
e-mail: cpp@humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

ISBN 973-50-1032-1

argument

Pe un afiș care prezintă colecția de carte comică „Râsul lumii“ din portofoliul Humanitas, doi oameni legitimează în registru ludic un proiect util pentru o nație mai bosumflată decât e cazul. Unul este Gabriel Liiceanu. Are o figură dezabuzată, de om căruia ideea unor cărți menite să provoace zâmbete sau hohote i se pare dacă nu frivolă, în orice caz suspectă. Celălalt este Andrei Pleșu, surprins în atitudinea sănătoasă a unui râs fără precauții. Cei doi recomandă un titlu — *Vorbe de duh* de Des MacHale — care a avut succes încă din ziua lansării pe piață. Afișul a confiscat atenția publicului, creându-i însă mici necazuri identitare unuia dintre promotori. Așa se face că la târgul de carte de la începutul lui iunie 2005 un cititor febril s-a prezentat la standul Humanitas și a cerut vehement *Vorbe de duh* de Andrei Pleșu, din colecția „Înțelepciune și credință“. Informat despre încurcătură, cel vizat a râs la fel de reconfortant ca pe afiș. Moment în care am prins curaj și i-am făcut propunerea.

L-am rugat, așadar, pe Andrei Pleșu să accepte închegarea unei selecții pentru colecția „Râsul lumii“. O selecție care să scoată la suprafață textele cele mai mustoase și mai amuzante pe care le-a scris din 1990

Coordonatorul seriei
RADU PARASCHIVESCU

Foto copertă
MIHAI OROVEANU

Coperta
GABI DUMITRU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PLEŞU, ANDREI
Comédii la porțile Orientului / Andrei Pleşu; pref.: Radu Paraschivescu. – Bucureşti: Humanitas, 2005
ISBN 973-50-1032-1

I. Paraschivescu, Radu (pref.)

821.135.1-7

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/317 18 19, fax 021/317 18 24
www.humanitas.ro
Comenzi CARTE PRIN POŞTĂ: tel. 021/311 23 30, fax 021/313 50 35, C.P.C.E. – CP 14, Bucureşti
e-mail: cpp@humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

ISBN 973-50-1032-1

argument

Pe un afiș care prezintă colecția de carte comică „Râsul lumii" din portofoliul Humanitas, doi oameni legitimează în registru ludic un proiect util pentru o nație mai bosumflată decât e cazul. Unul este Gabriel Liiceanu. Are o figură dezabuzată, de om căruia ideea unor cărți menite să provoace zâmbete sau hohote i se pare dacă nu frivolă, în orice caz suspectă. Celălalt este Andrei Pleșu, surprins în atitudinea sănătoasă a unui râs fără precauții. Cei doi recomandă un titlu — *Vorbe de duh* de Des MacHale — care a avut succes încă din ziua lansării pe piață. Afișul a confiscat atenția publicului, creându-i însă mici necazuri identitare unuia dintre promotori. Așa se face că la târgul de carte de la începutul lui iunie 2005 un cititor febril s-a prezentat la standul Humanitas și a cerut vehement *Vorbe de duh* de Andrei Pleșu, din colecția „Înțelepciune și credință". Informat despre încurcătură, cel vizat a râs la fel de reconfortant ca pe afiș. Moment în care am prins curaj și i-am făcut propunerea.

L-am rugat, așadar, pe Andrei Pleșu să accepte închegarea unei selecții pentru colecția „Râsul lumii". O selecție care să scoată la suprafață textele cele mai mustoase și mai amuzante pe care le-a scris din 1990

încoace. E adevărat că m-am pus, cu acest prilej, în ipostaza unui gospodar de pe malul Neajlovului somat să grădinărească la Versailles. În același timp, m-am gândit că ar fi păcat să ratăm un spectacol somptuos. Fiindcă în fiecare cuvânt pus pe hârtie de Andrei Pleșu se ghicește talentul și în fiecare imagine se vădește harul. Nu e nici o noutate aici: Andrei Pleșu are calitatea rarisimă de a vorbi / scrie sclipitor despre orice. În plus, poate să-ți provoace râsul indiferent dacă se ocupă de o sticlă de borș, un fir de cupru sau o cheie de strung. Deține forme de *captatio* infailibile și dispune de un șarm acaparator. Seduce prin simplă prezență și practică o ironie dezinvoltă, de multe ori binefăcătoare. Și-atunci cum să lași așa ceva nefructificat?

De îndată ce Andrei Pleșu și-a dat acordul pentru volumul pe care tocmai l-ați deschis, am început operațiunile de sistematizare a materiei. Iar cu ocazia asta am observat că existau destule texte *nepublicate* încă în volum. Le-am descoperit ba în *Dilema veche*, ba în *Plai cu boi*, ba în *Jurnalul Național*. Le-am citit și le-am oprit pe cele care răspundeau întocmai criteriilor pentru *Comédii la porțile Orientului*: umor tonic, haz vehement, ochi critic fixat asupra șubrezeniilor indigene, vervă cotropitoare, limbaj luxuriant și un farmec al rostirii care nu se obține din dicționare și compendii. Aveți de-a face, așadar, cu un volum de gală. Rostul lui e să ne binedispună și să ne reconecteze la literatura pură. Căci dincolo de eventuala lor miză pedagogic-moralizatoare, *Comédiile* asta sunt: bucăți sau mai degrabă bucate literare, din care nu lipsește nici o mirodenie și care alcătuiesc un ospăț inubliabil.

Ospățul are cinci feluri. E adevărat, suntem departe de ștacheta chefurilor boierești pomenite de autor într-un articol, dar avem dozajul pentru o masă literară în bună ordine. Primul fel, antreurile din secțiunea *Ce țară-i asta?*, deschid apetitul și provoacă primul freamăt incitat. Căci aflăm aici cum arată omul nou al României de azi, care sunt capcanele unei călătorii cu trenul accelerat, în ce măsură știm să spunem ce avem de spus și ce profil oferă nației cei pe care suntem chemați să-i votăm. Felul doi, *Toxine mari și mici*, înseamnă așezarea în spațiul derapajelor publice, imortalizarea loazei rostitoare de poncife și a actorului care pocește sensurile poeziei, dar și semnalarea câtorva ticuri de comportament tot mai prezente la români. Cu felul trei, *Cartelul patrioților*, urcăm vitejește spre culmile lichelismului patent, ale secăturii ample, gata să explodeze oricând în pagina de ziar sau pe ecranul televizorului. Felul patru, *Înăuntrul trebilor de-afară*, spune povestea unor delicioase congruențe, dar și inadecvări, și îl dezvăluie totodată pe bucătar la apogeul artei sale. În fine, cu felul cinci, *În lume nu-s mai multe Românii*, ne întoarcem în ograda noastră populată de vietăți bizare și de angajări dubioase.

Lui Andrei Pleșu i s-au făcut destule portrete — unele măgulitoare, altele ticăloase. Au vorbit despre el și Alexandru Paleologu, dar și Olivia Clătici. Au scris despre el și Octavian Paler, dar și Corneliu Vadim Tudor. De bună seamă, portretul cel mai avizat îi aparține vecinului de destin, Gabriel Liiceanu. E un portret croit dintr-o frază lămuritoare, care fotografiază tot și care nu întâmplător stă prinsă în insectarul afectiv

al *Declarației de iubire*: „Personaj vast, cu resurse multiple, dotat cu o aroganță de catifea și surclasând cu amabilitate pe oricine, obținând cu ușurință performanța și strălucirea în tot ce i se întâmplă să facă, modulând în orice registru uman (devastator în deriziune și adorabil la ceasul șuetei), apt să ia forma oricărui context (de la petreceri cu lăutari la întâlniri cu domni în vârstă și regine), incapabil visceral să tolereze afrontul, pătimaș și nedispus să-și recunoască greșeala, înzestrat cu o bună credință care uneori se învecinează cu prostia, devenind relativist și îngăduitor când e confruntat cu judecățile tranșante, dar grav și slujind patetic adevărul când sunt lezate principii, distant și angajat, atras de rigori monahale și topindu-se cu voluptate în vanitățile lumii, Andrei Pleșu excită lesne fantasma colectivă a intelectualului român care, de la revoluție încoace, păcălit în câteva rânduri de istorie și devenit mefient, a decis să aleagă vigilența și să practice subtilitatea ca metodă și atunci când nu e cazul."

Citatul are rostul lui. Dacă îl vom pune alături de orice text din acest volum, luat la întâmplare, vom vedea că descrierea prietenului de către prieten este riguros exactă. Și vom constata că, la rândul lui, Andrei Pleșu are înzestrarea unui portretist excepțional. Și redutabil. Căci model i-a fost nimeni alta decât România. O Românie fără fard, dezbrăcată de sclipici și livrată cu toate scrântelile, ezitările, boacănele, excesele și abdicările ei postdecembriste. O Românie haotică și delirantă, ambiguă și abruptă, hazlie și inconsecventă. Un spațiu al candorilor și al convențelor, al farafastâcului pompos și al formei fără fond. Un

areal unde trăiește — uneori mândru, alteori autist — o populație care, nesupravegheată atent, riscă să derapeze spre faună. Andrei Pleșu nu face servicii de escortă acrită de vremuri și sătulă de câte înghite de la semeni. Rolul lui e să ne vâre sub ochi o oglindă și să ne invite la (auto)contemplare. Urmându-i îndemnul, vă asigur că avem doar de câștigat.

RADU PARASCHIVESCU

ce țară-i asta?

zoologie

Lui Adam i s-a dat, în Rai, dreptul de a numi animalele și de a le stăpâni. După izgonirea din Rai, lucrurile au luat o întorsătură cu totul neconvenabilă: animalitatea a început să dea nume oamenilor și să-i stăpânească, până-ntr-atât încât, de la sihaștrii primelor veacuri creștine (care încercau să-și domesticească menajeria interioară) până la fiziognomiștii Renașterii (care clasificau mutra semenilor după afinitățile ei cu profilul diverselor sălbăticiuni cunoscute) și până la vocabularul etern al caricaturii și injuriei, zoologia a devenit, ca să zicem așa, o parte însemnată a antropologiei... Dar parcă niciodată și niciunde ca în România contemporană n-a reușit morfologia regnurilor inferioare să iasă atât de explicit și de euforic la suprafață. A identifica pe stradă, la televizor sau pe scena politică specii diferite de animalitate nu mai este, în aceste condiții, o operațiune ofensatoare, ci o modestă operă descriptivă. Iei notă, pur și simplu, de ambianță.

Mai întâi, ai de înregistrat expresia sonoră a animalității. Zgomotele străzii, ale mediilor audiovizuale, ale oricărei aglomerări umane, s-au îndepărtat simțitor de la stilistica articulării calme, a emisiei controlate rațional. Auzi, la fiecare pas și la orele cele mai

neașteptate, șuierături, răgete, mârâieli, chiote, grohăieli, behăituri, ciripeli, mormăituri, croncăneli, scâncete, lătrături, gemete, horcăieli, țipete acute și icnete înfundate, râgâieli, flatulențe explozive, urlete, pe scurt, un fel de balamuc asurzitor și toxic. Se vorbește răstit, monosilabic, onomatopeic.

Ceea ce, la animale, e un sistem de semnalizare primitiv și vital la oameni a devenit un ornament „haios", o afectare de gașcă. Spectaculoasă e combinația anapoda a speciilor, inadecvarea între ambalaj și manifestarea lui sonoră: întâlnești la tot pasul „lei" care behăie, „capre" care mugesc, „porci" care ciripesc, „măgari" care șuieră ca șerpii, „vaci" care scâncesc etc. Un soi de pădure deviată, o ogradă cu altoiuri implauzibile, o rezervație de experimente ratate.

Să trecem însă la ambalaj. Frapantă e supraabundența de păsăret: papagali volubili, cu vocabular minim și repetitiv, bâtlani solemni, pupeze sentimentale, păuni perplecși, gaițe sapiențiale, pițigoi melancolici, gâște, găini (de ambe sexe), dropii senzuale, ciocănitori fără prejudecăți, cocoși afabili, cucuvele inflexibile, ciori imaculate, vrăbioi insignifianți și pompoși, curci abstrase, pinguini, bibilici (metafizice), cuci (justițiari), guguștiuci (fraieri).

Din fauna acvatică se remarcă mai ales crapul prepotent și obtuz, îmbogățit artificial, la crescătorie, știuca violentă și hrăpăreață, bibanul descurcăreț și plevușca (ții ofensați, puietul nelămurit, hamsiile gregare). Să adăugăm batracienii colocviali, lipitorile, crabii și insidioasele meduze. Stăm bine cu târâtoarele: de la șerpăria soioasă, șireată și servilă de prin județe până

la reptilele țepene cu miros de preistorie: gușteri grosolani, iguane greoaie, cameleoni.

E criză de animale nobile și performante. Nu prea avem cerbi, vulturi, lei adevărați, cu autoritate legitimă, leoparzi eleganți, pantere de familie bună. Nici măcar porumbi concilianți sau urși viguroși și cumsecade. În schimb, e plin de căței ipocriți și pisici ieftine, de vulpi șmechere, lupi hămesiți, măgari nerușinați, boi monumentali și porci inspirați. Avem hiene funeste și dihori care duhnesc a cloacă, scroafe urcate în copac și mistreți scăpați în grădina de zarzavat. Avem, să nu uităm, țapi vizionari, rățoi plini de principii și lebede de paradă.

O categorie aparte o reprezintă cârtițele reciclate, adică vechi, dar gata să mimeze noul discernământ democratic. Avem analiști (de politică externă) cu aspect de morsă competentă, sau analiști de politică internă cu aspect de bursuci suficienți, avem vedete de show estival care pendulează între căprița sexy și oaia aferată.

Avem animale obraznice, animale țanțoșe, animale bolnave. Buhai tandri și bivoli somnolenți. Gândaci, gâze, trântori, ploșnițe, păduchi, cari, muște, molii. Șobolani. Fluturi inconsistenți și fluturoaice zemoase. Viermi umezi, lăcuste năvălitoare, viruși.

Amestecul speciilor e din nou frapant: viezuri care se dau drept tigri, șoricei care se cred gheparzi, porci care se cred tauri, cloști care imită privighetoarea.

Am văzut, de curând, și o evoluție inversă, relativ neașteptată. Un malac, obișnuit al mlaștinilor politice și clasat, îndeobște, la rubrica porcine (cu mici cochetării de Saint-Bernard erotic), îi lua un interviu președintelui țării și se schimbase, brusc, în iepuraș. Ochii,

încleiați de afecțiune, se făcuseră mici și jucăuși, fecio-relnice sughițuri admirative întâmpinau fiecare frază a șefului. Din vierul arogant al altor emisiuni a ieșit, bălos, la suprafață, lingăul. Huiduma de partid și de stat era atât de drăgălașă și timidă („Ne dați voie să dăm puțină publicitate?"), încât nu se putea să nu ia o decorație. Când iepuraș de casă, când „porc de serviciu", când dulău național, bucuros să latre și să se gudure oportun, când bufnițoi lubric, când ciocârlie patriotică, arătarea avea orgoliul de a întruchipa singur toată fauna autohtonă.

Pe o nouă arcă a lui Noe, insul ar putea fi singurul călător, mândru de a se împreuna, dacă ar fi nevoie, cu sine însuși...

Plai cu boi, ianuarie 2003

trenul 1642

Săptămâna trecută am călătorit, de la Suceava la București, cu trenul 1642. Tren accelerat, bilet de clasa întâi. Recomand o asemenea călătorie tuturor patrioților români scandalizați de nedreptățile istorice la care am fost supuși de-a lungul zbuciumatei noastre istorii. Și celor care cred că dacă nu vom intra în NATO sau în UE va fi din cauza unui generalizat lobby antiromânesc. Să poftească dumnealor să meargă cu trenul prin Moldova. Cu trenul 1642, de pildă. Experiența e edificatoare și definitivă. De la bun început, te neliniștește aspectul comatos al vagoanelor, ființa lor șubredă și vetustă. Pe dinafară, au înfățișarea unor compoziții hibride, viermănoase, aduse pe șine dintr-un depozit de butaforie rutieră. Pe dinăuntru, spectacolul alunecă de la precar spre dizgrațios. Husele fotoliilor sunt rupte și pline de pete echivoce, ca de o erupție purulentă. Ușile compartimentelor se închid greu, glisând, răgușit, pe jgheaburi distorsionate. Ferestrele sunt adumbrite de un jeg arhaic, prin care cel mai frumos peisaj se vede mocirlos, încleiat, promiscuu. Cutia pentru gunoi de sub fereastră are fundul spart, așa încât ceea ce arunci înăuntru, într-un gest de reflexă civilitate, îți cade pe picioare. Pe tavan, în locul becurilor, se

văd buchete de sârmă răsfirate, foste fire electrice rămase în suspensie, ca niște gâturi de (mini)dragon decapitat. Chenarele sticlăriei, mânerele, scrumierele de pe coridor sunt toate acoperite de un praf geologic, solidificat ireversibil. Mirosul general e suspect. Nu-ți vine să atingi nimic, nu-ți vine să respiri, te rogi din răsputeri să nu fii constrâns la folosirea closetelor. Unii călători, dintre obișnuiții traseului, spun că din când în când, de sub banchete, apar șoareci. Geamurile se deschid anevoie, iar odată deschise, nu se mai pot închide. Când ia viteză, vagonul se comportă epileptic, solicitând maximal un terasament fără viitor și aproape fără prezent. Nu-mi pot închipui cum stau lucrurile la clasa a doua. Oricum, pentru călători, diferențele de clasă nu par să conteze. După primele opriri, coridoarele se umplu de-a valma cu oameni de tot soiul, unii somnolenți, alții agitați, alții gata să „tachineze" navetiste sau să înfiereze, cu chef, „situațiunea". Toți cară bagaje de forme și mărimi inclasificabile, un adevărat bazar de tranziție. Controlorul, după o scurtă apariție de protocol la plecarea din Suceava, nu se mai arată niciodată. Se vorbește răstit, se râde brutal, se doarme soios, de-a-n picioarelea. Gările au ceva de cazarme în dezordine, atmosfera generală e de provizorat mizer, de colectivitate aflată în refugiu.

Poate am avut o zi proastă. Poate eram obosit. Poate nu mai ieșisem de mult în lume. Poate că totul se explică prin sărăcie; sărăcia insolubilă, sistematică, batjocoritoare, a tuturor lumilor postcomuniste. Dar sărăcia care te face să nu te mai speli, sărăcia care aduce lehamite, grosolănie, iresponsabilitate, îngălare, lipsă de

respect pentru aproapele, pentru meserie, pentru îndatoririle elementare, sărăcia arborată mârlănește, cu un fel de voioșie hâdă, sărăcia arogantă, netrebnică, rea — sărăcia aceasta trădează boli mai adânci și mai perfide, care nu se pot vindeca prin simple soluții financiare și nici prin aderări euforice la organisme internaționale sănătoase. Ceva, în fibra națională, e, deocamdată, deteriorat. Și, dacă suntem cinstiți cu noi înșine, vom recunoaște că nu suntem, încă, în rândul lumii: mai avem de lucrat. Un iureș în izmene poate încheia, norocos, o bătălie. Pentru o paradă NATO e însă puțin și inadecvat.

Dilema, 9–15 mai 1997

omul nou

Multă vreme, cartierul dintre Piața Victoriei și „Lupoaică“ a fost un cartier decorativ și pașnic. Se născuse pe un teren — Parcul Bonaparte — aflat la marginea orașului, așadar într-o zonă aerisită, nezgomotoasă, foarte atrăgătoare pentru burghezia prosperă care își dorea case pitorești și confortabile. Comunismul n-a adus, în acest peisaj, decât decrepitudine și, la capătul dinspre „Externe“ al străzii Paris, o linie mizeră de troleibuz, cu stație pe „Louis Blanc“. Când se strica ceva, pasagerii trebuiau să coboare și m-am trezit de multe ori în murmurul tenace dar fără efect al indignării lor. După revoluție, vecinătatea cu clădirea Guvernului a transformat, brusc, zona într-o culisă tulbure a politicii stradale. Mitingurile, hoardele de mineri, dubele trupelor antitero au devenit recuzita curentă a străzilor cu nume sonore, de mari capitale, din fostul Parc Bonaparte. Ele s-au contaminat de rumoare agitatorică, de atmosfera stadioanelor, a turnirurilor și a luptelor de gherilă. Ne-am deprins și cu asta; în plus, lucrurile — cel puțin deocamdată — s-au mai liniștit. Până nu demult. Căci, dintr-odată, vacarmul revoluționar a fost înlocuit de un vacarm „de tip nou“: vacarmul reformei, întruchipat, benign, de pletora micilor

dughene și, mai puțin benign, de câte un local pretențios, în jurul căruia aglutinează o clientelă pestriță, cu limuzină și telefon mobil.

Am ghinionul să locuiesc peste drum de un asemenea stabiliment. Se numește, sibilinic, „Saga“ și, la început, avea aerul unui experiment decent: într-o casă veche, cu grădină, patronii păreau doritori să recupereze modelul restaurantului „de cartier“, aproape de centru și totuși „la șosea“, ospitalier și discret. Lucrurile s-au degradat galopant: clientela seamănă mai mult a clientelat, se organizează mari petreceri de gașcă, se programează nunți și se pune muzică. Tare. Asurzitor. Nerușinat. De vreun an, ascult seară de seară, laolaltă cu o sumedenie de vecini terorizați, aceleași casete cu Armstrong și Pavarotti (deveniți, firește, pe această cale, odioși) și particip la toate euforiile matrimoniale ale mușteriilor. Citesc, mă uit la televizor, fac conversație și încerc să adorm pe un fond muzical fatal: fondul muzical „Saga“. Duminica trecută mi-am ieșit din minți. Strada a fost scuturată subit de o explozie sonoră necruțătoare; nu mai auzeam ce spun, ce mi se spune, ce mi se strigă; vedeam, pe sub balcon, mașini grele care păreau să circule pe câlți, într-atât motoarele lor erau neputincioase față de decibelii „Saga“. M-am repezit, năuc, spre stabiliment. Iar acolo, în grădină, l-am întâlnit! L-am recunoscut imediat! Era „omul nou“ în carne și oase, vechiul și gloriosul om nou, încă și mai nou după revoluție: reciclat, modernizat, capitalist. Sigur de sine, de banul și de pilele lui, ferches ca un căpitan în civil, prost, șmecher și obraznic. „Ce vreau? Care-i problema? Tocmai face o probă

cu stația pentru nunta de diseară. La el acasă face ce vrea. Și, în definitiv, ce-am cu Armstrong? Nu-mi place? Da' de țiganii care fac scandal noaptea, după colț, de ce nu mă leg? Ar fi bine să fiu mai calm. El e calm. E un domn. Și e dreptul lui să organizeze nunți. Mai ales că e vorba de cineva de sus, de foarte sus!" Are dreptate. Eu sunt isteric, el e stăpân pe situație. Eu sunt neputincios, el e neînfricat. „Ce-o să-i fac?" El e, în mai mare măsură decât mine, beneficiarul revoluției: nu se mai teme de partid, de Securitate, de serviciul de cadre. E liber și demn. Iar eu sunt ridicol. Eu visez să vie, mă-nțelegi, statul, „statul de drept", care să mă apere de omul nou, veșnic victorios. Să-i explice că spațiul sonor al unei străzi e spațiu public și că nu poate abuza de el bunul plac al oricărui bișnițar. În toată lumea, poliția intervine, în asemenea situații, de la sine. Dar aștept degeaba. Statul de drept e ocupat. N-are timp de fleacuri. Și oricum, dacă e să sprijine pe cineva, mai curând îl va sprijini pe preopinentul meu, care reprezintă, nu-i așa, spiritul de inițiativă, spiritul întreprinzător, *noul*. La urma urmei, ce-am cu Armstrong și cu Pavarotti?

Dilema, 29 august–4 septembrie 1997

ce avem de spus

În România se vorbește mult. Suntem un popor epic, liric, dramatic, gata oricând să practice confesiunea, lamentația, memorialistica și bancul. Conversația e aproape un viciu, pasiunea istorisirii are o lungă tradiție. Strada e zgomotoasă, cârciuma sau cafeneaua — suprapopulate. Avem ziare multe, posturi de televiziune înfloritoare, telefoane mobile pentru toate buzunarele. Dar avem chiar atâtea lucruri de spus? Dacă facem o fie și frugală socoteală, vom constata că între abundența discursului și consistența lui e o disproporție stingheritoare. Emisia sonoră compactă maschează un enorm vid de sens.

Să dăm mai întâi deoparte „formulistica", adică replica de rutină a fiecărei zile: „Bună ziua!" (cu varianta mai nouă: „o zi bună"), „La revedere!", „Ce mai faci?", „Bine, mulțumesc!" etc. Să scoatem din joc și uriașa cantitate de interjecții adjectivale pe care o manevrează, ca pe o nouă limbă, generațiile mai tinere: „*Cool!*", „Marfă!", „Super!", „Trăsnet!" ș.a.m.d. Dincolo de conotația superlativă, aceste cuvinte nu spun nimic. „Super!" poate fi și o femeie, și o bicicletă, și o iahnie, și un film, și o agreabilă stare interioară. În generalitatea ei, interjecția simplifică lucrurile, se dispensează de a mai

comunica detalii. Nu te mai străduiești să fii cât de cât descriptiv, să deosebești între „fermecător“, „tulburător“, „surprinzător“, „provocator“, „incitant“, „copleșitor“ sau mai știu eu cum. Spui „Super!“ și ai scăpat. Să lăsăm la o parte, în continuare, „frazeologia de întreținere“, setul de expresii curente, pe care le repetăm somnambulic de câte ori se ivește ocazia: „Sănătate să ne dea Dumnezeu, că restul nu contează!“, „Dacă aș avea talent și aș pune pe hârtie prin ce-am trecut, ar fi mai ceva ca un roman!“, „Am un mare defect: sunt prea bun!“, „Degeaba te agiți, te chinui, agonisești tot felul de fleacuri. Nu merită! Doar nu le iei cu tine în mormânt!“. De un asemenea inventar sapiențial se folosește mai tot omul. Dar nu un subiect vorbitor e cel care rostește fraze ca acestea, ci duhul colectiv al poncifului, flașneta repetitivă, impersonală, a unei comunități fără chip. Nu tu vorbești; se spune și se răs-spune prin tine ceva gata spus, ceva care se târâie de generații prin gura tuturor.

Mai sunt nenumăratele împrejurări în care suntem noi înșine conștienți că n-avem nimic de spus, dar vorbim din pură politețe, de plictiseală sau ca să treacă timpul. Sau ca să părem inteligenți. Sau pentru că ăilalți sunt proști. Vorbim, alteori, și pentru că nu ne putem sustrage râșniței publice, care se învârte de la sine. Mai devreme sau mai târziu, de voie de nevoie, ne aliniem. Așa se explică, de secole, considerațiile despre vreme, despre greutățile vieții, despre recolta proastă, despre tâlhăriile politicienilor, despre cum era pe vremuri, despre „la noi în familie“ („Bine zicea bietul tata...!“), despre diete și medici, despre revoluție

(„Mi-amintesc ca acum: eram în Comitetul Central. Se trăgea...), despre cum trece timpul („Parc-a fost ieri...“), despre tinerețe („Făceam și noi destule nefăcute, slavă Domnului, dar totul avea o limită“), despre rochii drăguțe, coafuri nostime și bărbați mitocani, despre femei fraiere, neveste imposibile, meciuri vândute și șprițuri cu băieții, despre Ialta, francmasonerie și KGB, despre evrei („Să ne-nțelegem, n-am nimic cu ei!“), despre unguri („Om fi noi cum om fi, da' și ei sunt apucați“), despre ce-ar trebui să facă guvernul, despre vecini (imbecili), despre soacre (acre), despre nepoței (geniali), despre Dumnezeu („Orice s-ar zice, trebuie să fie undeva o forță...), despre popi (fățarnici), despre prețuri („Nu se mai poate!“), despre români („Deștepți, dar ghinioniști“), despre România („Ce-au, domnule, cu noi?“), despre viitor („Măcar copiii să apuce vremuri normale“), despre mâncare („Atâta plăcere mi-a mai rămas!“), despre climă („S-a dat peste cap de când cu experiențele nucleare“). Extrageți din morișca zilnică toată această pălăvrăgeală și țara se va cufunda în liniște. Iar de la o vreme, am putea reîncepe să gândim articulat și să lucrăm cuviincios.

Jurnalul Național, 8 aprilie 2004

care-i problema?

Limbajul străzii, al politicienilor, al funcționarilor publici, carevasăzică limbajul nostru, al tuturor, a consacrat, de o bună bucată de vreme, un soi de interogație retorică având multiplă folosință, un soi de replică vidă, nerușinată, de natură să închidă orice discuție înainte ca ea să înceapă: „Care-i problema?"

„Ieri ai spus una și acum spui alta!" „Și? Care-i problema?" „Ai întârziat două ore!" „Da! Și care-i problema?" „Ai făcut o declarație mincinoasă!" „Treaba mea! Care-i problema?" Există și oarecari variațiuni: „E vreo problemă?", sau „Și ce problemă ai dumneata?", sau „Care-i chestia?". Ideea e că semnalarea unei nereguli, admonestarea legitimă, invocarea unei solicitări contrariate și, în genere, orice enunț inconfortabil sunt simple fandoseli, afectări prostești, pretenții burgheze.

Numai firile complicate și inteligențele mediocre văd peste tot „probleme". În realitate, lucrurile sunt simple și în perfectă ordine! Ce atâta tapaj? De ce să ne formalizăm degeaba? Care-i problema? N-am înțeles! Te-ai trezit dumneata mai breaz decât alții? Vezi-ți, domnule, de treaba dumitale! Unde scrie că trebuie să dau cuiva socoteală? Ia nu mai face pe deșteptul! Ai vreo problemă? N-ai decât! Du-te și te plimbă! Nu

te mai băga unde nu-ți fierbe oala! „Care-i problema?" e replica aroganței expeditive, a îndreptățirii necondiționate, a poziției de forță. E un tip de reacție care instituie arbitrarul, tupeul, impunitatea sfruntată. Nu trebuie îndreptat nimic pentru că nu e nimic de îndreptat, nu trebuie căutate soluții, pentru că nu există nimic de soluționat, nu trebuie amendat nimic pentru că totul e în regulă. Lumea e o grădiniță placidă, fără asperități și fără accidente. Numai cârcotașii, dușmanii, elitiștii, „intelectualii" caută nod în papură și distribuie vinovății în dreapta și în stânga. Ei nu vor să priceapă că a fi băiat deștept, băiat de băiat, a fi un tip „marfă", e a nu problematiza inutil, a nu te lăsa intimidat de scrupule muierești.

Interogația are, de fapt, un temei afirmativ, apodictic. „Care-i problema?" e expresia provocatoare a unei indemolabile suficiențe. Ea înseamnă de fapt: „N-am probleme!", sau „Nu e nici un fel de problemă!" Dubiile sunt excluse, ezitările, blocajele, crizele — de asemenea. „S-ar părea că în partidul dumneavoastră există unele disensiuni." „Fals! N-avem nici un fel de probleme!" „Te-ai pregătit pentru examen?" „N-am probleme!" „Ce te faci dacă te prinde poliția?" „N-am probleme!" „De ce nu v-ați anunțat până acum un candidat la președinție?" „O să anunțăm, nu sunt nici un fel de probleme!" „Cum stăm?" „N-avem probleme!" „Vom intra în UE în 2007?" „Nici o problemă!" „E justiția noastră independentă?" „Nu sunt nici un fel de probleme!" „De ce furi?" „Care-i problema?" „De ce scuipi pe jos?" „E vreo problemă?" „De ce pui muzica atât de tare?" „N-am înțeles. Sunt la mine acasă. Care-i problema?"

S-ar zice că trăim în Paradis. Ca să dăm de probleme, trebuie să le căutăm cu lumânarea. Inocenți, siguri de noi, binedispuși, contemplăm lumea ca pe un depozit de enunțuri simple și luminoase, fără interdicții, fără constrângeri, pe scurt, fără de lege. România e cea mai bună dintre toate lumile posibile, iar românii sunt, în eternitate, o nație fără probleme. Probleme au alții. Și fiindcă le au, le rezolvă. La noi lucrurile sunt deja rezolvate. Stârpirea corupției, integrarea europeană, privatizarea, statul de drept, toate sunt la locul lor, bine ambalate, împlinite, bifate. Chiar și alegerile par rezolvate dinainte. Ei, și? Care-i problema?

Jurnalul Național, 18 august 2004

descriptio moldaviae

A trebuit să plimb prin țară un cuplu de prieteni din America. El, profesor de filologie clasică la Berkeley, ea, muziciană. El născut în Anglia, la Manchester, ea născută în Olanda, dintr-o familie plină de parfumuri exotice: puțin sânge indonezian, puțin portughez, ceva ecouri armenești, toate pe fundalul comun al Țărilor de Jos. Am urcat spre nordul Moldovei, până la Gura Humorului și Sucevița, și ne-am întors spre București pe la Bicaz și Lacul Roșu, coborând, apoi, pe Valea Prahovei. Rezultatul a fost cel pe care contasem: locuri minunate, oameni pitorești, vinuri eficiente. Prietenii mei răspunseseră invitației mele cu amor, dar nu fără oarecari aprehensiuni. Ezitaseră — din delicatețe — să mă întrebe dacă n-ar fi bine să aducă de-acasă apă potabilă, medicație antiholeră și cojocele antiglonț. Ca mai toți străinii, vedeau în România un fel de „Celălalt tărâm“ („Suntem la doi pași de Ucraina. Capătul lumii!“ — nu încetau ei să se mire, contemplând harta.) Știau lucruri teribile despre orfani, despre handicapați și despre felurite întâmplări cu sânge, de la Dracula până la nou-născuții bolnavi de SIDA. Cu un asemenea punct de plecare, era inevitabil să se ajungă la rectificare decentă, ba chiar la

entuziasm: „Stai, domnule, nu e chiar așa!“ Ba chiar putem pentru ca să spunem că e cu totul altfel. Ce dealuri! Ce mănăstiri! Ce tochituri! Ce plachie! Uite bănci, uite Coca-Cola, uite Mercedesuri! Evident, spectacolul global e încă foarte pestriț. Șoseaua română are un „ce“ inclasabil: birtul sordid alternează cu snack-bar-ul năprasnic, căruța atemporală cu Daewoo, BMW-ul cu gâsca ofuscată și găina neurastenică. Dacă reușești să înlocuiești closetele „instituționale“ prin poienițe „descentralizate“ și să nu iei seama la cerșetorii bronzați care se ațin la poarta bisericilor, îți pupă parbrizul și te frăncănesc mistic, totul e în regulă. Dar reușești? Și chiar dacă reușești, nu vei fi scutit de alte surprize, al căror farmec e, în chip exasperant, inanalizabil. La cutare mănăstire, după ce plătim taxa de intrare, o maică indispusă și mustăcioasă ne cere și o taxă pentru dreptul de a fotografia. „Nu vom putea fotografia nimic; ni s-a terminat filmul“ — spun prietenii mei. „Aș!“ — răspunde maica. „Cine vă crede? Lăsați aparatul la mine!“ Amicii amuțesc. Unii cunoscuți răutăcioși îi preveniseră că în România se mai fură, din când în când. Dar iată că românii văd lucrurile invers: *ei* sunt cei amenințați, *ei* sunt victimele potențiale ale turiștilor delapidatori. „Bine, maică — zic eu stingherit — creștinește te porți dumneata? Frumos e să n-ai încredere în aproapele tău de departe?“ Maica n-are înclinațiuni teologice. E ceva între plutonier autoritar și vânzătoare plictisită. Amicii devin și ei pragmatici. „Dacă vrea să ne rețină aparatul de fotografiat, atunci să ne dea o recipisă, o chitanță, ceva care să ne garanteze că-l vom recupera! S-ar putea ca, din greșeală, să-l înapoieze

altuia." „Asta e culmea! — protestează maica, ultragiată. Așa ceva n-am mai auzit!" Situațiunea e dilematică, spre penibil. Iau aparatul și-l duc în mașină. Ambele tabere sunt contrariate. Apare însă maica-ghidă, tânără și frumoasă, care își cere scuze pentru „colega" ei de la bilete. Are probleme cu nervii. Ar trebui înlocuită. Apoi, într-o bună germană, ea le explică musafirilor mei programul iconografic al peretelui de vest al bisericii: fluviul iadului și, de-o parte și de alta a lui, mântuiții și damnații. Cine sunt damnații? Turcii. E normal. Erau dușmanul cotidian al creștinilor. Și mai cine? Jidanii. Care l-au omorât pe Cristos. Și mai cine? Negrii. De ce? În armata turcă erau și mercenari negri. Și mai cine? Armenii. Armenii? Da, armenii. Erau eretici, de credință coptă. Pas de tradu toate astea într-o engleză *politically correct*... Tocmai îi asigurasem pe prietenii mei că xenofobia n-are priză reală în popor. Am alergat deci spre alte mănăstiri, mai calde... Într-una din ele am fost omeniți de maica-econoamă cu „sărățele", vin și cafele. Dar și cu un pic de conversație. „Au ei, acolo la ei, în America, mănăstiri ca ale noastre? Când s-a făcut mănăstirea noastră, ei nici nu existau!" Mă cuprinde lașitatea: nu traduc. „Ce ne-a venit de la ei? Sectele!" Nu traduc. Amicii devin impacienți. Simt că au greșit cu ceva. Că așa englezi și olandezi cum sunt, nu au, ca americani, nici o scuză. Încerc să o îmblânzesc pe maica-econoamă. Invoc ospitalitatea noastră tradițională („cât suntem încă pe pace, eu îți zic bine-ai venit!"), sugerez că nu se cade să oferi oaspetelui vin (și ce vin!) vorbindu-i în același timp despre cât e de nătâng și de păcătos. Pretind că nu e frumos și ortodox

să ne lăsăm cuprinși de slavă deșartă, să ne luăm drept buricul pământului și să ne batjocorim musafirul. Dar maica-econoamă are vocea sigură (și stridentă) a cuiva dăruit cu toate îndreptățirile. Ține, în același buzunar, cheile cămării și ale Raiului. E o bravă moldoveancă primitoare, o probă de „omenie“ autohtonă, amestecată cu un dispreț vesel pentru tot restul umanității. Chiar și pentru alte mănăstiri pravoslavnice din zonă, cu care se declară, mai în glumă mai în serios, „în concurență“.

O istorisire ca aceasta ar trebui să se încheie, după protocol, cu o „recuperare a echilibrului“. Ar trebui să spun că nu toate maicile noastre sunt ca acelea pe care le-am amintit, că există, printre ele, și figuri admirabile. Ar trebui să spun că amintirile bune ale călătoriei noastre predomină, în sufletele amicilor mei și într-al meu, asupra amintirilor rele. N-aș minți. Dar aș trece cu vederea o stare de lucruri care riscă să ne strice obrazul. Nu cred că poți îmbunătăți calitatea grâului, dacă nu te simți niciodată îngrijorat de prezența neghinei.

Dilema, 28 iunie–4 iulie 1996

dreptul (meu) la replică (descriptio moldaviae 2)

În *Curierul național* din 27 iulie, un membru corespondent al Academiei Române (prof. dr. doc. Șt. Teodor Oroveanu) comentează articolul „Descriptio Moldaviae" publicat de subsemnatul în nr. 181 al *Dilemei* și conchide că programul meu — și al întregii gazete — e calomnierea poporului român. Argumentația domnului academician e, în felul ei, inocentă. Ea cultivă, fără reticență, sofismele celei mai plate gazetării de partid (comunist) din anii '50, cu mici (și nesemnificative) reajustări de limbaj. Schema polemică e simplă: om avea noi defecte și greutăți, dar nici alții nu sunt mai breji. Cerșetori și copii ai străzii la București? Dar negrii fără casă de la Atlanta? Dar cerșetorii care dorm sub cerul liber la Washington? „Mizerie există peste tot." Lumea, în viziunea patriotică a domnului Oroveanu, e un amestec nediferențiat de plusuri și minusuri, repartizate democratic de la Tecuci la New York, de la Stockholm la Lusaka. Pământul e rotund. Americanii ne cred la capătul lumii? Ba dumnealor sunt la capătul lumii! Noi suntem înapoiați? Om fi! Dar nici dumnealor, cu hamburgerii și sectele dumnealor, nu au dreptul să ne ia de sus. Șomaj la noi? Șomaj și la ei! Corupție la noi? Ditamai corupția și la ei! Nu sunt deloc

„neprihăniți“ „și uneori nu este rău să le-o amintim“. S-ar zice că pentru domnul academician turistul american ideal ar fi acela care ar umbla prin România în extaz, s-ar converti la mititei, ar evoca tenebros racilele capitalismului de peste ocean și și-ar cere mereu scuze pentru Yalta... La limită, s-ar călugări la vreun schit și ar implora în genunchi să i se amintească, zi de zi, cât e de netrebnic. Domnul academician va trebui, totuși, să se resemneze. Un astfel de turist nu există și nu poate exista. Trăim într-o lume nedreaptă, în care unele țări sunt mari și altele mici, unele popoare fac istoria și altele o suportă, unele ținuturi sunt mai norocoase, altele mai păguboase. De aceea, americanii își pot îngădui să nu știe unde se află România, în vreme ce românii ar face bine să știe cam pe unde se află Statele Unite. De aceea, noi cerem „clauza“ de la americani, nu americanii de la noi. Asta nu înseamnă că trebuie să ne văicărim patetic la margine de imperii sau să ne umplem de complexe și de resentimente. Dar nici să ne fudulim lăutărește nu e cazul, afișând blazoane de nobili scăpătați, în directă comunicare cu buricul pământului. Căci abia fudulia aceasta ne face cu adevărat provinciali și rizibili. În plus, ea ne demobilizează. Dacă ne vom spune la nesfârșit că „nici la alții nu e mai bine“, că defectele noastre sunt pasabile, ba chiar minore în raport cu ale altora, că de vreme ce avem Voronețul ne putem permite orice moleșeală și orice dizgrație, vom supraviețui toropiți prin luminișuri folclorice uitate de lume și de soartă. Suficiența aceasta, înclinația de a inventaria păcatele altora pentru a le camufla pe ale noastre, nu e semn al iubirii de țară, ci orgoliu

prostesc și slavă deșartă. E ridicol să amenințăm un editor anglo-saxon că nu-l vom publica în românește pe Byron, dacă nu-l publică și el în englezește pe Coșbuc.

Norocul nostru e că domnul academician Oroveanu n-a avut ghinionul de a se fi născut american. E ușor să ne închipuim cum ar fi sunat, în acest caz, discursul său către o seminție amărâtă ca a noastră. „Sunt pe la noi, ar fi spus domnia sa, tot felul de prostii pe care v-ați grăbit să le adoptați: Coca-Cola, McDonald's, secte etc. Dar uitați-vă la autostrăzile noastre, la muzeele noastre de la Boston, New York și Philadelphia (unde păstrăm, între altele, capodopere de Brâncuși pe care voi le-ați refuzat), uitați-vă la universitățile noastre de la Princeton, Yale, Harvard și Berkeley, la industria noastră, la Constituția noastră, atât de bine gândită încât a putut rămâne neschimbată vreme de două sute de ani, gândiți-vă la Biblioteca Congresului, la Smithsonian Institute, la lista savanților și a oamenilor de cultură americani câștigători ai Premiului Nobel, la arhitectura americană, ba chiar, să ne fie cu iertare, la closetele americane, respirabile în ciuda «melting pot»-ului care le utilizează (ce folos că dumneavoastră sunteți mai omogeni etnic de vreme ce n-ați descoperit încă igiena publică?). Mai există și filmul american, și proza americană, și teatrul american (care a oferit unor români ca Liviu Ciulei și Andrei Șerban, sabotați în propria lor țară, o unică șansă de realizare). Avem, firește, și noi, păcatele noastre, imbecilii noștri (despre care compatriotul dumneavoastră Andrei Pleșu a scris în *Dilema*); e adevărat că n-avem un Voroneț, dar, iată, venim să-l admirăm și credem că l-am îngriji mai bine

decât o faceți dumneavoastră. La ce bun să ne întâmpinați cu discursuri țanțoșe despre nimicnicia noastră? Suntem, e drept, o țară tânără. Există comunități africane mai vechi ca noi (poate chiar mai vechi decât dumneavoastră...). Statele Unite nu au nici măcar vechimea Turciei. Dar vă sfătuim să nu vă alegeți modelele după simplul criteriu al vechimii. Există și vechimi sterile, obosite sau desuete. Cât despre Coca-Cola și McDonald's, nu vă obligă nimeni să le preluați euforic, nu vi le-a impus nimeni cu dinadinsul. N-aveți decât să le abandonați și să vă creați propriile dumneavoastră embleme culinare. Nu America o să vă împiedice."

Cam așa ar vorbi un Oroveanu american, sigur de prestigiul și de performanțele țării sale. Și nu văd cum i-ar putea răspunde echivalentul său român, altfel decât prin cele câteva lamentații uzate privind ghinionul nostru istoric, Ialta, Malta, turcii, muscalii și evreii.

În rest, observațiile pe care mi le face academicianul autohton sunt alăturea cu drumul. Dumnealui crede că m-a deranjat taxa pentru fotografiere cerută la intrarea în cutare mănăstire. Să citească atent: pe mine m-au deranjat manierele fruste ale maicii-casiere și suspiciunea ei necreștinească față de niște oaspeți care nu erau obișnuiți să treacă drept tâlhari. Domnul academician mai crede că am obiecțiuni ideologice cu privire la pictura noastră religioasă. Trec peste faptul că dumnealui plasează litigiul la Voroneț, când, de fapt, el s-a petrecut la Agapia, ceea ce schimbă nițeluș datele chestiunii. Dar ceea ce mie mi s-a părut inadmisibil nu era discursul pictat, ci cel vorbit de maica-ghidă. Discursul acesta încremenise în standardele prerevoluționare: nici urmă

de înnoire, de flexibilitate, de adaptare la specificitatea vizitatorului. Aceeași turuială istorică patriotardă, aceeași lipsă de duh, același sentimentalism pietist care se practica și pe vremuri, dinaintea „grupurilor organizate". Nu mai comentez teza năstrușnică a domnului academician, potrivit căreia o maică poate fi nepoliticoasă cu un profesor american de vreme ce unii gazetari din America au spus și spun lucruri dezagreabile despre România. Încurcătura borcanelor este totală, reaua-credință — definitivă. De altfel, în final, domnul profesor doctor docent își dă în petic. Răfuiala domniei sale e cu *Dilema*, care „îi vorbește de rău pe români" pe banii guvernului. Domnul academician e într-o companie foarte neacademică. Această nătângă și vulgară insinuare a fost una dintre marotele bietului Vadim Tudor, azi ca și dispărut. Oricum, e deprimant să constați că, în mintea unui academician, dragostea de țară se reduce la a o vorbi de bine. O asemenea mentalitate îi va împinge la rampă pe toți lingăii și va culpabiliza orice efort de luciditate. Nu știm ce specialitate are domnul Oroveanu. Dar pe Cantemir l-a citit la fel de neglijent pe cât de neglijent a citit textul meu. Dacă l-ar fi citit atent, ar fi fost uimit de paginile în care prințul moldav îi vorbește foarte „de rău" pe moldoveni. Și nu pe banii guvernului, ci pe barba lui de voievod. „De rău" i-au vorbit pe „ai noștri" și Eminescu, și Caragiale, și Cioran, și alții, toți buni de dat — după dl Oroveanu — pe mâna poliției. Ce știau dumnealor despre negrii din Atlanta și despre cerșetorii fără casă din Washington?

O ultimă precizare, pentru liniștea domnului academician: oaspeții mei americani au părăsit România

cu o excelentă impresie. Ceea ce mă tem că nu s-ar fi întâmplat dacă ar fi întâlnit vreo doi–trei patrioți de teapa dumisale.

P.S. Domnul Mihai Oroveanu, directorul Oficiului de Expoziții al Ministerului Culturii, a ținut să ne asigure, stingherit, că n-are nici o legătură de familie cu preopinentul nostru. Simplă coincidență de nume...

Dilema, 9–15 august 1996

cum votăm

Campania electorală face parte în asemenea măsură din metabolismul democrației, încât nimeni, la noi și aiurea, nu mai stă să reflecteze în chip genuin asupra procedurilor ei. Ca toate lucrurile devenite obișnuință, alegerile nu se mai percep în spectaculoasa lor stranietate. Dar să ne gândim puțin. Din patru în patru ani, suntem invitați să ne alegem liber conducătorii. Nu conducători de paradă, nu simple portrete de aparat, ci administratori eficienți, care să rezolve nerezolvabilul, să țină în funcțiune mecanismele vitale ale țării. Care ar trebui să fie criteriile noastre? Cum alegem un bun instalator, un profesor bun, sau un bun medic? De regulă, întrebăm în dreapta și în stânga, ne interesăm de isprăvile lor profesionale, de renume, de calitatea lor meșteșugărească. Nu ținem cont nici de înfățișare, nici de oratorie, nici de interese exterioare propriului nostru interes. Există, evident, meseriași care își fac reclamă cu mai multă sau mai puțină abilitate, dar nici unul nu se poate întreține pe termen lung, dacă nu-și confirmă, de fiecare dată, dexteritățile. Ceea ce decide e, în ultimă instanță, competența, clientela satisfăcută, succesul de piață.

Dar cum procedăm când e vorba să alegem elita administrației naționale? Nu procedăm în nici un fel. Nu întreprindem investigații responsabile, nu comparăm grade de pricepere, nu cerem scrisori de recomandare. Ne uităm, pur și simplu, la televizor, citim ziarele și căscăm gura pe stradă dinaintea afișelor electorale. Candidații, la rândul lor, se străduiesc să ne devină simpatici. Ei etalează, carnavalesc, o veselie inexplicabilă, cu muzici mobilizatoare, sloganuri victorioase, aplauze, baloane, jocuri de artificii și bancuri despre adversar. Un soi de chermeză nevrotică se desfășoară tot mai abitir dinaintea privirilor noastre manipulate. Se fac promisiuni impudice, se râde viril, se gesticulează cu antren, se face risipă de bună dispoziție și de „simplitate“ populară. Toți surâd viitorului imediat cu o încredere pionierească, toți par să se distreze copios, ca și când ar fi invitați la o nuntă. Atmosfera generală e sprințară, când nu alunecă spre patos misionar și îngrijorare apocaliptică. Scena geme de soluții, de atitudini exemplare, de cuvinte mari. Lucrurile nu reușesc, totuși, să treacă pragul unei mondenități de mâna a doua, cu miză mică. Ai zice că în joc e o medalie de oină.

Națiunea e invitată la o întrecere tovărășească, într-o ambianță care amintește când joia tineretului, când cheful cu lăutari. Oferta combatanților n-are nici o legătură cu nevoile clientului. E ca și cum cauți un tâmplar și ți se aduce o balerină. Vrei o bucătăreasă și ți se recomandă un acordeonist. Nu se înțelege de ce vânătorii de funcții publice vor să cucerească în stilul vedetelor de cabaret și nici de ce electoratul își formulează preferințele în același registru. Votul merge către candidatul

mai bine tuns, mai bun de gură, mai bășcălios, mai iubitor de fotbal, mai sigur de sine. Contează și cum îi arată nevasta, cum îi cad hainele, cum stă cu dinții, cum le-o zice dușmanilor, cum își face cruce la liturghiile televizate și cum dansează prin provincie hora unirii. Problema e că ceea ce se caută nu e nici un *show-master*, nici un prezentator de modă, nici un partener de petrecere, un june prim sau un comic vestit al ecranului. Se caută un om serios, cu talent managerial, cu ingeniozitate financiară, cu îndemânări precise: cineva care să știe cum e cu asfaltarea străzilor, cu impozitele, cu balanța comercială, cu legislația muncii și cu drepturile omului. Un „tehnician“ riguros, un salahor tenace, care preferă să fie antipatic decât să mintă profitabil.

Dar dacă asta se caută, ce e cu acest zgomotos spectacol de divertisment? Ce e cu zbânțuiala asta de iarmaroc? Cu ce ne putem alege, de vreme ce avem de a face cu o galerie de petrecăreți veleitari și lacomi? Cu vreun ginerică de cartier și cu jubilația, de mult jinduită, a vieții în democrație.

Jurnalul Național, 15 iulie 2004

onomastică

M-am abținut cât am putut. Știu că nu se cade să iei în deșert numele oamenilor. Știu că nimeni nu e răspunzător de numele lui și că, pe de altă parte, numele fiecăruia ține de fibra intimă, inviolabilă, a persoanei. Dar sunt ispitit, dincolo de rezervele mele de cumințenie, să scap hățurile, să explodez benign, aproape candid, dinaintea spectacolului onomastic al patriei, plin de sens, de soartă și de haz. În definitiv, vorbim prea apăsat despre chinina tranziției. Ea are, deopotrivă, sare, piper și tot soiul de prafuri ilariante. Să ne cerem scuze. Și să râdem. Fără răutate, fără orgoliu, dar atenți la umorul vremurilor și al patronilor lor nevăzuți. Îndărătul câte unui nume, simți, luminoasă, gluma unui înger.

Înainte de '89, în cataloagele puterii se puteau citi nume fabuloase. Mai buni sau mai răi, o seamă de reprezentanți ai nomenclaturii păreau exponenți ai aceluiași trib, camuflați sub porecle subversive: Pacoste, Pungan, Cioară, Gâdea, Burtică, Pană, Pățan, Giosan, Cocârlă, Cenușe, Clătici, Pleșiță etc. Pe acest fundal, cuplul primei guvernări postrevoluționare (Iliescu–Roman) avea iradierea igienică a unei sănătoase banalități. (Notez, în treacăt, că aceste două nume apăruseră în

tandem, ca într-o glumeață premoniție, pe coperta unui dicționar român–german din anii ’70.) Imediat după revoluție, onomastica oficială a traversat un episod mai curând cenușiu, simetric, ca simptom, cu dispariția bancurilor. Îmi amintesc doar că doi din experții finanțiști ai cabinetului se numeau Văcăroiu și Boulean. Cel dintâi a devenit prim-ministru și lucrurile s-au mai colorat. E o fatalitate hâtră, în vremuri de austeritate alimentară, să stai, câțiva ani, sub administrația unor „tehnocrați“ numiți Văcăroiu și Ciorbea și predestinați, astfel, să evoce proteina carentă și fiertura precară. Remarcabil e numele unui fost ministru de finanțe: Ciumara, cu un subton de epidemie, de prăpăd inevitabil care încearcă, totuși, salvarea aparențelor. El e departe însă de anvergura suprafirească a altui ministru-cheie, ministrul reformei. Ulm Spineanu — iată un nume care nu se poate inventa. Monumental, dominator și vetust în prima lui parte (ulmul e o esență tare, pe cale de dispariție), el trimite, în partea secundă, la dificultate și martiraj: traseu spinos, cunună de spini. Spectaculoase, prin contrast cu prestanța vegetală a numelui, sunt spusele ministrului, pendulând zglobiu între obscur și colocvial. Sub inflexibilul Spineanu se întrevede un „Spuneanu“ locvace, foșnitor, baroc. Cum să nu pomenim, apoi, percuția plebee a numelui Băsescu, sau hârșâitul îndărătnic al lui Dejeu?! Inventarul se poate amplifica indefinit: un gazetar cu siluetă fragilă etalează un nume cu final augmentativ, pletoric, chiaburesc: Cârstoiu. Un altul, simplu după vorbă și port, dezghețat, dar cu un aer perplex și perplexant, se refugiază sub folcloricul Tucă. Un mare retor al gliei

strămoșești se cheamă, exotic, Vadim. Înrăitul în malversațiuni se cheamă Bebe (Ivanovici), justițiarul se cheamă Dide. Un specialist în probleme agricole se recomandă, dansant, Triță Făniță. Mai există și hărțuitorul Tabără, și funebrul Funar, și muzicalul Surdu sau capitalistul Cataramă. Nume hărăzite să facă istorie, să fie ținute minte.

Pentru Diaconescu, Constantinescu, Stoica, Petrescu, Athanasiu et Co. bătălia e mai grea. Ei au de depășit handicapul unui apelativ palid, care trebuie compensat prin isprăvi memorabile. Mai prost plasat și decât unii, și decât ceilalți e un nume ca Pleșu, nici destul de comun, nici destul de expresiv ca să mobilizeze sau să amuze. Am suferit, încă din clasa întâi, constatând că, în afară de meschine trimiteri spre „Preșu" și „Pleșuv", numele meu n-are nici un haz. Drept care îmi cer încă o dată scuze pentru amicala piruetă de mai sus și semnez fără entuziasm.

Plai cu boi, ianuarie 2003

toxine
mari și mici

eminescu și recitatorii

Lui Geo Bogza

G. Călinescu povestește (după *Amintirile* lui Ștefanelli) cum foarte tânărul Eminescu, la sfârșitul unei reprezentații a trupei de teatru Tardini, „se opri într-o poziție melodramatică în fața unui prieten și cu glas declamator îi zise: «Ah, ești un laș și te voi pălmui!»". Prietenului fâstâcit i-au trebuit câteva secunde până să înțeleagă, în râsul general, că e vorba de o glumă. Dincolo însă de gluma amicală, putem bănui și o oarecare intenție parodică a poetului față de sunetul grandilocvent al textului dramatic și al jocului actoricesc. Oricum, pornind de la această anecdotă, avem dreptul să ne întrebăm cum s-ar fi manifestat Eminescu dacă și-ar fi auzit versurile în „interpretarea" trupelor de azi.

În ce mă privește, mărturisesc că, de mai mulți ani, sunt chinuit până la depresie de aproape tot ce aud și văd în feluritele spectacole comemorative. Am parcurs toate treptele iritării: stupoare, râs isteric, furie, sudoare rece, stânjeneală, milă, dezgust, tânjală, apostazie, mă rog, tot ce se poate închipui ca reacție față de o monstruoasă inadecvare. Sunt tentat să construiesc o adevărată tipologie a acestei inadecvări. Iată, mai întâi, *recitarea lâncedă*, convalescentă. Actorul (în acest caz, mai degrabă actrița) vine la rampă cu pași debili,

privește compătimitor spre public și i se adresează umed, ca o soră de caritate îngrijorată. Tonul e neurastenic: lirismul e înțeles ca un amestec de indispoziție, înțelepciune virginală și memorie tulbure. E ca și cum Eminescu ar fi versificat melancolia erotică a mai multor generații de mătuși, dacă nu a mătușii arhetipale. Atmosfera e, firește, visătoare și amară. Privirea e cețoasă, lacrima lucește indecis în colțul ochilor. Totul respiră un aer de azil, de neconsolare intratabilă, cu complicații biliare.

La antipodul acestei performanțe stă *recitarea atletică*, glasul viril, virtuozitatea pulmonară. Eminescu devine o fiară, un mascul decis, capabil de sonorități acute, ofițerești, și de mormăieli senzuale, toate zvârlite printre dinți viguroși și cinici. Desigur, procedeul se potrivește mai ales versurilor războinice, dar poate fi adaptat și celor satirice; la limită, el e utilizabil și pentru declamarea unor pasaje mai arțăgoase din proza politică.

Și lirismul bolând, și cel de campanie au încă scuza de a rămâne în limitele unei inocente impulsivități. Dar mai există și *recitarea de tip filozofic*, cu cel puțin două variante: una sfătoasă, academică, cealaltă maniaco-depresivă, intensă, de o anxietate pârjolitoare. Amândouă aduc în discuție virtuțile actorului care gândește... În cazul dintâi, gândirea e solemnă, solid bătrânească. Textul eminescian e partitura unei dăscăleli baritonale, cu un braț de ochelar dus spre buze și cu o carte pe genunchi. Dramatic e însă celălalt stil, cel al reflexiei galopante, al unei febrile indigestiuni mentale. Am văzut, în această privință, lucruri amețitoare: actorul apare pe scenă hăituit de concepte, vorbește precipitat,

respiră greu și scuipă abundent. Are aerul că nu reproduce un text, ci îl fabrică pe loc, într-o agitațiune care macină nervii întregii asistențe: cuvintele nu-i vin sau, dimpotrivă, îl năpădesc torențial, urletul alternează inexplicabil cu șoapta, ochii se închid comatos sau se holbează ca de dambla. Nu poți, privind, decât să te simți indiscret: ai nimerit peste cineva care tocmai își pierde mințile; timpul crește în urma lui, se întunecă. Față de un asemenea spectacol, orice alt tip de recitare devine acceptabil. *Recitarea exegetică*, de pildă, aparținând, de regulă, cuiva care are o *viziune* despre Eminescu. Misiunea actorului-exeget e tocmai aceea de a ne împărtăși această viziune: el trebuie să ne învețe ceva, să ne explice că Eminescu nu e ce credem noi. De fapt, nu ni se mai spune un text, ci un subtext: logica versurilor e mereu alta decât cea prozodică. Se fac pauze abile, pline de înțelesuri (un fel de note de subsol mute), se pun accente misterioase și se sugerează nuanțe sibilinice la care — în platitudinea noastră școlară — nu ne-am fi gândit niciodată...

Ceea ce au în comun toate speciile de recitatori invocate este, în ciuda aparențelor, *indiferența* față de Eminescu. Pentru ei, ca și pentru mulți dintre noi, el nu e decât un pretext gras al exhibării de sine. De aceea, felul în care îl sărbătorim pe Eminescu nu diferă deloc de felul în care îl recităm: gălăgios și retoric, după modelul unei chermeze promiscue, în al cărei abur fiecare își dă în petic. Toți îl sărbătorim ca pe un precursor al micilor noastre obsesii și al firavelor noastre ideologii. Îl sărbătorim apăsat în ianuarie, ca să-l batjocorim prin tot ce facem zi de zi, în lunile celelalte. Îl sărbătorim

într-un soi de falsă unanimitate, ca și când toți îl iubim la fel și pentru aceleași motive. Îl sărbătoresc mai ales cei pe care el i-a detestat: răii și famenii, panglicarii în ale țării, cei cu evlavie de vulpe, fonfii și flecarii. Îl sărbătorim toți, cu un zel idolatru, ne oblojim mizeriile lângă templul lui și îi stricăm liniștea cu festivitățile noastre dulcege. Nu ne mai e rușine de Eminescu! Iar nerușinarea aceasta nu se va vindeca decât după ce vom avea cuviința unui 15 ianuarie tăcut, rece, purificator.

Dilema, nr. 2, 21–27 ianuarie 1993

câteva specii de imbecili

Ca și moartea, imbecilitatea e democratică: nu distinge între săraci și bogați, între prostime și aristocrație, între est-europeni, vest-europeni și americani. Cu alte cuvinte, întâlnești imbecili peste tot și la toate nivelurile. Imbecilitatea are imaginație: ea valorifică în chip diferențiat resursele de întunecime ale fiecărui individ și ale fiecărei nații, așa încât rezultatul să fie sau să pară multicolor.

În latura ei cinică, nocturnă, orice călătorie este o explorare a imbecilității universale: descoperi neîncetat noi variante și le percepi mai limpede pe cele de-acasă. Din America, de pildă, *imbecilul român mediu* se vede foarte bine decupat, ca o umbră chinezească perfectă, ca o efigie. El strălucește prin câteva indemolabile certitudini: e sigur că e deștept, e sigur că vreme de cinci sute de ani a apărat Occidentul de turci și e sigur că e victima unei conspirații mondiale. Imbecilul român mediu se identifică intim cu toate gloriile neamului. *El* a câștigat la Călugăreni, *el* a murit la Mărășești, *el* i-a bătut pe americani la fotbal. Ca atare, pretinde un respect unanim, necondiționat. Are aerul că e credincios; în realitate, mai mult decât să creadă în Dumnezeu, el e ocupat să demonstreze că Dumnezeu crede în el,

în el mai mult decât în alții. Cum altfel s-ar explica virtuțile excepționale cu care a fost dăruit? E un unicat prețios, într-o lume de moftangii. Asta nu înseamnă că imbecilul român mediu nu are și oarecare insatisfacții: în perioada de tranziție mai cu seamă, el percepe dezghețul ca pe o disoluție. E trist că nu se conservă „realizările" anterioare („rod al muncii și suferinței noastre") și reușește să intoneze un „ce" ironic ori de câte ori se referă la „privatizare" (și „privatizați"), „democrație", „economie de piață" sau „FMI". Imbecilul român mediu declară frecvent că „orice s-ar zice, Ceaușescu a fost un patriot" și că Vadim Tudor „o fi cum o fi, dar în chestia ungurească are dreptate". În aceeași suită de convingeri se mai pot cita fraze de genul: „Casa Poporului e o dovadă a creativității naționale", „Iliescu e prea moale" sau „Eram șef de serviciu și am ajuns taximetrist". Evident, citind aceste rânduri, imbecilul român mediu nu înțelege de ce e socotit imbecil.

Există, se subînțelege, și *imbecilul superior*: el se recoltează, în genere, dintre intelectuali și preferă demagogiei patriotarde delirul egolatru. Imbecilul superior se simte un erou al eticului, un inspirat, un om al misiunii. El confundă subtilitatea mentală cu acțiunea politică și își ia reveriile drept soluții constituționale. Când constată că utopia sa nu e împărtășită de mase, că Montaigne n-are succes la Pașcani, e dezamăgit și acuză de imbecilitate masele și Pașcanii. Imbecilul superior crede sincer că toți cei care-l contestă sau au alte păreri decât el sunt imbecili. El mai crede că intransigența opozantă postrevoluționară e suficientă ca să ne facă să uităm dizgrațioasa lui cumințenie prerevoluționară. Imbecilul superior e un campion al nesincronizării,

al inadecvării, al suficienței lunatice. Adeseori, sub aparența sa fragilă și romanțioasă se ascunde o dezmățată poftă de putere, pofta de putere a imbecilului de rând...

Dar să nu fim vanitoși. Să vorbim și de imbecilii altora. Există, de exemplu, *imbecilul mediu american*: se declară liber-cugetător și crede în fantome, consacră chifteaua fără mirodenii drept vârf al artei culinare, bea lapte la friptură, crede că tot ce se spune la televizor e „științific“ și că nu America a fost descoperită de europeni, ci viceversa.

Mult mai interesanți sunt însă *imbecilii americani superiori*. Am cunoscut câțiva, întruchipați în profesori universitari, de preferință politologi. Ei au o sumedenie de păreri uluitoare: califică dezastrul comunist drept un „experiment istoric interesant“, descalifică drept răuvoitoare invocarea Gulagului în contextul unei analize „obiective“ a stalinismului, refuză să admită că țările est-europene au trăit sub sisteme politice totalitare. La urma urmelor, comunismul nici n-a fost așa rău (dovadă că în fostele țări comuniste comuniștii sunt realeși de „popor“ drept cârmuitori legitimi și credibili). Stalin, la rândul lui, a fost un personaj extrem de „complex“: e rușinos, intelectualmente, să-l compari cu Hitler. Nici Ceaușescu nu trebuie demonizat abuziv: în unele privințe, Ronald Reagan s-a dovedit mai dăunător. Imbecilul american superior nu citește decât Derrida și crede că îi flatează pe muzicanții polinezieni dacă îi compară cu Mozart. De altfel, modul în care un asemenea imbecil înțelege să-și manifeste „deschiderea“ intelectuală, lipsa nobilă de prejudecăți e mai curând jignitor pentru cei cu deprinderi „convenționale“:

manierele curtenitoare sunt suspectate de „condescendență“, declarația de amor e un act terorist, de *macho* discriminator. Aparținătorii „pieilor roșii“ trebuie numiți *native Americans* dacă nu vrei să treci drept rasist, negrii trebuie numiți *African-Americans* (ceea ce creează senzația că a pomeni de culoarea pielii e a pomeni un detaliu infamant). Dacă vrei să invoci un gras, îl vei defini ca *horizontally challenged* (greu de tradus: „solicitat pe orizontală“, „pus la încercare pe orizontală“?). Cineva prea înalt e — după același tipic — *vertically challenged*. Teama (psihanalizabilă) de a nu leza susceptibilitățile minorităților a creat — pe lângă asemenea forme de păsărească — noi și paradoxale minorități, net dezavantajate: minoritatea fumătorilor, „minoritatea“ heterosexualilor, minoritatea albilor ș.a.m.d.

Din fericire, America depinde în mai mică măsură de imbecilii ei decât depindem noi, deocamdată, de imbecilii noștri. E însă un fapt că există o internațională a imbecilității, în care riscăm să intrăm mai repede decât în Europa...

Dilema, nr. 96, 11–17 noiembrie 1994

meteo și „camera de râs“

Când nu abuzează de înscenări sadice, emisiunea „Camera de râs“ mă amuză. E o probă încurajatoare că umanitatea e încă veselă, vag bezmetică, infantilă. Și că e bine, din când în când (nu prea rar), să râzi ca prostul. Există însă o prezentatoare care nu te lasă sub nici un chip să te prostești. Vrea să-ți explice de ce râzi, să te pregătească să râzi, să-ți ofere șansa de a râde inteligent. Spune istorioare, face glumițe, se copilărește, se alintă, e drăgălașă și sprințară ca o felină la pubertate. Hărțuit, excedat de locvacitatea roză a fetei, preferi să renunți decât să digeri, odată cu micul episod filmat, puzderia de fițe adiacente. Criza de statut a prezentatorului, a moderatorului în genere, e, de altfel, în televiziunile noastre, o boală cronică. Personajul care ar trebui să fie un intermediar înțelept și laconic, o prezență discretă, menită să-și pună în valoare invitații sau tema de care se ocupă, alege să se pună în valoare pe sine, să domine, pletoric, scena, să folosească orice prilej pentru a-și exhiba opiniile proprii, hazul propriu, finețurile sale de băiat deștept (sau de fată deșteaptă). Prezentatorul e ironic, expert, învăluit în nimbul victorios al „stăpânului“. Ești la el acasă, ești un simplu figurant în marele lui spectacol. Magnanim, el îți dă câte ceva

din preaplinul personalității sale, te lasă să te bucuri, timid, de compania prețioasă a unei vedete.

„Stilistica" săltăreață a „camerei de râs" e, prin urmare, simptomul unei mentalități difuze: prezentatorul nu prezintă, ci se reprezintă pe sine, moderatorul nu moderează, ci își dăscălește interlocutorii, îi pune la încercare și, la o adică, îi terorizează. Pe de altă parte, bășcălia, poanta, un fel de veselie factice — sunt de rigoare. Televizorul trebuie să fie, fără întrerupere, o „cameră de râs". Vrei-nu-vrei, trebuie să te distrezi. Nu există informație urgentă, comunicare lineară. E întotdeauna timp pentru brizbizuri. Până și cei care debitează știrile reușesc, din intonație, din sclipiciul complice al ochilor, din întorsătura frazei, să se strecoare între mesaj și telespectator pentru a da emisiunii aura propriei psihologii. (Declar, în treacăt, că n-am înțeles niciodată relieful monden pe care îl capătă, pretutindeni, figura celor care citesc știrile. S-ar zice nu numai că ei sunt deținătorii privilegiați ai veștilor bune și rele, dacă nu chiar inventatorii lor, dar și că le revin în mod natural discernământul și puterea de a judeca și rezolva totul. Aerul competent și responsabil cu care citesc textul afișat pe ecranul din spatele camerei de luat vederi ne face să credem că avem de-a face cu autorități guvernamentale, în perpetuă stare de veghe. Nu degeaba, dintr-un mai vechi sondaj de opinie realizat în Germania, a rezultat că aproape 60% din populația țării credea sincer că prezentatorul știrilor TV e totuna cu primul-ministru...)

Ingeniozitatea impetuoasă a realizatorilor de televiziune nu e însă niciodată mai deplasată, din punctul

meu de vedere, decât în cazul rubricii „Meteo“. E de neînțeles cum s-au decis „specialiștii“ să trateze rubrica aceasta ca pe o rubrică de divertisment. Ideea ar fi că ultimul lucru care te interesează când privești emisiunea despre starea vremii este starea vremii. Mult mai importante sunt toaleta prezentatoarei, coafura ei, retorica ei, mișcarea ei scenică, anecdotica anexă, regia, fasonul, „mizanplasu'“. Despre vreme se vorbește mai curând aluziv, șugubăț, așa încât să rămână timp pentru lirism și bancuri. Fondatoarea acestui ghiveci „nostim“ este, cred, simpatica Gianina Corondan. Aparițiile ei puteau provoca meteodependentului curios periculoase accese de depresie și frustrare. Informația era ambalată, de fapt camuflată, într-o scenetă nebunatică, astfel încât orice sens coerent, orice fapt meteorologic să se piardă printre accesorii. La sfârșitul emisiunii, „beneficiarul“ era perplex. Nu știa dacă va ploua sau nu, dacă va fi cald sau frig, dacă e iarnă sau vară. De fapt, nu știa despre ce a fost vorba, nu știa care au fost intențiile ascunse ale domnișoarei Corondan. În această variantă, rubrica meteo avea aspectul unei diversiuni. Un hibrid suprarealism postmodern venea, țopăind, asupra modestei tale inteligențe și asupra trivialei tale nevoi de a afla cum va fi cerul a doua zi. Trebuia să cauți în altă parte, pe alt canal. De cele mai multe ori fără noroc, căci televiziunile autohtone roiesc de oameni simpatici, gata să experimenteze. Așa a venit pe lume celălalt model meteo: modelul Oreste. Oreste nu e genul „artist“, e genul „intelectual“. Vrei să știi vremea de mâine? Așteaptă! Vei afla mai întâi ce părere are prezentatorul despre ultimele evenimente politice,

vei savura delicateţurile sale satirice, ocheadele lui didactice, ascuţimea inteligenţei sale. Nu se face, mă-nţelegi, să ceri date despre ploi şi vânturi, înainte de a consuma câteva idei. Precondiţia unei bune prestaţii meteo este calitatea de analist politic. Iar cine nu gustă divagaţia e burghez. Platitudini despre climă poate să spună oricine; n-au decât să se ocupe de asta Hurezeanu, C.T. Popescu, Stelian Tănase. Noi, noi Oreste, avem alte preocupări. Noi venim seară de seară dinaintea naţiunii pentru a o ţine deşteaptă, pentru a o îmbogăţi spiritual. Meschinele consideraţiuni despre starea vremii se livrează expeditiv, la urmă, în regim de corvoadă.

Variantele mai puţin pretenţioase ale programului meteo nu acceptă, nici ele, simplitatea comunicării directe. O sumedenie de băieţi afabili şi fete dulci ţin, pe fundalul unei hărţi care ar fi, în fond, suficientă, mici monologuri „drăguţe", de natură să ne informeze asupra vremii fără să ne traumatizeze prea tare. Telespectatorul e socotit, în mod tacit, arierat şi hipersensibil. E luat cu binişorul, i se vorbeşte de niscaiva norişori nărăvaşi cărora, până la urmă, li se va veni de hac. O zi toridă e anunţată ca „frumoasă şi caldă". Cel (cea) de pe ecran are reflexe de dădacă: te invită să-ţi pui un pulovăraş mai gros şi să nu-ţi uiţi umbrela. Dacă ai de gând să ieşi la plimbare, nu te speria de eventualele rafale de vânt. Totul colcăie de personificări ajutătoare, care transformă ştirea într-un filmuleţ (prost) de desene animate. Frigul se hotărăşte să mai stea puţin cu noi, mai ales la munte, soarele îşi face până la urmă datoria, toamna ne şopteşte la ureche,

norii pleacă, înfrânți, spre est. Vântul se răstește, descărcările electrice își fac mendrele, vremea bună își mai amână puțin sosirea. Tonul general e colocvial și terapeutic. „Ce să vă spun? Mă tem că mâine ar fi bine să nu prea ieșiți din casă“, sau „Nu vă necăjiți! Spre sfârșitul săptămânii natura va ține cu noi“. Te simți, mai tot timpul, pe un pat de spital, cu oarecari șanse de însănătoșire. Pronosticul e bun, nu ai de ce să te sperii. Nici pe vremea socialismului victorios nu era meteorologia atât de optimistă, atât de coafată încât „să ne meargă la suflet“. Totul e cum nu se poate mai bine în cea mai bună dintre lumile posibile. Țineți aproape!

Plai cu boi, august 2001

învățământul politic

Îmi pare rău că n-am văzut decât ultima parte a emisiunii de luni seara, moderată de Vartan Arachelian pe programul doi al Televiziunii naționale. Am aflat însă și așa destule lucruri nemaipomenite, rostite cu glas mare de oameni nemaipomeniți. Nemaipomenit este, în primul rând, moderatorul însuși. Traiectoria lui ideologică — deși frecventă în înțeleapta țară românească — nu încetează să mă umple de o inconfortabilă admirațiune: rareori am văzut un om atât de simplu, capabil de întruchipări atât de diverse. Cândva a fost un gazetar euforic la *Tânărul leninist.* Se spune că în preziua revoluției avea pregătit un reportaj demascator despre huliganii de la Timișoara, reportaj de care nu ne-a scutit decât viteza de desfășurare a evenimentelor. Între timp, omul se specializase în intervenții vigilente prin paginile gazetelor centrale. Mi-aduc aminte că la apariția lui Heidegger în limba română, domnul Arachelian s-a întristat. Gabriel Liiceanu declarase într-un interviu că o limbă care poate aduce în spațiul ei delicatețurile heideggeriene trece un greu examen de excelență. Cum așa? — a tresărit domnul Arachelian (într-un articol din *Scânteia),* sufocat de patriotism: are nevoie limba strămoșească (daco-armeană?)

de asemenea confirmări? Examenul nu îl are de trecut limba română, ci Heidegger ! O dovadă irefutabilă că e greu de ales între „minoritarul“ antinațional și cel hipernațional, mai catolic decât papa, mai majoritar ca majoritarii, mai român decât el însuși. După revoluție, domnul Arachelian a devenit brusc o stea a Opoziției, un erou al tuturor baricadelor, o victimă. A reușit să ne prostească pe toți cu privirea lui grea, de om necăjit și viteaz. S-a găsit chiar un nărăvaș cabaretist mioritic, scuturat și el, dintr-odată, de frigurile contestațiunii, care să scrie în fosta presă, reamenajată, de partid și de stat, un articol omagial despre „sentimentul arachelian al adevărului“. Dar a trecut și asta. După 1992, când alegerile s-au dovedit nerentabile, domnul Arachelian și-a făcut iarăși socotelile și a început un mic antrenament de echidistanță. N-a trecut mult și iată-l reconvertit: grijuliu cu „conducerea“ (mai ales a Televiziunii) și mereu înconjurat de musafiri „onorabili“, gata să corespundă la amoarea lui neaoșă. Ca luni seara, de pildă (dar ca în multe alte seri sau după-amieze „de lucru“). Cine e domnul Arachelian de fapt, noi nu vom ști-o, poate, niciodată. Un om cumsecade și speriat? Un servitor mărunt? Un indecis inocent? Un trișor? O vietate dezosată, depășită de evenimente? Dar câte dintre vedetele ultimului cincinal rezistă la întrebări ca acestea?

Să recapitulăm, mai bine, ce se putea învăța, luni seara, de la invitații domnului Arachelian (Agatha Nicolau, Mihai Ungheanu și încă cineva, un tenor de [o anumită] coloratură, locvace și mândru de sine, al cărui nume îmi scapă).

1. Cultura română e în pericol. Cine o periclitează?

(a) americanii, (b) nostalgicii Imperiului Habsburgic, (c) disidenții, (d) editura Humanitas.

Explicațiuni:

(a) America nu e ce cred naivii. E, din contră, un fel de bordel uriaș, năclăit în droguri și sânge, un colos sumbru, programat să ne invadeze tentacular pentru a înlocui tradițiile noastre blânde (vezi *Călușarii*, *Toma Alimoș*, *Baltagul* ș.c.l.) cu subcultura nudului și a șișului. America e perfidă. Deși colcăie de pornografie și violență (cum se vede și în filme), ea reușește să aibă universități celebre, muzicieni celebri, muzee celebre, savanți și scriitori celebri. Peste Ocean nu trece însă decât influența ei rea. La ea acasă, pornografia americană nu asfixiază Princeton-ul, Metropolitan-ul, Guggenheim-ul. La noi însă pornografia americană face ravagii. I se opune, ici-colo, câte un *franc-tireur* utopic, de genul lui Iosif Sava. În rest, microbul e ubicuu și intratabil.

(b) și (c) Au apărut în emisiunea domnului Arachelian, coroborate. Nu e clar de ce motivațiile doctrinare ale disidenței românești, atâta câtă a fost, erau legate, după opinia unuia dintre vorbitori, de tema Imperiului Habsburgic. Aci intrăm în abisal și inanalizabil. Mircea Dinescu și Franz Joseph, Paul Goma și Maria Theresia. Aprige, misterioase asociații!

(d) Editura Humanitas nu se ocupă de valorile românești. E o pepinieră de venetici, de uzurpatori (valoroși, unii, nimic de zis), de agenți ai Europei Libere (adică liberale, adaugă sibilinic M.U.), adică antiromânești. Noica, Cioran, Eliade, Nae Ionescu publicați

in extenso? Argetoianu, Gafencu, Sănătescu, Armand Călinescu? Eugen Ionescu? Elisabeta Rizea? Monica Lovinescu și Virgil Ierunca? Toți lifte? Toți vânzători de țară? Așa s-ar părea. Așa zicea, în orice caz, tenorul al cărui nume îmi scapă. (Tot el ne oferea o rapidă bibliografie „de elită" internațională: Keyserling — despre care credea că a scris o „Psihanaliză a Europei" —, Spengler și Hannah Arendt. Ce juxtapuneri fine, ce farmec hermeneutic!)

2. Televiziunea națională e în pericol. Vin „televiziunile comerciale". Toate cântecele pier. Ni se ia Gabi Luncă și ni se oferă jazz. Suntem smulși de la Alexandru Mironov și livrați mișelește lui Spielberg. În loc să ne îmbogățim cunoștințele la emisiunile lui Radu George Serafim, ne uităm ca mitocanii la filme polițiste. Farmecul explicit al câte unui nud ne face insensibili la farmecul imperceptibil al lui Cătălin Țârlea. Am putea să ne uităm la „Actualitățile" postului național, cu holde, furnale, rămâneri în urmă și festivități, și ne lăsăm seduși de știrile de la televiziunile „comerciale", care încep să miroasă îngrijorător a Occident.

3. În vreme ce Ministerul Culturii din România, pierzând frâiele centralizării, nu mai controlează difuzarea cărților bune, Ministerul Culturii din Germania, neexistând, vinde cărți bune în toată țara nemțească, după un plan centralizat, pe care ar trebui să-l adoptăm și noi!

4. O boală națională: dorința de a te afirma în străinătate, disprețuind masonic județul natal (exemple: Brâncuși, Enescu, Eliade, Cioran, Ionescu ș.a.).

5. Românii sunt unici. Suntem un popor mare. Dar unii români trebuie urâți (chiar dacă au unele calități):

e vorba de românii care nu se cred destul de mari, învaţă limbi străine şi au prieteni neromâni (pentru nuanţe suplimentare, a se reciti Caragiale: *Rromânul*, *Rromânca*, *„Românii verzi"*).

6. Să fim mai educativi. Să fim mai educaţi. Să-i educăm pe toţi. Să ne educe toţi. Totul e să alegem modele modelatoare, nu modele demolatoare.

7. Stăm prost (nu ca japonezii). Dar am stat foarte bine şi o să stăm foarte bine. Dacă vom fi cu ochii-n patru.

Deocamdată atât. Cum spuneam, n-am văzut decât finalul emisiunii domnului Arachelian. Dumnezeu nu dă nimănui mai mult decât poate să ducă.

Dilema, nr. 109, 10–16 februarie 1995

invazia derizoriului

Ultimul miting din Piața Victoriei a oferit trecătorilor câteva picante scene de gen. Așa, de pildă, la un moment dat, pe o pajiște lăturalnică, grupuri pestrițe de demonstranți fraternizau cu reprezentanți ai forțelor de ordine în jurul unor sticle cu virtuți euforizante. Convivii intonau viguros „C-așa beu oamenii buni!“, lăsând la o parte, pentru un timp, strigăturile revendicative și sudălmile antiguvernamentale. Era cald și era consens. În asemenea momente, mitingul căpăta ceva de serbare populară: semăna cu defilările de 1 Mai din anii ’60, când manifestanții răscumpărau plictiseala unui marș prin căldură oferindu-și o haltă finală cu bere, crenvurști și Eugenia. Iată, mi-am spus, am mai inventat ceva: protestul cordial, mitingul de omenie, nemulțumirea cu față umană. În definitiv, faptul că lucrurile se desfășurau astfel nu putea decât să mă bucure: a trecut vremea când demonstranții se comportau amenințător, necontrolat, brutal; ne-am civilizat, am intrat, cât de cât, în Europa. Și totuși, dincolo de beneficiul civilizației, stilistica noului tip de miting aducea o notă în plus, specifică și oarecum dezamăgitoare: *banalizarea*, alunecarea imperceptibilă spre *derizoriu*. Civilizarea nu se făcea — cum ar fi fost cazul —

în sensul unui spor de sobrietate. Ceea ce se obținea era mai curând o toropeală pitorească, o bună dispoziție de iarmaroc.

Alt caz: o emisiune televizată despre Securitate, informatori, dosare secrete etc. Cineva aduce vorba despre scandalul Berevoiești. Urmează un interviu cu Petre Mihai Băcanu, care declară, cu zâmbetul lui șugubăț, că s-a dat prea multă importanță scandalului cu pricina: în fond, documentele dezgropate la Berevoiești nu conțineau nimic semnificativ. Cercetarea lor nu dovedește decât că Securitatea pierdea vremea cu fleacuri... Nu-mi vine să cred. Am încă dinaintea ochilor titlurile de-o șchioapă ale cotidienelor din perioada izbucnirii scandalului: mi-l amintesc pe domnul Băcanu fotografiat cu sapa în mână, ca un erou demascator, decis să scoată la lumină „adevărul" cu orice preț. Toată lumea construia scenarii baroce, gazetarii îi cereau socoteală lui Virgil Măgureanu, primului-ministru, Președinției și reproduceau, pe pagini întregi, fragmente sibilinice din prețioasa arhivă proaspăt descoperită. Și iată că, dintr-odată, reapare domnul Băcanu și așază lucrurile la locul lor: tot tapajul a fost o exagerare, o inflație de fleacuri. Mărturisesc că, în epocă, nu pricepusem nici eu care era marea revelație a Berevoieștilor, în ce consta poanta evenimentului. Securitatea aruncase într-o groapă un maldăr de rapoarte rutiniere privind convorbirile telefonice și activitățile curente ale unor „clienți" puși sub urmărire. Ei, și? Care e noutatea? Unde e bomba? Firește, nu îndrăzneam, în contextul atât de înfierbântat de-atunci, să-mi manifest deschis perplexitatea. Toată lumea bună, toți băieții deștepți și

vigilenți m-ar fi tratat drept idiot sau drept colaboraționist. Domnul Băcanu însă vine *post festum* să mă confirme și să mă liniștească. Necazul e că și atunci, și acum eu tot prost ies: atunci, fiindcă n-am înțeles cât de „complexă“ era problema, acum, fiindcă nu înțeleg cât e de simplă. Oricum, sunt obligat iarăși să constat cum o dramă națională, o dezvăluire năucitoare se dizolvă în derizoriu. Nu mi se explică nici patosul inițial, nici destinderea amuzată de azi. Sunt pur și simplu bătut pe umăr și invitat la frivolitate: „Nu te potrivi! Fleacuri!“

S-ar zice că avem un adevărat geniu al derizoriului. Nimic nu e pentru noi destul de dramatic pentru a scăpa de bagatelizare. Nimic, nici măcar moartea. Greva foamei — consacrată de un mare spirit al Indiei ca mod de a impune prin jertfă un crez personal, o voință națională și o formă de stat — a devenit, în spațiul dâmbovițean, un șantaj mărunt la îndemâna oricui: fac greva foamei elevii care au picat la examenul de admitere, sindicaliștii nemulțumiți de lentoarea cutărei proceduri legislative, cineaștii care vor alt statut ș.a.m.d. (Recunosc că am, față de acest subiect, alergii psihanalizabile: recursul facil la autoînfometare e — să mă ierte Dumnezeu! — o soluție adoptată, în genere, de naturile astenice, cu apetit mediocru. Greva foamei nu e, în asemenea cazuri, decât intensificarea retorică a unei anorexii structurale. Asta ar explica de ce grașii nu practică niciodată această formă de protest.)

Până și asasinatul a căpătat la noi coloratură de mascaradă. Un senator foliculinic, devastat de grave dezordini comportamentale, lansează zvonul unui complot

criminal împotriva președintelui țării. Ecourile se consumă între catastrofic și deriziune. Ziarele numără în bășcălie zilele care au mai rămas până la comiterea actului ucigaș, SRI-ul dezminte știrea, adăugând precaut că ea nu e plauzibilă „în viitorul apropiat“, parlamentarii cer lămuriri, propun măsuri, iau atitudine. Variațiuni ridicole pe teme grave sau lamentații pompoase în jurul unor divagații inconsistente — iată reflexele morbide ale vieții noastre publice.

Nici Ardealul, seriosul Ardeal, nu scapă de vertijul derizoriului. După ce a trăit, halucinat, butaforia Caritasului, el se lasă batjocorit în ultima vreme de o nătângă ceartă a statuilor! Domnul Funar — fără adversari în imediat — își caută adversari istorici pe măsura tenebrosului său temperament: se anunță o ciocnire cu Matei Corvin sub privirea indecisă a unui Avram Iancu devenit membru de partid. Prin târg bântuie, de asemenea, spectrele memorandiștilor, alături de cel al lui Ion Antonescu. Pe fundalul acestei nervoase adunări, românii suspină și ungurii fierb. Domnul Funar hamletizează: Cluj-Napoca sau Napoca-Cluj? Sau poate doar Napoca? În nici un caz doar Cluj! E ceasul marilor hotărâri. Derizoriul devine esențial și esențialul devine derizoriu. Mergem cu pași mari spre o „soțietate“ în care singurul personaj *serios*, doritor să se comporte în chip responsabil, va fi, ca și altădată, Cetățeanul turmentat.

Dilema, nr. 76, 24–30 iunie 1994

patriotismul școlar

În materie de patriotism, nu există pe băncile nici unei școli elevi buni și elevi proști. Până și corijenții la istorie trăiesc *istorisirea* trecutului național cu patosul inocent cu care orice copil reacționează la legendă. Cine n-a pălit încă din cursul primar auzind despre sinuciderea lui Decebal? Cine n-a trăit momente de identificare pioasă cu îndrăznelile de Făt-Frumos ale lui Mihai Viteazul (detestându-i, firește, pe felonii săi asasini), cine n-a urmărit — cu o candoare partizană — luptele dintre „ai noștri“ și „cotropitori“, isprăvile lui Ștefan cel Mare (cu drama Războienilor), iscusința militară și politică a lui Mircea cel Bătrân (de sfatul căruia „n-au ascultat“ oștirile apusene adunate la Nicopole), cine, în sfârșit, poate pretinde că, în fibra lui intimă, nu subzistă încă, mustind de emotivitate, „Pe o stâncă neagră...“, „De din vale de Rovine“, „Plecat-am nouă din Vaslui...“, „Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie...“ și atâtea alte sintagme inimoase, în care Posada, Rovine, Peneș Curcanul, Plevna, Mărășești, polonii, muscalii, nemții și turcii, mai ales turcii, stau laolaltă, gata să refacă oricând, la cel mai mic semn al memoriei, „tabloul vivant“ al gloriei autohtone. În acest univers ne-am format cu toții și în universuri de același tip

se formează toți copiii lumii. Până la o anumită vârstă, totul e bine. Vine însă o vreme în care a rămâne blocat la acest nivel al iubirii de țară e totuna cu a dori să te joci până la adânci bătrâneți de-a uliii și porumbeii. Vine o vreme când emotivității copilărești trebuie să i se adauge sentimentul matur, cultura temeinică, dragostea de adevăr. Încet-încet, descoperi în Eminescu pagini mai puțin festive și mai puțin complezente decât cele din *Ce-ți doresc eu ție*... Descoperi, de pildă, în publicistica lui un text ca acesta: „Dar domnilor! Mi-e rușine să fiu român! Dar ce fel de român? Român care vrea a-și fi însușit monopolul, privilegiul patriotismului și-al naționalității — așa român de paradă mi-e rușine să fiu. Naționalitatea trebuie să fie simțită cu inima și nu vorbită *numai* cu gura. Ceea ce se simte și se respectă adânc se pronunță arareori!“ Tot astfel, poți descoperi (dacă ai obiceiul cititului, desigur) pasajele îndurerate ale lui Cantemir despre moldoveni, șarjele lui Caragiale despre „românii verzi“, spiritul critic al lui Titu Maiorescu, amărăciunile lui Emil Cioran. Te întâlnești, apoi, cu isteriile legionare și cu demagogia comunistă, ambele abuzând de ideea națională ca de o monedă ieftină, cu succes electoral garantat. Pe acest fundal, nu-ți rămâne, dacă ești om cuminte, decât să te gândești de zece ori înainte de a vorbi despre „patrie“. Și asta nu pentru a nu te compromite pe tine, ci tocmai pentru a nu o înjosi pe dânsa. O astfel de precauție nu semnifică diminuarea sentimentului patriotic, ci sporirea răspunderii naționale. Începi să-ți iubești țara *ca un adult* și ca un partener dezinteresat. Căci a-ți iubi țara numai pe bază de argumente colosale, a-i acorda

amorul tău zgomotos numai dacă ea îți livrează, în schimb, o cantitate suficientă de „eroi“, de „măreție“, de „pagini glorioase“, e a face negustorie. Iubirea adevărată nu recompensează performanțe. Se bucură de ele, dar rămâne nealterată în absența lor. Iubirea adevărată nu e scutită de dezamăgiri, de neputințe, de nevroze. Important e că nu se lasă niciodată dislocată de aglomerarea lor. Iubirea de țară e o înzestrare *firească* a sufletului, atașat de mediul nașterii sale, așa cum e atașat de trup. Tapajul patriotard e altceva: un (discutabil) gen literar în cel mai bun caz, o șmecherie politică alteori sau, și mai rău, un afect rudimentar, suficiența tâmpă, provincială, a mitocanului fudul. Avem nevoie de așa ceva? Are România nevoie de tagma „zbierătorilor și dibacilor“ de care era excedat Ion Ghica încă din zorii istoriei ei moderne? Ne putem permite, oameni în toată firea cum suntem, să gândim și să ne manifestăm ca niște școlari întârziați? Răsfoiesc din când în când unele publicații neaoșe și privesc — tot mai rar — dezbaterile parlamentare. Sunt momente când mă cuprinde o spaimă tragicomică: îmi închipui că, într-o zi, s-ar putea să vedem pe Dealul Patriarhiei grupuri răzlețe de deputați și senatori fugărindu-se înfierbântați, ca în recreația mare, pentru a decide o dată pentru totdeauna care pe care: leșii sau moldovenii, turcii sau plăieșii, dacii sau romanii? Uliii sau porumbeii?

Expres, 1991 (reluat în *Dilema*, nr. 158, 19–25 ianuarie 1996)

micul (și tristul) ecran

În Televiziunea Română lucrează o sumedenie de oameni cu experiență îndelungată și cu o solidă calificare profesională. Și totuși, Televiziunea Română e proastă. Cu alte cuvinte, *performanța globală* a instituției e sub nivelul *capacităților individuale* care o compun. Care e explicația? Viciu de concepție? Proastă coordonare? Dificultăți de adaptare la un stil nou, altul decât cel practicat înainte de 1989? Nu avem datele necesare — și nici răgazul — pentru a încerca un răspuns analitic la aceste întrebări. Știm, pe de altă parte, mai ales de când putem urmări programele de televiziune ale altor țări, că mai peste tot s-a atins un nivel de platitudine și de ieftinătate inimaginabil. Deosebirea este că platitudinea și ieftinătatea altora au măcar o anumită acuratețe tehnică, o strălucire de primă instanță, un fel de finisaj soporific. La noi, ele sunt sărăcăcioase și șleampete. Totul e dizarmonic și neglijent, de la imaginea de ansamblu până la detalii.

Eșecul cel mai evident și cel mai supărător este emisiunea de Actualități. Mai întâi, e nepermis de lungă: se întâmplă să atingă patruzeci de minute, cumulând informații și comentarii care și-ar avea locul în alte emisiuni sau nicăieri. Criteriile de selecție a știrilor

sunt obscure. Evenimente care merită a fi consemnate sunt trecute cu vederea, pentru a face loc unor reportaje minore, provinciale și festiviste, interesante doar pentru propriii lor protagoniști. Se reinventează, încet-încet, mitologia treierătoarei și a furnalului, ca și inventarul satiric al instalațiilor stricate sau al cuptoarelor avariate. Responsabilii emisiunii nu reușesc să treacă peste convingerea lor înnăscută, potrivit căreia ierarhia știrilor se pliază perfect pe ierarhia Puterii. Ei nu concep că, la un moment dat, *știrea zilei*, cea cu care trebuie început, poate fi alta decât ședința de Guvern, sesiunea parlamentară sau protocoalele Președinției. Un convențional respect pentru foruri și „organe" provoacă adeseori dozajul nerezonabil al informației. Conferințe de presă rutiniere, declarații politice lăbărțate și găunoase, comunicate guvernamentale pletorice, alcătuite ca niște procese-verbale solemn didactice (cu torente de „în principal", „în ceea ce privește", „ținem să subliniem" ș.a.), sunt relatate *in extenso*, cu o penibilă cumințenie subalternă. E curios că nimeni dintre cei a căror listă ne este prezentată la sfârșitul emisiunii, așadar, nimeni dintre „realizatori", nu pare să fie preocupat de posibile și necesare îmbunătățiri. Nimeni nu pare a fi văzut Actualitățile ARD sau ZDF, care încap în cincisprezece minute sau Actualitățile colegilor de la Antena 1, lungi, dar mai bine structurate, mai apropiate de tonul corect.

Ar fi bine să reflecteze cineva și la reforma Buletinului meteo, gândit, deocamdată, ca o mică prelegere de specialitate, debitată cu un ștaif inutil de meseriași onorabili, dar netelegenici. Există formule mai vioaie,

mai cordiale, mai destinse. Totul e să priveşti în jur, să vrei să înveţi de la alţii.

O mare problemă este aceea a moderatorilor. Rolul lor e determinant pentru reuşita unui *talk-show* eficient jurnalistic, riguros, elegant, accesibil. Moderatorul trebuie să fie politicos fără onctuozitate, comunicativ fără a deveni prea familiar, inteligent fără aroganţă. El trebuie să ştie *când* şi *cât* să vorbească, să-şi dozeze intervenţiile în aşa fel, încât să stimuleze opiniile interlocutorilor. E o meserie extrem de grea, în care farmecul personal, spontaneitatea, calmul sunt calităţi decisive, de neînlocuit prin hărnicie tenace sau prin simpla bună intenţie. Suntem încă departe de performanţe cu adevărat memorabile în acest domeniu. Avem de-a face mai curând cu o bogată colecţie de incompetenţe. Moderatorii noştri sunt diletanţi chiar când par a fi dobândit oarecare dezinvoltură. Unii tind să ocupe tot ecranul cu suficienţa lor egolatră, transformându-şi invitaţii în materia primă a unui spectacol propriu. Obraznici, hărţuitori, cu atât mai siguri de ei înşişi, cu cât sunt mai inconsistenţi, ei se comportă ca nişte satrapi mărunţi, ca nişte vedete de suburbie. Alţii, dimpotrivă, cultivă tonul mieros, îşi flatează slugarnic conlocutorii şi telespectatorii, privesc umed spre camera de luat vederi, cu un aer de băieţi buni şi sinceri, gata să împace pe toată lumea. Mai există stilul şugubăţ, stilul *mître d'hotel*, stilul pionieresc (bazat, înainte de orice, pe tutuirea preopinenţilor, mai ales dacă sunt tineri) sau stilul „analiza muncii". De curând, am avut surpriza să descopăr un caz cu totul neobişnuit: era vorba de un dialog între Guvern şi Opoziţie pe tema privatizării. Nu-i reţin, dintre participanţi, decât

pe domnul Florin Georgescu, ministrul Finanțelor, și pe domnii Ciumara și Dinu Patriciu. Moderatorul era un personaj straniu, oarecum înspăimântător, cu alură și maniere de plutonier. Corpolent, asudat, nervos, vădit iritat de prestația opozanților și, în chip infantil, partizan al ministrului, individul avea ceva de anchetator care încearcă disperat să-și domine instinctele. De la bun început, moderatorul a proferat câteva amenințări, deopotrivă grosolane și caraghioase, menite să-i aducă pe invitați la ordine: dacă nu se poartă cum trebuie, el, gazda, are căderea să întrerupă emisiunea și să difuzeze, în locul ei, muzică. Convins, din plecare, că stă de vorbă cu niște loaze indisciplinate, moderatorul nostru n-a făcut, de-a lungul tensionatei discuții pe care a mediat-o, decât să-și confirme presimțirile. La urmă, epuizat, excedat, dezamăgit de toți și de toate, dispus, e drept, să-și facă și autocritica, el a avut aerul că-i lasă pe toți corijenți și că se abține cu greu să nu-i pocnească. Telespectatorul răsuflă ușurat, bucuros că maratonul isteric la care a fost martor s-a încheiat. Rămâne, firește, întrebarea: De unde a fost pescuit un asemenea ipochimen și prin ce ironic *malentendu* i s-a putut încredința un rol pentru care nici el, nici urmașii lui, nici urmașii urmașilor lui nu au cum să livreze stofa cuvenită?

Multe și melancolice lucruri se pot spune încă despre Televiziunea noastră. Ea are toate motivele să fie îngrijorată de concurența noilor posturi independente: n-ar fi exclus ca, destul de curând, să o vedem ieșind din cursă, pentru a ajunge o instituție desuetă, cu iradiere strict confidențială. Și totuși, nu toate șansele sunt pierdute. Cu un consiliu de administrație din care

ar urma să facă parte Lucian Pintilie, Gabriel Liiceanu, Octavian Paler și N.C. Munteanu — adică cei propuși de sindicatele Televiziunii —, lucrurile s-ar putea îndrepta. Numai că pe cei patru candidați îi așteaptă audierile parlamentare. Cu alte cuvinte, atârnă nițeluș de domnul Adrian Păunescu ca totul să meargă bine. De cine? De Adrian Păunescu? Da. Cum adică? Lucian Pintilie și Gabriel Liiceanu, Octavian Paler și N.C. Munteanu depind, au ajuns să depindă de judecata lui Adrian Păunescu? Da. De judecata lui Adrian Păunescu. E o glumă? La nici cinci ani de la revoluție, poetul de curte al dictatorului răsturnat, judecat și împușcat, decide asupra Televiziunii naționale? Nu, nu e o glumă. E o victorie a democrației, a socialismului, a sufragiului, a „plebicistului", a nației noastre mândre, care nu înțelege să renunțe la faliții ei! O, geniu al venitorelui Rromâniei! Când oare vom putea trăi sub aripa ta fără să murim de râs în fiecare clipă?

Dilema, nr. 86, 2–8 septembrie 1994

tutuiala

Tutuiala e la modă. E semnul cordialității de gașcă, al democrației victorioase, al sociabilității „americane". De vreme ce *you* e și „tu", și „dumneavoastră", e musai să profităm și să ne tutuim. Dovedim astfel că suntem „branșați", actuali, globalizați. Nu avem prejudecăți, nu umblăm cu discriminări și cu fasoane. Ne tutuim. Suntem de-o teapă. Prieteni. Ne-am născut ieri. E perfect normal ca un reporter de televiziune să meargă cu microfonul pe stradă și să-i tutuiască pe trecătorii cu care vrea să stea de vorbă, deși îi vede pentru prima oară. E normal ca profesorul universitar să-și tutuiască studenții. E normal ca politicianul furios să-și ia adversarii „la per tu". E normal ca pe plajă, la discotecă, la emisiunile de divertisment, toată lumea să tutuiască pe toată lumea. În aceste condiții, a folosi brusc apelativul „dumneavoastră" devine injurios. „Dumneavoastră" se spune numai în bășcălie, numai când vrei să-ți exprimi antipatia, neîncrederea, disprețul. „Normală" e doar tutuiala. Dar și ea are, de fapt, subterane complexe. Există tutuiala *macho*, a masculului bățos față de fetițe fragede sau demimondene interlope. (Îmi amintesc de modul inadmisibil în care dl Radu Moraru o tutuia pe invitata sa Cicciolina, ca și cum ar fi agățat-o

după colț.) Există tutuiala „de platou“, prin care moderatorul-satrap sau moderatorul-vedetă își etalează autoritatea, tutuiala polițienească, a agentului de circulație care te trage de urechi, tutuiala prin care șeful își domină subalternii, tutuiala rutieră cu care se încondeiază reciproc șoferii isterici, tutuiala uzurpatoare, prin care naturile subalterne vor să se insinueze în lumea bună (dl Emil Constantinescu spunându-i „Václav“ lui Havel), tutuiala războinică („boule“), ironic-protectoare („drăguță...“) sau tovărășească („măi dragă“). De la obrăznicie la nesimțire, de la proastă creștere la dezinhibiție primară, de la aroganță la egalitarism, tutuiala acoperă un larg spectru al patologiei sociale. În mod paradoxal, ea își subminează propria legitimitate: când te poți tutui cu oricine, când tutuiala devine o deprindere curentă, prestigiul și miracolul tandru sau camaraderesc al lui „tu“ se degradează. În mod normal, la „tu“ trebuie *să ajungi*; printr-o delicată chimie a afectelor, printr-un răbdător spor de încredere și printr-o reciproc consimțită afinitate. „Tu“ este un mod de a reformula — în condiții de intimitate — instituția respectului. Dimpotrivă, inflația tutuielii instituie indiferența, stereotipia, griul. Spațiul dintre oameni devine monoton, ierarhiile se șterg, nuanțele sufletești ale comunicării devin irelevante. Tutuiala reduce totul la *orizontală*. În aparență, ea face dialogul mai direct, în realitate, îl sărăcește.

Din când în când, mi se pare că o mulțime din relele cotidiene sunt rezultatul unei proaste administrări a tutuielii, efectul exceselor ei. Guvernanții îi tutuiesc cu autoritară nonșalanță pe gazetari, gazetarii îi tutuiesc

sprințar pe guvernanți, miniștrii tutuiesc instituțiile, instituțiile îi tutuiesc pe cetățeni, cetățenii se tutuiesc între ei și toți laolaltă ne tutuim cu Europa. Diferențele, demnitățile, eticheta, protocolul — sunt demodate. Ne scufundăm în omogenitatea lui „tu“, iar „tu“ evoluează semantic spre „nimeni“. Nu ne-ar strica un pic de ștaif. Nu ne-ar prinde rău o scurtă epidemie de politețe.

Jurnalul Național, 19 februarie 2004

meseria de demnitar

Când vezi cum se distribuie, pe scena politică, portofoliile de ministru sau candidaturile pentru primării, te întrebi, inevitabil, cu ce criterii se lucrează și ce trebuie să știe, în definitiv, un demnitar. Pentru observatorul destins și distant, realitatea oferă răspunsuri multiple. Candidatul trebuie, mai întâi, să fie bine văzut în partid. Să fie un sponsor generos, un om de încredere, un soldat disciplinat. Tandru cu șefii, serviabil, „băiat deștept". Pe urmă, vin la rând câteva calități standard, cu nume consacrate de mult în analele „muncii politice": „bun organizator" (în genere, e vorba de talentul de a pregăti temeinic ședințe sau chefuri și de a garanta, printr-o mică teroare, executarea ordinelor care vin „de sus"), „expert în munca cu oamenii" (adică sentimental, ipocrit, „de comitet"), „om de acțiune" (ușor decerebrat, fără fasoane intelectuale, devotat cauzei).

Un atu esențial sunt relațiile. Nu doar cu cei de la vârf, ci cu o sumedenie de rețele colaterale, construite prin complicitate, rudenie, afinitate somatică, ideologică și financiară. Pe acest fundal, cariera publică e fie o investiție abilă, fie o răsplată, fie, pur și simplu, un hatâr. E, firește, minunat când „candidatul" are și

oarecari calități personale: popularitate (statistică), populism (sincer), papagal. Capacitatea de a clămpăni incontinent fără să spui nimic, o nătângă siguranță de sine, privirea cordială și încrezătoare spre viitor sunt calități indispensabile. Mai e nevoie și de o zemoasă retorică „idealistă". E musai să invoci patria (cu ghinioanele ei istorice), oștirea (cu vitejiile ei străvechi) și pe Dumnezeu (cu irepresibila lui simpatie pentru meleagurile noastre). Virtuți anexe: arta de a promite, ușurința de a minți, nerușinarea veselă. O suverană și tonică nesimțire te califică, în chip fatal, pentru exercițiul demnităților publice. François Mitterrand socotea că indispensabilă este și condiția fizică.

Aș adăuga plăcerea de fi pe scenă și de a juca unul sau mai multe roluri. Nu poți fi un politician eficace dacă nu ai voluptatea de a fi politician. Trebuie să-ți placă să te dai în stambă, să vorbești în bobote, să dai interviuri, să provoci, să încasezi, să mergi la recepții, să zâmbești fotogenic, să fii slujit clipă de clipă, să ții discursuri, să porți cravată și să umbli cu escortă. Bine, dar dincolo de toate astea, ce trebuie să știi? Care trebuie să fie domeniul tău de competență? Un bun-simț oarecum demodat va înclina să spună că un bun ministru al sănătății trebuie să știe medicină, un bun ministru de finanțe trebuie să se priceapă la finanțe, un bun ministru al apărării trebuie să aibă expertiză militară ș.a.m.d. În realitate, nicăieri în lume, lucrurile nu mai stau așa. Politicianul de carieră e azi la interne, mâine la industrie, poimâine la o prefectură sau la vreo primărie. Ceea ce se cere e o competență generică, fără definiție precisă și fără prea mult simț al răspunderii.

S-ar zice că ai nevoie mai curând de noroc, de conjuncturi favorabile, aplomb și o minimă dexteritate managerială. Doi–trei sfetnici bine pregătiți și loiali pot face infinit mai mult decât propria „tehnocrație“. Rutina administrativă strict necesară se poate învăța peste noapte, iar cea care are nevoie de ani lungi de exercițiu e inutilă, dacă nu pernicioasă. Și totuși, totuși, ce trebuie să știe un demnitar? Probabil că nu trebuie să știe nimic determinat și că tot ce putem spera e să fie o persoană inteligentă și cu frică de Dumnezeu.

Din punctul meu de vedere, o meserie care are un profil atât de vag, care valorifică facultăți aproximative și care nu se bizuie pe o cunoaștere specifică nu e o meserie serioasă. E de mirare că există, din când în când, și miniștri buni și că, guvernate de personaje atât de inconsistente, țările lumii și lumea întreagă funcționează. Nu există decât o singură explicație rațională a acestui paradox: intervenția generoasă a Providenței...

Jurnalul Național, 6 octombrie 2004

cartelul patrioților

patrioți, retori și lichele

Citatul din Caragiale stă asupra noastră ca o fatalitate, ca o insomnie. Orice pățim, orice spunem, orice gândim în spațiul politic și social al României de azi se regăsește gata pățit, gata spus, gata gândit în textele magistrului. Pe unele le știam, dar le uitaserăm, pe altele le descoperim uimiți, răsfoind ediția Zarifopol sau formidabila antologie editată acum doi ani, la Humanitas, de Dan C. Mihăilescu. Pe altele, în sfârșit, le știam fără să le bănuim perfida actualitate. Ne aflăm dinaintea unui caz tipic în care opera e mai amplă decât realul. Realul se mișcă lent spre orizontul operei, fără să-l atingă, adeverind, etapă cu etapă, intuițiile ei inepuizabile. Evident, plăcerea de a asista la acest spectacol e dureroasă, ca aceea invocată de Socrate la începutul lui *Phaidon.* Dar nimic nu e mai formativ decât această dureroasă plăcere. Am avea enorm de câștigat dacă, măcar un an–doi, am împânzi coridoarele și încăperile președinției, ale parlamentului, ale guvernului și opoziției, ale străzilor și piețelor, cu pasaje din Caragiale și dacă, pentru a intra într-un partid, în orice partid, ar trebui să trecem, mai întâi, un examen de caragialeologie. Iată, spre ilustrare, unul dintre textele cele mai utile: „Când ar fi să dau vreo povață unui tânăr român, iată

pe care i-aș da-o: Tinere, să-ți fie patria scumpă și sfântă ca și mama ta! S-o iubești și s-o respectezi din adâncul sufletului tău! De dragostea și de respectul tău pentru ea să nu faci vreodată reclamă și paradă. Ba, ai dreptul și datoria să urăști, să lovești, să sfărâmi pe acei frați ai tăi ticăloși, care, în loc s-o iubească și s-o respecteze ca pe o mamă cuminte, onestă și severă, o curtează, o măgulesc și o exaltează ca pe o bătrână cochetă, nebună bună de tocat!" La noi, de o bună bucată de vreme, se întâmplă tocmai pe dos. Cei care confundă patriotismul cu lingușirea dezmățată a patriei îi urăsc — și sunt gata să-i lovească și să-i sfărâme — pe cei care cultivă discreția și luciditatea. Iubirea de țară trebuie să fie oarbă! Melancolicii, disperații, analiștii prea „obiectivi" trebuie dați pe mâna poliției! Aceasta pentru că — citatul e din nou de rigoare — „guvernamental sau, când din nenorocire nu se poate asta, opozant, moftangiul felicită Rrromânia în cazul dintâi, o deplânge în cazul al doilea, în ambele cazuri o iubește până la nebunie". O iubește și o confiscă. Orice grupuscul de agitați lăcrămoși se simte îndreptățit să vorbească în numele poporului și al țării. „România" a devenit o insignă ieftină, arborată de toți netrebnicii. O sumedenie de prostănaci solemni și de lichele gălăgioase iau, nepedepsiți, numele țării în deșert și cer pedepsirea celor care refuză s-o facă. În 1990, Eugen Barbu și Vadim Tudor au avut îndrăzneala să propună ca titlu al publicației pe care o plănuiau *Neamul românesc*, uzurpând gazeta cu același nume scoasă cândva de Nicolae Iorga. A te cocoța la asemenea rang li se părea, probabil, o faptă patriotică. Au comis o blasfemie încă și mai grosolană optând pentru *România Mare*. Când,

ca român, te gândeai, înainte de 1990, la această sintagmă, aveai în minte măreția succesului politic de la 1 decembrie 1918. Acum, asociezi spontan *România Mare* cu un partid marginal și cu jalnicul lui conducător, asfixiat de propriile dejecții. Ce poate fi mai ofensator decât o asemenea substituție? Ce poate fi mai nepatriotic? Exemplele se pot multiplica. Ziarul guvernului — fatalmente inexpresiv, părtinitor, necreditabil — se cheamă, nici mai mult, nici mai puțin, *Vocea României*. Cum poate o minte cuviincioasă să proclame cu atâta iresponsabilitate echivalența dintre un cabinet de partid și prestigiul întregii țări? Ce are a face România cu Hrebenciuc și Cozmâncă? Au pus ei și alții ca ei monopol pe duhul național? I-a consacrat vreun arhanghel ca întrupări ale neamului? Iar vocile care nu vin dinspre guvern, de unde vin? Din Bulgaria? Din Coreea? Din Scandinavia? Sminteala e fără margini. Mai există o publicație care își zice *Românul*. Să nu mi se spună că asemenea titulaturi au existat și în trecut. Ceea ce era în acord cu spiritul veacului al XIX-lea și cu euforia unui stat național proaspăt consolidat nu mai are aceeași justificare astăzi. Ca să nu mai vorbim despre diferența de calibru și de calitate dintre gazetarii care cultivau patriotismul ieri și cei care o fac acum. Pe acest fundal, grandilocvența contemporană nu poate fi decât comică și provincială. Imaginați-vă echivalentele unui titlu ca *Românul* în alte țări: *Turcul*, *Neamțul*, *Paraguayanul*... A te expune, astfel, ridicolului e a face un serviciu țării?

Obrăznicia unor rromâni merge însă și mai departe. Ei își adjudecă nu numai prezentul țării. Îi arvunesc și viitorul. Citesc stupefiat în *Adevărul* din 20 iulie

un text amplu, semnat de „prof. univ. dr." Aurelian Bondrea. Domnul Bondrea a întemeiat o fundație. Cum se numește fundația d-sale? „România de Mâine". Cine este domnul Bondrea? Unul dintre măcelarii cei mai venali ai Ministerului Învățământului de sub Ceaușescu. Responsabil cu „cadrele", vigilent până la cruzime, implicat în falsificări de acte publice cu greu mușamalizate (datorită contribuției sale la „legalizarea" carierei științifice a „cabinetului 2"), dl Bondrea este acum un mare reformator, în stilul „Sandu Napoilă": vrea să respectăm „neabătut" Constituția, să reabilităm „rolul statului", al planificării, al armatei și al credinței strămoșești (ca toți activiștii, dl Bondrea e un mistic deviat), să elaborăm un „program cultural național" care „să sprijine creația poporului român" și să reîncepem industrializarea. Național-comunism vag ajustat, limbaj de lemn nevindecabil, gândire de propagandist obosit. Ideea că s-a murit pe străzi, în decembrie '89, pentru ca „România de Mâine" să încapă pe mâna uneia dintre slugile cele mai vulgare ale vechiului regim e cutremurătoare. Și iată — fără comentarii — lista câtorva membri fondatori ai „alianței" domnului Bondrea: Iosif Constantin Drăgan, Adrian Păunescu, Dinu Săraru, Mihai Ungheanu, Ion Dodu Bălan, Gheorghe Cazan, Hajdu Győző, Mihai Golu, Ilie Bădescu, Neagu Udroiu, Dimitrie Vatamaniuc, Alexandru Surdu, Ion Coteanu, Radu Voinea, Vasile Gionea, Romulus Vulcănescu. Sunt mai mult decât stingherit să constat că au acceptat să se alăture acestei previzibile „alianțe" câteva figuri care, fie prin vârstă, fie prin performanță profesională, fie prin instituțiile pe care le reprezintă, ar fi trebuit să

fie mai circumspecte (Nicolae Cajal, Radu Beligan, Valentin Lipatti, Antonie Plămădeală, Ștefan Milcu). Calculul pripit, vanitatea, un mai vechi exercițiu al conformismului sau pur și simplu naivitatea au atârnat mai greu decât ar fi fost cazul. Rezultă, oricum, din această împrejurare, că „România de Mâine“ e, pentru unii, cea mai tristă variantă posibilă a României totalitare, cu toate edecurile ei, cu întregul ei alai de obediență, oportunism și nerușinare. Mai blând spus, „România de Mâine“ e România lui Caragiale: „Aci sunt slujbe pentru slujbași, nu slujbași pentru slujbe; biserici pentru popi și paracliseri, nu paracliseri și popi pentru biserici; gâște pentru hahami, nu hahami pentru gâște; catedre pentru profesori, nu profesori pentru catedre... Aici e, în fine, o patrie pentru patrioți, nu patrioți pentru o patrie...“

Dilema, 2–8 august 1996

dedicația ca gen literar

Ca orice punere în scenă a afecțiunii, dedicația e, prin definiție, ipocrită. Evident, când autorul se adresează rudelor, prietenilor sau vreunui personaj căruia îi datorează recunoștință sau respect sincer, ipocrizia e minimală. Dar o anumită afectare stilistică, un fatal declarativism sunt greu de evitat chiar și în asemenea cazuri. E nevoie de talent, tact, inspirație și autenticitate pentru a compune o dedicație credibilă, fără tarele paradei convenționale, fără solemnități și hiperbole stingheritoare. Ar fi de așteptat, prin urmare, ca, răsfoind o colecție de dedicații oferite cuplului Ceaușescu, să întâlnim cantități enorme de oportunism fad, de ipocrizie conformistă, de emotivitate trucată. Nu vom pretinde că asemenea performanțe lipsesc. „Modestul" omagiu, „înaltul" sau „profundul" respect și, în genere, toată recuzita lingușelii crase apar la tot pasul, sub semnături mai mult sau mai puțin prestigioase, mai mult sau mai puțin neașteptate... De multe ori, însă, dai peste o materie al cărei semn distinctiv pare sinceritatea. În cele ce urmează, vom oferi mostre ale acestei categorii. Nu scatofagul comun ne interesează, cel care, dedicând o carte familiei prezidențiale, pare a se conforma unei obligațiuni administrative. Ne interesează

scatofagul „contributiv", cel care vrea să iasă din rând, să fie original și umed, să se târască ingenios și să se gudure înaripat. Ne interesează nu nerușinarea birocratică, ci obscenitatea ofensivă, fără măsură, în care distincția dintre fals și adevărat devine irelevantă. Rareori ne-a trecut prin mâini un mai sufocant amestec de sentimentalism vicios, sminteală și prostie. Să judece cititorul dacă exagerăm sau nu.

Am avut acces la textele citate mai jos datorită domnului Alexandru Popovici, care a avut inteligența și umorul de a le colecta. Îi mulțumesc.

Iată, mai întâi, o dedicație fluvială, prilejuită de ziua de naștere a conducătorului: (Respectăm, firește, ortografia și punctuația autorilor citați.)

„Cel vrednic și nevrednic, / Astăzi au dezlegare, / Să te slăvească Doamne / Și îți urăm cu toții / Să ne trăiești Stăpâne / La mulți ani Crai Nou, / La mulți ani Prometeu, / La mulți ani Bunăstare, / La mulți ani Lumină, / La mulți ani Bucurie, / La mulți ani Simfonia munților de brad, / La mulți ani Murmur de ape, / La mulți ani Vuietul lor, / La mulți ani Înțelepciune, / La mulți ani Mândrie, / La mulți ani Zâmbet de copii care trăiesc în pace / La mulți ani Dreptate, / La mulți ani Bogăție / La mulți ani demn Bărbat, / La mulți ani Soț și Tată, / La mulți ani Fiul Țării, / La mulți ani Vise-nplinite, / La mulți ani Cunună de lauri și Victorii, / La mulți ani Soare al Păcii, / Și al nostru Domnitor."

Exisă, însă, și variante comprimate, de un laconism monumental: *„Domnului* (sic!) *Nicolae Ceaușescu, Eminescul politicii."* Politica este însă departe de a fi domeniul privilegiat al competenței prezidențiale. Toate

profesiunile visează să beneficieze de înaltul patronaj al mirandolianului ilegalist. De pildă, filozofia: *„Mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, îngăduiți-mi, în locul unei dedicații protocolare, mărturisirea că pentru mine, ca om comunist și ca filozof marxist, Dumneavoastră, ca om comunist și ca un gânditor marxist de frunte al epocii noastre, reprezentați un model nu numai rațional dar și afectiv de gândire și comportament. Cu sentimente de adânc respect și sinceră afecțiune, acest modest omagiu.“* Sau: *„Tovarășului Nicolae Ceaușescu. Vă prezint, cu dragă inimă, aceste încercări de a arunca o privire materialist-dialectică asupra celor mai noi descoperiri din științele naturii și reflectarea lor în teoria cunoașterii, cu vii mulțumiri pentru tezele ce le-ați elaborat în acest domeniu în expunerile Dvs. și pe care le-am folosit din plin în lucrare.“*

După filozofie, vin la rând științele economice: *„Tovarășului Nicolae Ceaușescu, Secretar General al partidului, care a fundamentat un strălucit model de abordare a raportului dintre acumulare și consum, din care m-am inspirat permanent în elaborarea variantelor de prognoză prezentate în această lucrare.“* Urmează profesorii: *„Tovarășului Nicolae Ceaușescu, admirația sublimă a omului de la catedră.“* Turiștii: *„Vă rog să-mi îngăduiți, stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, să vă ofer această modestă și primă carte a mea (…) o carte despre oamenii ce le e drag să urce pe Nehoiul…“* Agronomii: *„…Scumpe tovarășe Ceaușescu, vă ofer cu deosebită considerație și condescendență o modestă lucrare de ergonomie în agricultură, cu aplicații practice deduse din cei peste 20 de ani de activitate direct productivă în agricultura de stat, menită să contribuie la diminuarea efortului fizic și îmbunătățirea în continuare a condițiilor*

de lucru a oamenilor muncii care își desfășoară activitatea în agricultură." Muzicologii: „...*Respectuos omagiu și adâncă prețuire din partea autorului care a urmărit cariera muzicală a unui fiu al clasei muncitoare, marele cântăreț Leonard.*" Epigramiștii: „...*Pentru cel mai iubit fiu al poporului din partea unui scriitor comunist care dorește să-și aducă contribuția prin acest scurt și eficace gen literar — epigrama — la formarea unei noi conștiințe socialiste.*" Fabuliștii: „...*Această carte cu fabule, prin care un scriitor comunist speră să-și aducă modesta-i contribuție și pe această cale la desăvârșirea construcției socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră dragă.*" Romancierii: „*În semn de înalt omagiu, Excelenței sale, Tovarășului Nicolae Ceaușescu, simbolizând în roman, în conștiința poporului nostru, ziua de Luni care a urmat după «viscolul» înlăturat de Domnia Sa.*" Alte domenii revin, pentru o distribuție echilibrată a competențelor, Elenei Ceaușescu. De exemplu, fotbalul: „*Tovarășei Elena Ceaușescu, al cărei spirit de justiție, a cărei sensibilitate și autoritate umană creează cadrul de care are nevoie și fotbalul, ca orice încercare de a aduna laolaltă oamenii, energiile, pasiunile, adâncul omagiu al celui ce trudește în sport, lovindu-se mereu de toate pragurile, pentru a înțelege adevărul.*" Tot primei doamne se adresează medicii, care îi dedică *Sistemul arterial aortic*, arătând că „valvele și arterele artificiale" nu ar fi devenit „realizări" fără ICECHIM, adică fără dânsa. Medicilor li se adaugă geografii, care o informează pe mult stimata tovarășă academician despre faptul că „*geografia românească din perioada construcției socialiste participă tot mai mult la cunoașterea și soluționarea multor probleme de teren, intim legate de programul de dezvoltare multilaterală*

a României moderne." Ca de la femeie la femeie, o traducătoare de lirică asiatică scrie: „*Dacă aș fi rămas acasă, în satul meu din inima Bărăganului, alături de cei șase frați și de bunii și bătrânii mei părinți, V-aș fi trimis în dar o pâine mare și bine crescută, rumenă și aromitoare. Acum, Vă rog să-mi îngăduiți gestul de a vă oferi simbolul strădaniilor mele de a pătrunde tainele adânci ale poeziei antice chineze.*" Tot o natură lirică, bărbat de această dată, încheie o mai lungă dedicație astfel: „*Ca un omagiu pentru femeia romancă dintotdeauna și în primul rând pentru dumneavoastră, stimată Tovarășă Elena Ceaușescu — închin ciclul «Dochia», în care am încercat să îmbin legendele despre neînfricata fiică a lui Decebal cu obiceiul mărțișorului care, dintre toate popoarele lumii, îl avem numai noi.*"

Ar fi, totuși, trivial să se creadă că poezia nu se adresa decât cabinetului 2. Cabinetul 1 e în egală măsură vizat, uneori cu un fel de complicitate. Poetul îi scrie președintelui ca unui confrate:

„*...Scriitorului de seamă al neamului nostru, însemnul cel mai profund de respect...* " Sau: „*Lui Nicolae Ceaușescu, Poet de discretă sensibilitate, finețe calorică intimă și mai ales de înaltă cuprindere a înțelegerii spiritualității românești care a creat acest stat autohton. Omagiu marelui patriot care se alătură voievozilor.*" Contaminați de aura lirică a destinatarului, toți autorii de dedicații sucombă, de altfel, sub inspirațiune. Unii simt în mână „fosforescența condeiului", alții scriu cu „condeiul muiat în curățenia cugetului", alții se simt absorbiți în „atmosfera de deplin urcuș" creată de conducător. „*Tovarășului Nicolae Ceaușescu, cea mai modestă dovadă de dragoste, dublată însă de iubirea ce i-o port...*" — oftează, halucinat, semnatarul

unor *Imnuri orfice.* Se vorbește de „înflorirea multilaterală“ a României, de strădania prezidențială „de a ridica patria lângă vulturi“. *„Un om a cărui origine plugărească se pierde în noaptea vremurilor“* își dăruiește „paginile simple“ celui *„hărăzit să fie arhitect de lumină peste noroaiele trecutului“.* Un altul îl roagă respectuos pe marele bărbat *„să-și descrețească fruntea atât de brăzdată de grijile patriei“.* În alt loc, un citat din Camus e manevrat emfatic pentru a omagia capacitatea șefului de a iubi „fără măsură“ (*hélas! n.m. A.P.*). Un poet desfigurat de admirație și afecțiune se adresează secretarului general *„cu grație, cu duioșie, cu delicatețe și melancolie...“* Scriitorii se simt copleșiți, diminuați, deprofesionalizați de prezența suverană a *„celui mai brav bărbat al planetei“* (*„comunist de esență superioară, stejar nemuritor“*): *„Noi, cei care încercăm să ne numim scriitori, cu toate că și prin activitatea noastră literară tot poporul român este acela care hotărăște cine este și cine nu este scriitor, pe baza aleanului și a idealului social pe care l-am cântat, ori l-am descris, noi scriitorii membri de partid urmărim cu entuziasm înflăcărat ceas de ceas și clipă de clipă activitatea Domniei Voastre. (...) Vă rog să-mi îngăduiți să Vă mărturisesc că și eu, ca scriitor, simt că există în această țară minunată, o sevă înoitoare care circulă într-una de la Domnia Voastră înspre sufletul nostru și de la noi înspre Domnia Voastră (...) Această sevă înoitoare este razim și nădejde pentru victoriile socialismului din România și, cine vrea să înțeleagă cinstit, își dă seama că este în folosul sistemului mondial socialist.“* Nimeni nu pare dispus să rămână în afara acestui amețitor carusel omagial, de vreme ce e planetar. Planetar, carevasăzică județean. Cutare scrie „din

tot sufletul lui de slătinean", cutare „din inima sa moțească", un al treilea „din partea unui argeșean". Cineva se recomandă, într-un insolit amestec de elan social și precizie geografică, drept *„primul intelectual dintr-o familie de țărani din comuna Bărăcița, satul Dobra, județul Mehedinți, actualmente profesor la Sfântu Gheorghe, Covasna"*. Minoritățile conlocuitoare se unesc — fericite — cu iureșul majoritar: *„Tovarășului Nicolae Ceaușescu, acest roman despre prăbușirea Imperiului Austro-Ungar, despre suferința celor oprimați, despre revolta celor ce au suferit și despre nașterea unei alte lumi, care nu putea fi însă cea dreaptă, o carte ale* (sic!) *autocriticii naționale maghiare, scrisă deci în concepția umanismului maghiar, care a înfierat asuprirea națiunilor minoritare, asuprirea românilor* (ah!), *și a înțeles nașterea noilor state naționale din Bazinul Dunărean — deci și ale* (sic!) *României din secolul XX — ca o legitate inevitabilă al* (sic!) *istoriei, o carte socotită singulară în toată literatura de limba maghiară prin sinceritatea ei totală."* Unele dedicații fac apel la sibilinice împrejurări biografice: *„Tovarășului Nicolae Ceaușescu respectuos omagiu, în amintirea unui circuit comun prin țară, într-o perioadă de ascuțită luptă de clasă..."* Sau: *„Tovarășului Nicolae Ceaușescu* etc. etc. — *omagiul respectuos și devotat al autorului acestor trăiri dramatice din timpul eroicelor lupte pentru triumful socialismului, în timpul marei revoluții din Octombrie 1917, când am avut fericirea de a cunoaște personal pe marele Lenin, transmițându-i un mesaj."* Febra dedicațiilor capătă, încet-încet, dezvoltări baroce. Când autorul nu e destul de prompt sau e în imposibilitate de a ponta, se găsește imediat o soluție de înlocuire: *„Tovarășului Nicolae Ceaușescu, conducător iubit*

al partidului și statului nostru — din partea soției celui care a semnat-o!"

În sfârșit, ca și cum recolta omagială ar fi săracă, membrii clanului suprem sfârșesc prin a se firitisi între ei. Iată o dedicație a generalului-locotenent dr. Ilie Ceaușescu către nepotul său Valentin Ceaușescu: *„Lui Valentin, cu deosebită stimă și multă considerație, cu sincere mulțumiri pentu contribuția determinantă adusă la succesele echipei de fotbal a armatei, la prestigiul fără precedent al fotbalului românesc și implicit al României Socialiste."*

*

S-ar zice, după asemenea exemple, că dedicația omagială se mișcă strict în teritoriul *comicului* (involuntar). Dar să nu neglijăm dimensiunea ei *tragică*. Căci dincolo de lingușeala ridicolă, de stupiditatea candidă, de avatarurile ilare ale limbii de lemn, dincolo de conformismul înflorat al proștilor, iese la iveală mizeria unui sistem care nu s-a mulțumit să utilizeze mediocritatea și slugărnicia, ci a schimonosit talente incontestabile, prestigii reale, inteligențe superioare. În astfel de cazuri nu mai e nimic de râs. Și nu ca o „demascare" trebuie citite rândurile care urmează, ci ca un *lamento* nevindecabil pe marginea totalitarismului. Oroarea se arată cu sporită intensitate, când victima ei e valoarea, *calitatea* umană. Nu ne vom grăbi, deci, să aruncăm cu piatra în obrazul celor care au cedat sufletește într-o ambianță absurdă. Vrem doar să semnalăm, o dată mai mult, dimensiunea copleșitoare a acelei ambianțe, irezistibila ei perversitate.

Vom trece peste mostrele de „devotament" previzibil, semnate de profesioniști ai compromisului din

categoria Victor Tulbure, Aurel Baranga, Al. Voitin(ovici), Mihail Davidoglu, Ion Brad sau, dintre cei activi până în ultima clipă a regimului, Traian Iancu și Ion Potopin. Aici nu e vorba de conștiințe siluite, de asfixiante drame interioare. E vorba, pur și simplu, de un servilism inerțial, eventual cinic, devenit, în unele cazuri, o a doua natură. Nu vom acorda multă atenție nici gesticulației omagiale subînțelese, derivând aproape mecanic din exercițiul unei demnități publice sau al unei angajări politice exprese. Era mai mult sau mai puțin inevitabil ca Miron Constantinescu să compună dedicații de protocol („*omagiu prietenesc*", „*veche și constantă stimă*" etc.). La fel, George Macovescu, fie ca ministru de Externe, fie ca președinte al Uniunii Scriitorilor („*Tovarășului Nicolae Ceaușescu, pentru că trăiește atât de intens farmecul pământului românesc*"). Nici Mihnea Gheorghiu nu se putea sustrage, în calitatea lui de președinte al Academiei de Științe Sociale și Politice, micului balet encomiastic — căruia îi dă, totuși, uneori, o notă personală („*Tovarășilor mei dragi...*"), cu utilizarea recurentă a termenului „*afecțiune*". În aceeași categorie i-aș trece pe D.R. Popescu (președinte al Uniunii Scriitorilor), Valter Roman (Director al Editurii Politice), Dumitru Ghișe și Virgil Cândea.

Un caz aparte este Leonte Răutu. Dedicațiile sale rămân în limitele convenționalului, dar, alături de ele, se găsesc, uneori, un soi de note bibliografice, puse în carte pe o foaie separată. Aceste note nu adoptă stilul festiv sau subaltern. Ele cultivă, mai curând, răceala indicativă a rapoartelor de serviciu. Semnatarul rămâne, până la capăt, un competent funcționar superior,

hotărât să nu piardă nici un prilej pentru a furniza șefului său o informație utilă, cu tonul vag protector pe care îl dă un anumit ascendent intelectual. Iată un exemplu (avem de-a face, se pare, cu o culegere de documente cu circuit închis): *„Tov. Ceaușescu* (a se observa prescurtarea „funcțională"). *Dintre numeroasele documente deosebit de interesante, cuprinse în această culegere, atrag atenția în mod special asupra cuvântării lui Molotov din 31 octombrie 1939, unde se preconizează revizuirea noțiunii de «agresor» și «agresiune» și se declară* ***absurd*** *și* ***criminal*** *«războiul ideologic pentru nimicirea hitlerismului» (vezi pag. 373–376). De menționat de asemenea discursul lui Molotov cu privire la încheierea Tratatului sovieto-german (pag. 273), în care sunt criticați «unii oameni cu vederea scurtă, atrași de o agitație antifascistă simplistă», și se declară că acest tratat «marchează o cotitură în dezvoltarea Europei». Această culegere cuprinde, printre altele, și textul complet al memoriului lui N. Titulescu, adresat în toamna anului 1939 regelui Carol al II-lea, cu privire la raporturile româno-sovietice între cele două războaie (pag. 301), însemnările lui Armand Călinescu ș.a."*

Dincolo de obligația strictă a dedicației de protocol trece, din păcate, cu un straniu fior admirativ, Mircea Malița. Câteva din „producțiile" sale sunt închinate *„tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu"*. În treacăt fie spus, dedicațiile către „ea" sunt, moralmente, încă și mai șubrede decât dedicațiile către „el". Inanitatea personajului era îndeobște recunoscută, iar slăvirea sa rituală — mai puțin imperativă. E cu atât mai întristător să vezi un om ca Mircea Malița lăudându-și eroina pentru *„înțelegerea profundă a*

mecanismului învățării și descoperirii" sau confecționând, cu un scris minuțios, rânduri ca acestea: *„Vă rog să primiți omagiul sincer, devotat și plin de recunoștință al celui ce, având privilegiul de a fi în preajma Dvs. în peisajuri străine, a admirat darul Dvs. de a citi în sufletul oamenilor, de a surprinde esența civilizațiilor și de a aprecia situațiile dincolo de înfățișarea lor exterioară."* Preocupat să mimeze entuziasmul, dl Malița uită, abstras, gramatica. El comunică dnei Ceaușescu *„bucuria de a fi trăit clipele unor elocvente recunoașteri a marilor sale contribuții din partea oamenilor de știință a* (sic!) *altor țări, care au subliniat cu căldură meritele personalității sale pe plan mondial"*.

Ne apropiem, încet-încet, de registrul tragic anunțat la început. Oameni care n-au avut mai nimic de câștigat de pe urma regimului (ba, uneori, dimpotrivă!) se străduiesc să se arate obedienți și tandri. Într-o dedicație către Nicolae Ceaușescu, Teodor Vârgolici se oferă să slujească *„sub înalta sa conducere"*. Emil Manu își mărturisește *„dragostea și devotamentul"*. Cristina Tacoi vorbește de *„creatorul României moderne și de distinsa sa Doamnă"*.

Nu se lasă mai prejos nici liricii minori (Mircea Micu, pentru care președintele e *„voievodul inimilor românești"*), umoriștii colocviali (bietul Nicolae Tăutu, care se recomandă *„fostul dumneavoastră subaltern și actualul subaltern"*) sau chiar viitorii transfugi (Al. Mirodan). În 1978, Mircea Tomuș vede în „marele bărbat" *„simbolul actual al Patriei"*, trudind pentru *„strălucirea literelor române"*. Ioan Grigorescu se înclină *„cu nemărginită dragoste"* și se laudă că, deși *„uneori pelegrin"*, s-a întors întotdeauna acasă. Gheorghe Tomozei oferă președintelui

un *„omagiu emoționat“*, iar Marin Mincu, da, Marin Mincu își exprimă *„bucuria și mândria de a fi contemporanul epocii Ceaușescu“*, în calitatea sa de *„delegat cultural al țării în străinătate“*. Nu lipsesc nici minoritățile: Méliusz József, într-o românească suprarealistă, *„mulțumește cu deosebită stimă“* pentru *„ideile al omeniei“* (sic!), pe care le va păstra *„până la ultima sclipire a minții lui“*. O melancolică surpriză ne face diafanul poet Constantin Abăluță: *„Cu deosebită stimă și considerație ofer acest UNU* (titlul volumului — n.m., A.P.) *primului bărbat, primei personalități, proteguitorul artelor și culturii, conducătorul statului nostru NICOLAE CEAUȘESCU. De asemenea însoțesc această carte de* (sic!) *ultima mea gravură «Mamă și copil», lucrată special pentru a-i putea fi oferită.“*

Tulburătoare este râvna, s-ar zice inutilă, a unor scriitori aflați la sfârșitul vieții și al carierei. Foști experimentatori ai literaturii de avangardă ațipesc într-un conformism fad, timorați, speriați de ce-au pățit sau de ce-ar putea păți, dacă nu avizi de o vanitoasă confirmare târzie: Virgil Teodorescu, Virgil Carianopol (*„Tovarășului Nicolae Ceaușescu, căruia îi datorez faptul că pot publica și am locul meu în Istoria Literaturii Române...“*), Dragoș Vrânceanu, Barbu Solacolu. Profetic se dovedește Demostene Botez, care îi dedică lui Ceaușescu însemnările sale din URSS în 1962! M. Sevastos îi urmează abia în 1966, iar Petru Comarnescu în 1967. Tia Peltz pretinde, în 1973, că s-a inspirat din *„principiile eticii și echității“*, Romulus Dianu e copleșit de *„eminentul pedagog“*, căruia îi oferă *„venerația și admirația sa“*, iar Octav Dessila comite — în semn de omagiu — o nebuloasă metaforă cosmică: *„Deși secolele de trăire ale*

unui neam se înmulțesc și se depărtează mereu între ele pe măsura străbaterii lor în veșnicie, li se întâmplă, totuși, câteodată, ca unele piscuri ale lor să sară de oriunde s-ar afla și într-atât să se apropie unele de altele — și într-atât să semene atunci între ele — încât să nu le mai putem deosebi, care anume pisc a luat la purtare pe al altuia. Găsindu-mă în fața unui asemenea fenomen istoric, cer înalta învoire să mă înclin în fața lui." Cu o vervă cvasierotică se adresează „cabinetului 2" Henriette Yvonne Stahl: *„Tovarășei Elena Ceaușescu, celei mai drepte cumpene — susținătoarea puterii cârmaciului țării."* Septuagenară, Georgeta Mircea-Cancicov delirează agramat despre *„înaltă Domnievoastre ocrotire"*, pe pagina de titlu a unui volum *„citat în delung în istoria literaturi români d-in ani 1938"* (sic!, sic! și iar sic!).

Texte stingheritoare apar și sub semnăturile lui Octavian O. Ghibu, Dumitru Berciu, Nicolăescu-Plopșor, ca să nu mai vorbim de Constantinescu-Iași sau Ștefan Pascu. După ani grei de pușcărie, intră în cor și Constantin C. Giurescu (însoțit, sporadic, și de fiul său, Dinu), cu siguranță din nevoia — legitimă — de a-și consolida statutul atât de greu recuperat: *„Președintelui Consiliului de Stat, Nicolae Ceaușescu, această carte care arată că formarea poporului român nu este nici un «miracol» și nici o «enigmă», ci un fenomen normal, ca și formarea celorlalte popoare romanice, în semn de admirație și înalt omagiu."* (Se va observa, desigur, candoarea autorului, dispus să polemizeze, în spațiul unei dedicații oficiale, cu Gh.I. Brătianu, colegul său mort în închisoare sub Dej.)

Mai „firesc" sună textele omagiale ale unor cunoscuți oameni de stânga, gen George Ivașcu (care nu mai

pridideşte să-şi proclame vechimea în partid, invocând anul 1935, când Nicolae Ceauşescu era deja *„o înaltă pildă pentru generația noastră"*) sau Eugen Jebeleanu, care vorbeşte în numele unor *„vechi amintiri"* şi îl consideră pe Ceauşescu, în 1971 (anul nefastelor „Teze din iulie"), *„apărătorul fără teamă şi prihană al Libertății"*.

Există, din fericire, şi ingenioase forme de eschivă, nu lipsite, uneori, de un secret umor. Gestul votiv e bifat, dar imnologia e eludată, fie printr-un pur exercițiu stilistic, fie printr-un discurs autoreferențial. În prima categorie se distinge Dan Hăulică, care anexează unui exemplar din *Secolul 20* o carte de vizită cu următorul text: *„Cu aleasă deferență, această sinteză, elaborată după îndelungi şi complexe prospecțiuni, despre o țară minusculă care a avut de timpuriu curajul luptei trainice pentru neatârnare, şi despre întâlnirile dintre aceste ilustre valori şi tradiția noastră românească — până la Arghezi şi Blaga."* Despre „destinatar", nici o vorbă. E limpede efortul autorului de a înfrunta cu grație inevitabilul, cedând circumstanțelor fără a se umili. În alt registru, dar pe linia aceluiaşi tip de divagație, se înscrie Fănuş Neagu: *„Tovarăşului Nicuşor Ceauşescu, această carte care e o zbatere de argint a tinereții mele (şi, sper, a tuturor celor ce trăim pentru frumusețea visului), însoțită de speranța că, în timp ce o va citi, îl voi face să audă un sunet de taină a inimii mele, un brad şi o talangă din Giuleşti."* Zaharia Stancu excelează, la rândul lui, în specia discursului autoreferențial, nu ştim cât de ironic, cât de egolatru sau cât din amândouă. El trimite preşedintelui traduceri — în limbi inaccesibile — ale cărților proprii, cu scurte însemnări descriptive: *„Tovarăşului Nicolae Ceauşescu, această*

carte care a ajuns până în Finlanda, Omagiu" sau „*aceste pagini în cehă...* "

Deși nu e tocmai o noutate, conformismul căruia i-a consimțit, în atâtea rânduri, Zoe Dumitrescu-Bușulenga nu încetează să ne amărască. Binele făcut de un profesor ca ea vieții universitare românești e de necontestat. Cred, însă, că binele acesta ar fi sporit, dacă în „bibliografia" prezenței publice a unei doamne de o asemenea croială ar fi lipsit propoziții ca aceasta: „*Tovarășului Nicolae Ceaușescu, providențialului conducător care ne-a redăruit libertatea și conștiința națională, omagiul suprem.*" Să fi fost sinceră? Și să fi fost creștinește sincer regretatul Ioan Alexandru, când oferea șefului statului traducerea *Cântării Cântărilor „cu iubire"*? Ce putem crede, în sfârșit, despre sinceritatea impunătorului Geo Bogza, de vreme ce, în 1981 (într-un moment, așadar, în care eram obișnuiți să vedem în el un reper al rezistenței demne, al verticalității autentice), se complăcea, la adăpost de judecata publică, să scrie pe o carte despre Spania: „*Tovarășului Nicolae Ceaușescu, la a șaizecea aniversare a Partidului Comunist Român, aceste texte din vremea romantică a antifascismului, în semn de profund respect*"?

Neașteptată ne apare, astăzi, și o probă de devotament întârziat din partea unui om atât de respectabil cum este profesorul Paul Cornea. Profesionist de elită, pedagog plin de farmec și interlocutor savuros, el se disociase, în conștiința noastră, de tribulațiile tinereții sale uteciste. Cu toate acestea, în 1972, profesorul putea încă să-și însoțească o lucrare cu următoarea scrisoare: „*Iubite tovarășe Ceaușescu, îndrăznesc să vă ofer volumul*

alăturat despre dezvoltarea culturii românești la începutul secolului al XIX-lea, care constituie rezultatul multor ani de muncă încordată. Am năzuit prin această carte să servesc în mod devotat și cu toată răspunderea cultura noastră socialistă, demonstrând rodnicia metodei marxiste în înțelegerea și explicarea trecutului. Sper să fi reușit într-o oarecare măsură. Știu că Dumneavoastră urmăriți cu cea mai mare atenție ceea ce se face la noi pe tărâmul științelor umane și ideologiei literare. Sunt însă conștient, pe de altă parte, că imensele sarcini pe care le aveți s-ar putea să vă împiedice să luați cunoștință de contribuția mea, oricum de un caracter limitat. Dar, pentru mine, ca profesor, cercetător științific, ca vechi membru de partid și vechi activist al UTC, care v-am cunoscut și am luptat sub conducerea Dvs. încă în primele săptămâni de după 23 august 1944, constituie o mare satisfacție chiar și faptul de a vă putea oferi această carte, acum, în preajma Conferinței naționale a scriitorilor. Vă rog să considerați volumul alăturat drept un omagiu modest de recunoștință și gratitudine pentru activitatea Dvs. excepțională în fruntea poporului și a partidului, pentru idealul de umanism socialist pe care-l mențineți viu în inimile noastre. Cu cel mai profund respect, P.C.“

Dacă însă angajamentele de tinerețe pot juca feste mireanului, cum să înțelegi fervoarea cu care oameni ai Bisericii, cu un angajament lăuntric infinit mai exigent, se lasă batjocoriți de demonul lingușelii? Iată o scrisoare a Înalt Prea Sfințitului Nicolae Mladin, de pe vremea când era Mitropolit al Ardealului (21 martie 1971): *„Mult Stimate Domnule Președinte al Consiliului de Stat, însuflețit de măreţele realizări ale poporului nostru, vă rog să-mi permiteți să Vă prezint acest volum — rod a* (sic!) *peste două decenii de activitate în spiritul înnoitor al*

epocii noastre — drept omagiu pentru proeminenta, dinamica, atotcuprinzătoarea personalitate a Domniei Voastre, Domnule Președinte Nicolae Ceaușescu, cel mai iubit fiu al poporului, conducătorul încercat și dăruit cu întreaga ființă înălțării patriei socialiste, luptei pentru pace și progres social în întreaga lume, omul de stat de înalt prestigiu pe plan internațional, prin care numele țării noastre strălucește cu mândrie între țările de pretutindeni. Primiți, Vă rog, Domnule Președinte al Consiliului de Stat, asigurarea că voi sluji și în viitor cu entuziasm și devotament mărețele cauze ale poporului nostru, ale omenirii, pe calea trasată de conducerea patriei noastre, de Domnia Voastră personal.“

Nu l-am cunoscut direct pe Înaltul Mladin. Dar pe Valeriu Anania — Bartolomeu al Clujului — îl cunosc într-atât, încât să nu am despre dânsul decât cuvinte bune. Sunt un admirator al efortului său uriaș de a da o nouă versiune a Bibliei în românește, îmi plac personalitatea sa intensă, expresivitatea sa tranșantă, și am beneficiat, cu ani în urmă, de cordialitatea sa plină de solicitudine. Cum să nu fiu descumpănit când îl descopăr printre „dedicatori“, mai întâi în 1971 („*Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu, cititor de poezie «bună»* (!?), *omagiul autorului și respectuoasa salutare a lui V.A.*“) și apoi în 1979: „*Excelenței Sale Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, dârz apărător al rădăcinilor din care creștem și înflorim întru identitatea noastră ca popor, ferindu-ne de drama eroilor acestei cărți.*“ (e vorba de *Străinii din Kipukua* — n.m., A.P.)?

*

Un regim politic care aduce oameni în toată firea, oameni de anvergură uneori, în situația de a produce

o proză precum cea antologată în acest articol trebuie să fie cuplat la una dintre cele mai odioase și mai subtile surse ale răului. Vina totalitară nu e, în astfel de cazuri, direct incriminabilă și penalizabilă ca atare. Victima consimte. E brutalizată subliminal, intoxicată tenace, pe termen lung, așa încât să ajungă a lua derapajul drept normalitate. Ea acționează conform, fără să mai fie nevoie de constrângere. Trădarea de sine devine firească, spontană, sau apare ca efect al unui calcul care se socotește avantajos. Scenariul informatorului care colaborează de frică e, prin comparație, rudimentar. Aici victima are inițiativa, se precipită triumfal spre propria ei sacrificare. Confuzia îl contaminează, în cele din urmă — supremă perversiune! —, pe însuși beneficiarul concertului omagial. Ni-l putem închipui pe Ceaușescu perplex în fața plutonului de execuție: cum să înțeleagă o populație care, prin exponenți notorii ai ei, te laudă hiperbolic timp de 25 de ani și, la sfârșit, te împușcă?

Puteau semnatarii textelor de mai sus să evite clipa fatidică a concesiei? E ușor să spunem că puteau, că au existat și destui scriitori care n-au intrat în joc și nu și-au ratat, prin aceasta, destinul. Am putea adăuga că, odată acceptată ploconeala, s-ar fi putut găsi formule mai decente de expediere a episodului, fără atâta sos, fără atâta „participare" personală. Există, totuși, și stilul sec. Dar ar însemna să simplificăm lucrurile, să vorbim de efectele răului și nu de cauza lui. Ar însemna să transformăm spectacolul sumbru al unor conștiințe nefericite într-o arogantă predică justițiară.

comédii la porțile orientului

Am fost cu toții, după o vorbă a lui Cioran, „turiști în infern“. Nu se cade să revenim la suprafață cu seninătatea unor judecători care știu să separe, fără dileme, binele de rău.

Plai cu boi, iunie–iulie 2001

omul nepotrivit

De câte ori mă întâlnesc, în ultima vreme, cu oameni de la Radio, aflu orori. Două lucruri mă frapează, când îi ascult: mai întâi unanimitatea opiniilor, apoi senzația că cei care le formulează se feresc să fie identificați. Toți spun că în instituția lor se petrec lucruri aiuritoare, dar aproape toți preferă să-și păstreze anonimatul și să se resemneze ca dinaintea unei catastrofe naturale. Credeam că românilor le-a dispărut, în cei cincisprezece ani de (tatonantă) democrație, frica de represalii și că exprimarea nemulțumirii față de felurite carențe instituționale a devenit un reflex firesc. Ei bine, la Radio lucrurile nu stau așa. Întreprinderea e condusă în așa fel încât cine mișcă în front riscă imprevizibile măsuri disciplinare. Oamenii au reînvățat să se teamă și să protesteze pe furiș. „Șeful" are de ce să fie mândru. Cu câteva manevre simple, el a reușit să anuleze unul dintre efectele esențiale ale revoluției din decembrie: curajul civic. Mirarea și tristețea se amplifică în momentul în care ai dinainte portretul marelui tartor. Căci el nu seamănă a satrap sangvinar, n-are semnalmentele fiarei dezlănțuite, nu urlă apocaliptic și nu scoate foc pe nări. E, mai curând, un caraghios. Băiat „gigea", din categoria Nae Girimea,

zâmbăreț și nătâng, inconsistent ca o idee fixă, încremenit într-o juvenilitate tomnatică, pe scurt, genul de om pe care nu-l iei în seamă dacă nu ți-l bagă pe gât „strategia“ guvernamentală. Ceva nu e în regulă cu flerul conducătorilor noștri: le plac ciudățeniile. Dacă pui alături portretele instrumentelor lor preferate, dai peste o galerie de năzbâtii: de la cefe inexpugnabile până la mustăcioare hoațe, de la vorbitori de păsărească până la plevușca mlăștinoasă „de cabinet“. Așa și domnul Șeuleanu: ce merite l-or fi recomandat pentru înalta funcție pe care o ocupă? A scris vreun text memorabil? Vreun reportaj ingenios? Vreun editorial de antologie? A rămas în memoria ascultătorilor cu vreo ispravă profesională? Are, măcar, studii de specialitate? Există „emisiuni Șeuleanu“, așa cum există emisiuni Paul Grigoriu? A făcut vreodată, înainte de '89 sau după, vreun gest de demnitate sau de temeritate responsabilă? A dovedit, în vreun fel, că e un manager talentat sau un șef charismatic? *De ce* Șeuleanu? De ce nu Ionescu, Popescu, Nelu sau Mitică? Să ne dea cineva o explicație, să ne pună cineva dinainte — poate dl Șeuleanu însuși — un *curriculum* copleșitor, un pedigri de rasă! Ce calități va fi scos pe tarabă onorabilul, ca să convingă elitele noastre politice că merită să administreze una dintre cele mai importante instituții ale țării? Oricât m-aș strădui, nu-mi pot imagina decât un singur argument: dl Șeuleanu e un soldat credincios. Un slujitor devotat. Când vede superiori, îi pupă. Face ce i se spune, ba chiar mai mult decât i se spune. Anticipează, plusează, se gudură. Dacă mă gândesc bine, l-am cunoscut. Când ajungi în fotolii ministeriale, e inevitabil să

vezi multiplicându-se, în jurul tău, lingăii. Îmi amintesc că din când în când, pe la câte o recepție, pe la câte o conferință de presă, pe la câte o „acțiune“ culturală, apărea în mulțime un cuplu cu identitate incertă, oarecum pitoresc (fără a depăși, totuși, banalitatea), dispus, prea ușor, să se arate drăgălaș și admirativ. El avea un aer de gugușiuc, în vreme ce doamna părea mai experimentată... Nu-mi era clar cine sunt și ce vor. Dar iată că prezența ubicuă și surâzătoare a dat roade. El e ce e, iar doamna e și ea plasată, pare-se, undeva la vârf, în culisele mănoase ale unui minister. (În asemenea situații nu știi niciodată cine a „promovat“ pe cine.) Rețeta „șters, dar tenace“ a funcționat. Slugărnicia s-a dovedit rentabilă. Problema este că *sluga* nu e niciodată un adevărat *slujitor*. Slujitorul se angajează, generos, în serviciul unei cauze, al unei instituții, al unei persoane. Sluga adoptă stilul serviabil mai curând pentru a se sluji pe sine. Sluga are grijă să pună câte ceva deoparte, să se căpătuiască. Și, de regulă, dacă îi dai nas, se smintește și își dă poalele peste cap. În această fază se află acum dl Șeuleanu. Restructurează incompetent și interesat unul dintre cele mai nobile departamente ale Radioului („România Cultural“), organizează concursuri cusute cu ață albă, se leapădă de vechi profesioniști și valorifică mlădițe fragede de la „Ștefan Gheorghiu“, face cenzură de partid și desființează biblioteca de peste 50 000 de volume a instituției: cărțile sunt expediate la APACA, iar în locul lor se proiectează un restaurant. Binefacerile capitalismului sunt de neocolit când în fruntea bucatelor e un socialist militant. Radioul va deveni, dacă nu-și schimbă arendașul, un vesel club

sportiv, o anexă lucrativă a gimnasticii guvernamentale. Gazetarii vor ieși — nu prea des — din sala de *fitness*, vor mesteca energic delicioasele chiftele McDonald's și își vor exprima, educativ, dragostea pentru țară și pentru realizările ei. În fruntea lor, pe un *chaise-longue* de import, dl Dragoș Șeuleanu va privi încrezător spre viitor. România e tărâmul tuturor posibilităților.

Dilema, nr. 29, 30 iulie–5 august 2004

adrian păunescu și comedia nuanțelor

Reușitele lui Adrian Păunescu sunt, în genere, performanțe *cantitative*. E teribil ce *mult* poate să scrie (și ce *lung*!), ce *mult* poate să vorbească, ce volume *groase* tipărește, ce *mulți* decibeli are glasul său, ce *mare* e conturul fizic al prezenței sale, ce *multe* versuri știe pe dinafară ș.a.m.d. În mod vădit, dl Păunescu aderă, pe urmele ideologilor săi preferați, la exigența acumulării nestăvilite și speră în saltul calitativ subsecvent. Când apuci însă pe drumul acesta, e bine să nu te abați pe minore cărări colaterale. Să nu te încurci cu finețuri și miniaturi. Odată ce ai ales să te miști în registrul lui „mult", „mare", „gros", „lung" și „lat", nu mai e loc pentru semitonuri, rafinamente și nuanțe: trebuie să rămâi la masivitate și percuție. Nu stă bine unui dulău să facă pe rândunica. Lăcomia și vanitatea domnului Păunescu îl împiedică, însă, din păcate, să respecte logica propriei naturi. El vrea să cupleze mugetul cu apogiatura, călcatul în străchini cu menuetul, râgâiala cu suspinul. Gargantua ridică, gracil, degetul mic, se înalță pe poante și se recomandă „Albă-ca-Zăpada". Tupeul de a face pe „titanul" e dublat, dialectic, de tupeul de a mima filigranul metafizic, speculația diafană. Așa se face că, într-o emisiune de televiziune („Scurt

pe doi“) al cărei titlu vrea să sugereze radicalitatea, Adrian Păunescu s-a decis să adopte manierele prudenței etice și să pronunțe, în mod repetat, unul dintre cele câteva cuvinte („consecvență“, „onoare“, „adevăr“, „măsură“) care, în gura domniei sale, se smintesc și sucombă: cuvântul „nuanță“.

Delicatețea analitică a poetului, marea nuanță pe care s-a străduit să o impună interlocutorilor săi privea, firește, trecutul de luptă al securității comuniste. Domnul Păunescu — am mai spus-o — are, când e vorba de comunism în genere, două linii de conduită strategică, pe care le manevrează șmecher, în funcție de împrejurări. Când i se reproșează colaboraționismul, grosolănia omagială, compromisul fetid, scoate de la sertar o nărăvașă ciripeală disidentă și bejenia sa de proscris abandonat de patroni. Când aude vorbe rele despre patronii cu pricina, îi apără magnanim și le recuperează, nostalgic, „onoarea nereperată“. Nu se înțelege nici de ce a înfierat atât de dârz partidul, de vreme ce era atât de bun, nici de ce e atât de drăgălaș, acum, cu fantomele lui, de vreme ce era atât de rău. În emisiunea de care vorbeam, „titanul“ a ales varianta înțeleaptă, nuanța, candoarea. El a interpretat romanța agentului din vechiul schit, îndrăgostit de ochii albaștri ai patriei. Nimic de zis. Nici nouă nu ne plac judecățile paușale, generalizările, incriminările la grămadă. Dar argumentația abundentului senator era vicioasă în cel mai tipic stil păunescian: cu nuanța pe nuanță călcând, „fin“ în variantă elefantină. Securitatea noastră era bună, pentru că și alte țări, necomuniste, aveau și au securitate, evident bună. Înclinat, prin fire, să

gândească *macro*, Adrian Păunescu ar fi putut, și în acest caz, să vadă *marea* diferență între KGB (cu derivatele sale locale) și CIA. Dar el a preferat să joace, inadecvat, cartea *micii* diferențe. În opinia domniei sale, „securitatea" democrațiilor adevărate nu s-ar deosebi de cea comunistă decât prin câteva detalii nesemnificative. Or, în realitate, ceea ce bate la ochi e tocmai contrastul: organele Securității comuniste (ca și ale Securității naziste) au ca principal inamic poporul însuși pe care pretind a-l sluji, ceea ce nu e niciodată cazul instituțiilor simetrice din vest. Sutele de mii de victime ale Securității din România de-a lungul anilor de dictatură nu erau nici americani, nici ruși, nici unguri, nici turci; erau țărani români, muncitori români, intelectuali români, politicieni români. Dușmanul de clasă, „banditul", complotistul, detractorul orânduirii socialiste — nu erau calificative cu adresă externă, ci etichete puse pe spinarea unor compatrioți. Securitatea a încercat, și în bună măsură a reușit, să-i învrăjbească pe români cu românii, să transforme o jumătate a națiunii în victima celeilalte. Vecinul care își toarnă vecinul, fratele care își toarnă fratele, acestea sunt „evenimentele" caracteristice ale „muncii informative", și nu paza la hotare, protecția „marilor" noastre descoperiri tehnologice sau dejucarea intrigilor capitaliste împotriva românilor. Cei care se făceau vinovați de „atentat la siguranța națională" se numeau Iuliu Maniu, Gheorghe Brătianu, Lucrețiu Pătrășcanu, Mircea Vulcănescu și alții ca ei. În anii '80 același rol le era distribuit lui Mircea Dinescu, lui Radu Filipescu sau Doinei Cornea, după ce, mai devreme, îl jucaseră Paul Goma, Dorin

Tudoran etc. Eficiența cu care organele de securitate au acționat, vreme de 40 de ani, împotriva elitelor acestei țări constituie, neîndoielnic, una dintre cele mai mari infracțiuni politice ale istoriei noastre. Sub pretextul unui angajament „patriotic" în slujba „suveranității" naționale și a valorilor autohtone, Securitatea a atentat periculos la *ființa* națională, la *identitatea* noastră, întruchipată în tot ce am avut mai bun. Apărarea oligarhiei politice împotriva întregului popor, salvgardarea ideologiei comuniste împotriva tuturor evidențelor, aceasta a fost sarcina prioritară a trupelor de securitate. Că au existat și acțiuni legitime de contraspionaj, că au existat și securiști mai puțin zeloși, sau chiar cumsecade, asta ține de zona excepțiilor, a ornamenticii secunde. Dar nici o excepție nu poate schimba portretul *esențial* al unei instituții care a constituit instrumentul cel mai sângeros al represiunii interne după al doilea război mondial. Ne-am aștepta ca dl Păunescu, ispitit cum este de tablourile ample, să vadă, ca mai toată lumea, oroarea monumentală „implementată", la noi și în tot „lagărul" comunist, de aparatul Securității. Ei bine, nu! Domnia sa devine brusc ceasornicar. Se complace în infinitul mic. Caută să identifice în haită cele două–trei exemplare cu privire umană. Face mari eforturi să populeze iadul cu îngeri, pentru că e un pasionat al nuanțelor, un judecător drept, a cărui balanță aspiră la dimensiuni farmaceutice. Evident, în funcție de circumstanțe: dacă, de pildă, la un moment dat, se impune o mică agresivitate retorică, a menționa, ca din întâmplare, repartizarea la M.A.I. a recrutului Mircea Dinescu echivalează cu o incriminare.

Domnul Păunescu știe că, în principiu, orice recrut putea fi repartizat la orice armă și știe de asemenea că — cu chiar contribuția sa! — Dinescu, în plină nevroză și pândit de batalionul disciplinar, a fost scos după două sau trei săptămâni din „infamanta" unitate. Dar dacă poți spune o ticăloșie, de ce să n-o spui? Am putea întreba, firește, cum se face că cineva care vrea să relativizeze culpa Securității prin recurs la nuanțe, invocă dintr-odată serviciul militar la arma respectivă ca pe o culpă latentă. Dinescu, ca răcan năpăstuit, e suspect. Mai puțin suspecți sunt ofițerii profesioniști și turnătorii, care trebuie înconjurați cu o precauție etică infinită. „Dar eu n-am spus că e rău să faci armata la Securitate!" — își continuă senatorul măruntul său șotron. Atunci ce sens avusese aluzia sa? Cu asemenea întrebări nu vom reuși însă decât să cădem în ridicol, subînțelegând fie și un minim interes al lui Adrian Păunescu pentru logică și bună-cuviință. E de presupus, dimpotrivă, că e mulțumit de pezevenglâcurile sale, că resimte dizgrațioasa bâțâială sofistică a discursului său drept inteligență. Vorba lui Caragiale: „E măgar, și violent, și n-are manere!"

Slăbiciunea pentru nuanțe a domnului Păunescu pare să fie, totuși, efectul unei evoluții târzii, un simptom al presenectuții. Când era mai verde și mai roșu, se îngrijea mai puțin de intervalul dintre valori și dintre cuvinte. *Cantitatea* trona nestingherită, fie că era vorba de ce intra pe gură, fie de ce ieșea. E drept că stilul encomiastic îndeamnă, prin el însuși, la epitetul abuziv, la exces retoric, la hiperbolă. Dar când ești un apostol al nuanțelor și un scriitor de vocație poți

găsi soluții cât de cât elegante, plauzibile, digerabile. Dl Păunescu nu le-a găsit. Ar fi nevoie de o energie supraomenească pentru a schița, rapid, o antologie a lingușelii *enorme* din *marea* operă a lui Adrian Păunescu. Voi folosi, de aceea, spre ilustrare, două exemple „marginale“, peste care am dat întâmplător în iureșul postrevoluționar, când unele dintre casele de protocol ale vechiului regim au intrat, temporar, în patrimoniul Ministerului Culturii (cu bibliotecile lor cu tot). Iată o dedicație către Nicu Ceaușescu, pe prima pagină a volumului *Manifest pentru mileniul trei*, apărut în 1984, la Editura Eminescu: „***Pentru** toate inițiativele tale luminoase, **pentru** felul bărbătesc și tandru în care ai știut, în acest 1984, să fii de partea adevărului și a rezonanței istorice a numelui pe care-l porți, **pentru** subtila sinteză pe care o reprezinți, **pentru** tot ce ai făcut pentru mine și tot ce mi-e drag, **pentru** Doina Eminesciană, de a cărei restituire se leagă în veci numele tău, **pentru** ca să fii sănătos și luminos și puternic și antidogmatic, în toți anii care vor veni, îndreptățind speranțele pe care și le pun în tine atât părinții tăi, cât și toți oamenii buni ai acestei țări, **pentru** tine, Nicu Ceaușescu, prietenia mea adâncă și necondiționată*“ (sublinierile aparțin poetului).

În 1986, pe alt volum, în condiții, pare-se, mai vitrege, dedicația se reia: „*Tovarășului Nicu Ceaușescu, alături de care m-am simțit profund implicat în destinul României, omului care mi-a salvat, de câteva ori, echilibrul și chiar viața, marii sale înălțimi de cuget și, tot mai mult, marii sale adâncimi de cuget, tuturor faptelor bune pe care le-a făcut, rolului său adesea decisiv în păstrarea luminii peste râvna nemernică a întunericului, demnității sale, chiar și tăcerii (de azi) dintre noi, iubirea mea.*“

Nu mă grăbesc să judec nevoia tribunului de a-și flata beneficiarii, nici dorința sa, probabil întemeiată, de a-și exprima recunoștința pentru cel care se îndurase să-l ajute la ananghie. Problema acestor texte este însă, cum ar spune dl Păunescu, problema nuanțelor. Se adresează ele lui Lorenzo Magnificul? Omagiază ele anvergura fondatoare a lui Friedrich cel Mare sau, măcar, a lui Carol I de Hohenzollern? Consfințesc ele oare întâlnirea providențială dintre Michelangelo și Suveranul Pontif Paul al III-lea? Dacă e să ne luăm după ton și vocabular, avem cu siguranță de-a face cu un eveniment din *această* categorie și nu cu echivocul meschin al unui raport de vasalitate între un chefliu prepotent și un poet de curte bosumflat. Să concedem că dedicațiile au, prin definiție, o trăsătură de pensulă mai groasă, mai apăsată. Dar aici nu e vorba de pensulă, ci de bidinea. Ni se vorbește de „rezonanța istorică" a unui nume nefast, de „subtila sinteză" Nicu, de legătura veșnică între Nicu și Doina Eminesciană, de „înălțimi de cuget" care sunt, totodată, „adâncimi de cuget", de destinul României, de cosmice încleștări între întuneric și lumină, în sfârșit, de bărbăție, tandrețe, iubire, prietenie adâncă. Nu e cam mult? Nu ar fi fost cazul ca amorul pentru nuanțe al poetului să intre în alertă? Dacă nuanțele sunt bune pentru a scoate basma curată o instituție fundamental dubioasă, n-ar fi cumva utile și pentru a-ți feri stilul și caracterul de primejdia scatofagiei și a prostului gust? Adrian Păunescu nu pare stingherit de asemenea interogații. Când e vorba de omagiul *rentabil*, el se simte îndreptățit să practice, necuviincios, gonflația, apoplexia,

trombonul. Când însă e vorba de agenţi şi de colaboratori ai Securităţii, potrivit i se pare mai curând glasul stins de mironosiţă. Activistul stihial devine dantelăreasă. Falsul etic e, în orice caz, flagrant. Căci dacă un sfert din ce stă scris în dedicaţiile de mai sus era, la data compunerii, adevărat, atunci în decembrie 1989, dl Păunescu trebuia să se sinucidă. Investiţia sentimentală şi patriotică pe care laudele sale o implică, proporţia lor istorică, patosul lor profetic nu rimează cu supravieţuirea. Prietenia necondiţionată, iubirea, speranţele întregii naţiuni ar fi trebuit să se simtă grav contrariate şi să ducă la o soluţie de demnitate. Cum poţi trăi, când tot ce ai mai înalt şi mai adânc e pus la zid? Ba bine că nu! Poţi foarte bine! Mi-l închipui, chiar, pe dl senator — căci din păcate e mereu previzibil — făcând cu ochiul spre spectatori, pentru a semnala că dedicaţiile în discuţie erau doldora de şopârle: „antidogmatic", „râvna nemernică a întunericului" — carevasăzică sub patinoarul de bale fremăta un ocean de nesupunere...

...Adeseori, când încerc, creştineşte, să identific partea respirabilă a lui Adrian Păunescu, când mi se pare că am datoria să caut în nebuloasa firii lui pe „aproapele" care trebuie asumat, nu găsesc argument mai bun decât că există şi alcătuiri mai rele: că, de pildă, Adrian Păunescu nu e, totuşi, Corneliu Vadim Tudor. Dar l-am văzut de atâtea ori suportându-l tandru pe mai tânărul său emul ca invitat în carnavaleşti emisiuni de televiziune, l-am văzut de atâtea ori răzgâind impertinenţa găunoasă, încurajând impostura şi cocoloşind ţoapa, încât am sfârşit prin a mă îndoi

până și de ceea ce părea axa sentimentului păunescian al ființei: orgoliul. Ce lipsă de orgoliu, într-adevăr, ce lipsă de inteligență, în fond, să accepți vecinătatea unui sfârâiac. S-ar zice că trunchiul nu sare departe de așchie...

Plai cu boi, mai 2001

wagner, picasso, agathon, cozmâncă

Învitat la o emisiune a Mihaelei Rădulescu, domnul Adrian Năstase a declarat, între altele, că, dintre păsări, îi plac vulturii, dintre compozitori, Wagner, și, dintre pictori, Picasso, mai ales cel din perioadele albastră și roz. Ar rezulta că gustul domniei sale merge către sublimități solemne, către melancolii diafane, mă rog, către finețuri... Toată lumea știe că primul-ministru e un avid colecționar de artă și un om de lume. Te-ai aștepta să-l vezi înconjurat de o colecție de oameni pe măsura opțiunilor sale de gust: dialecticieni rafinați, spirite nobile și alerte, inteligențe suple, pe scurt, „domni“ adevărați, convingători prin simpla lor apariție. În realitate, dl Năstase e înconjurat de ciudățenii. „Oamenii premierului“ alcătuiesc o antologie a incalificabilului, o galerie de portrete halucinante, dinaintea cărora bunul-gust intră în comă. E greu de înțeles ce simte un estet când se vede reprezentat politic de nebuloasa Mischie. Cum să asculți Wagner și să-l pui pe listele electorale pe Bebe Ivanovici? Cum să conciliezi rozurile lui Picasso cu șmecheria de provincie a lui Hrebenciuc, cu vidul zglobiu al lui Agathon sau cu privirea oblică a lui Cozmâncă? Sigur că nici celelalte

partide nu sunt scutite de accidente fizionomice indigerabile, dar seria de caricaturi livrată de partidul de guvernământ n-are egal. Sunt mulți, sunt la vedere, sunt puternici. Sunt de o ineducabilă obrăznicie. Nu e vorba, pur și simplu, de aspectul fizic, deși ochiul unui amator avizat cum e dl prim-ministru nu poate să nu clipească rănit dinaintea cacofoniei formale. E vorba despre ceea ce aspectul fizic camuflează și, deopotrivă, dezvăluie. Există urâțenii expresive, diformități impunătoare, strâmbătăți șarmante. Nici Socrate, nici Cyrano de Bergerac nu erau prea arătoși. Dar peste chipul lor trecea adierea spiritului și a onestității. Eroii noștri nu sunt urâți, sunt *urâțiți* de defectul gândirii și al caracterului lor. Sunt desfigurați de propria lor indigență. Vorbesc incult și trivial, se poartă mârlănește, acționează vicios. Sunt solidari în numele unui rebut de umanitate. Și populează inflaționar clădirile guvernului, ale parlamentului, ale primăriilor și prefecturilor, ale tuturor instituțiilor publice. Ne strică serile perorând bezmetic la toate posturile de televiziune, ne împuținează sufletele și ne pervertesc gustul. Ne sabotează speranțele, ne jignesc buna-cuviință. Nu mi-e greu să-mi imaginez ce ar putea răspunde dl Năstase. Ar spune, mai întâi, că politica nu se face cu juni-primi, ci cu oameni pragmatici, eficienți, devotați cauzei. A umbla cu criterii de salon, cu exigențe ideale, cu mofturi estetizante, e a cultiva un angelism inadecvat și perdant.

Ideea aceasta nu e decât un perfid sofism și creează un primejdios delir al promovării nulităților. S-ar zice că pragmatismul e neapărat pocit, iar eficiența neapărat barbară. Că omul politic de succes trebuie să

fie neapărat o otreapă. Această idee despre politică și despre acțiunea publică ne afundă tot mai mult în marasm social și patologie morală. Ea ne face să credem că în sfera politicului nu pot reuși decât cinicii, că nu e nevoie de ținută, de bună-credință și de convingeri, ci doar de bădărănie, tupeu și abilitate adaptativă. Când se aude o voce mai curată, „băieții" cu experiență ricanează: adulmecă victima. Se consolidează superstiția că politicianul de vocație trebuie să muște, să scuipe, să ragă. Să dea la glezne, să mintă suveran, să te fraierească. Cine încearcă variante mai cuviincioase e un caraghios și va fi păpat cu fulgi cu tot. Dar priviți fotografiile miniștrilor și parlamentarilor europeni, priviți chipurile politicienilor români antebelici și veți vedea că nu e obligatoriu să faci carieră pe bază de schimonoseală și duhoare. Că pot da rezultate și simțul onoarei, distincția, civilitatea. Că, așadar, nu s-au brevetat, deocamdată, ca inevitabile, stilul mârșav și mediocritatea. Un program politic urgent ar trebui să ia drept țintă asanarea politicului însuși. Ar trebui ca politicienii să aibă orgoliul de a fi decenți și să se preocupe nu de prostirea electoratului, ci de înnobilarea lui. Altfel ne vom ticăloși galopant, în ideea că trebuie încurajate țoapa, demagogul populist, derbedeul. Vom pretinde că Brătienii și Maniu sunt demodați, că soarta țării e pe mâini bune dacă la cârmă sunt pezevenghi „funcționali" ca Micky Șpagă și că Octav Cozmâncă e un Ceahlău al administrației.

Al doilea răspuns probabil al dlui Năstase ar fi că una e gustul privat, alta e acțiunea de pe scenă. Poți foarte bine să asculți Bach în sânul familiei și să pregătești, „la serviciu", soluția finală. Pe de altă parte, nu

există neapărat incompatibilitate între plăcerea de a citi Kant și pasiunea pentru iahnie. Într-adevăr, nu există: poți fi, în același timp, cultivat și gurmand. Ceea ce nu poți, fără a risca perversiunea, e să mănânci cârnați cu frișcă sau să deguști, cu ohtături echivalente, oratoria lui Cicero și pe aceea a lui Vanghelie. Or, dl prim-ministru asta face. Iese la rampă și vorbește despre caviar, dar are buzunarele pline de țâri. Închide ochii pansiv, pentru a contempla abisurile Nibelungilor, dar în realitate suspină după bancurile șui ale bietului Agathon. Pe termen lung, exercițiul acesta te poate sminti. Câtă schizofrenie poate încăpea în două luntri? Cât de departe poate să meargă dublul discurs? Unele semne rele au apărut deja: un personaj „normal" ca Emil Hurezeanu n-a rezistat mult în anturajul guvernamental, iar un impostor semidoct ca C.V. Tudor trece, în ochii premierului, drept „un om cultivat"... Necazul e că opțiunile insului privat nu au efect decât asupra lui și a apropiaților lui, în vreme ce opțiunile unui șef de guvern au efect asupra tuturor. Urmărim, așadar, nu fără emoție, evoluția întortocheată a dlui Năstase. Cine va câștiga, până la urmă, în inima (și în politica) sa? Picasso sau Tavi? Wagner sau șturlubaticul Dan Matei? Adrian Năstase surâzând tandru spre Vest sau Adrian Năstase privind complice spre bâlciul autohton? Amorul pentru vulturi sau slăbiciunea pentru guzgani?

Plai cu boi, ianuarie 2004

În tradiția României moderne, un bărbat adevărat, adică un ins copt să se arunce în lupta conjugală și parlamentară, e, înainte de orice, „un bărbat independent". Adică un bărbat pe picioarele lui, cu venituri autonome, cu idei proprii, cu situație. A fi „independent" e o virtute civică. Ziarele se mândresc a fi independente, iar membrii de partid mai acătării declară, uneori, cu panaș, că înțeleg să-și păstreze o anumită independență de gândire. Justiția vrea și ea să fie independentă (dar nu poate), iar la nivel de țară independența e un „ideal de veacuri", un vis strămoșesc. Pe vremuri, idealul acesta se chema „neatârnare", ceea ce ar lăsa să se înțeleagă că independența e un soi de levitație, un fel de a pluti, dezlegat de orice atașamente și angajamente constrângătoare. Independența e, din acest punct de vedere, expresia deplinei libertăți, refuzul de a admite altă autoritate în afara celei proprii.

Cu un asemenea portret, independența e un foarte eficient ornament retoric. Cațavencu e „prezidentul grupului independent", „un bărbat independent", activ în „Comitetul grupului independent", adică al grupului „tânăr, inteligent, independent" (și „impertinent" — adaugă cu năduf Farfuridi, pentru care

independența e „trădare" și „nifilism"). Dar și Tipătescu e, cel puțin pentru Trahanache, „un om endepandent", calitate apreciată, de altfel, și de independenta Joițica. Odată ce s-a consfințit ca merit, independența e pusă la treabă: virtutea civică se orientează pragmatic. Cu ce se ocupă, după eterna doctrină Trahanache, un bărbat independent? Face servicii „partidului, județului, țării... și mie, ca amic...". Prin urmare, independentul român e captiv într-o rețea de hatâruri. El nu-și dobândește independența decât pentru a o sacrifica în chip oportun: partidului, patriei, prietenilor (și nevestelor lor). De ce? „Pentru că de la partidul întreg atârnă binele țării și de la binele țării atârnă binele nostru..." De unde însemna „neatârnare", independența ajunge să fie deci, potrivit înțelepciunii autohtone, *abilitatea de a atârna de cine trebuie*, fără prostești probleme de conștiință, fără false consecvențe și loialități. Pe scurt, a fi independent e a-ți permite luxul de a fi infidel.

În materie de politică externă (dar și internă), independentul român e pentru descentralizare. E, cu alte cuvinte, un fervent antieuropean. „Să-și vază de trebile ei Europa. Noi ne amestecăm în trebile ei? Nu... N-are prin urmare dreptul să se amestece într-ale noastre..." Neamestecul în trebile interne, ștaiful dârz al băștinașului ofensat — iată chipuri mioritice ale spiritului independent. Animat de acest spirit, Cațavencu fondează în orașul său de provincie „Aurora Economică Română", „soțietate enciclopedică-cooperativă, independentă de cea din București...". „Noi... eu... nu recunosc, nu voi să recunosc epitropia bucureștenilor,

capitaliștilor, asupra noastră; căci în districtul nostru putem face și noi ce fac dânșii într-al lor." Acesta este, în viziune locală, apogeul spiritului independent: să faci ce vrei în districtul tău. Evident, când prea mulți independenți se strâng laolaltă, interesele lor intră în conflict. Nu întâmplător, Costăchel Gudurău e „atacat palme picioare" tocmai în „piața endependenți". Dar bătălia e scurtă. Tot „piața endependenți" e spațiul unei universale reconcilieri. „Pupat toți." Căci independentul român nu e dogmatic. La o adică, știe să lase de la el. E realist, maleabil, fără idei fixe. Justiția independentă fiind absentă, el se refugiază filozofic în singurătate, pentru a căuta dreptatea transcendentă: „Procoror lipsește oraș, mănăstire maici chef."

Jurnalul Național, 20 februarie 2004

de la spiru haret spre românia de mâine, prin aurelian bondrea

Obscenitatea, ca toate marile stiluri, are istoria ei interioară: perioade, epoci, sub-epoci, momente de energie aurorală, de apogeu, și de rafinată oboseală alexandrină. Uneori, obscenitatea e stil oficial. Alteori — un fenomen subversiv, de *underground.* Există obscenitatea plebee, revoluționară, a nădufului gros, și obscenitatea de budoar, ipocrită, dantelată, furtivă. Dar să nu devenim pedanți. Înainte de a face clasificări, să colecționăm experiențe.

obscenități prerevoluționare

În „epoca de aur" a senzualului ascet Nicolae Ceaușescu, istoria obscenității a fost sincronă cu istoria propriu-zisă: apogeu de ambele părți. Legislatorul trăgea cu ochiul spre dormitorul cetățeanului pentru a-i doza performanța intimă după criteriul nevoilor demografice, așa încât, clipă de clipă, mâna partidului să fie simțită, ca un principiu regulator, pe pântecele nevestei. Trupuri aseptice de copii erau carne de tun propagandistic pe stadioane supraîncărcate: un fel de viol colectiv în care Marele Pedofil scria pe zgură sau pe gazon lozinci nerușinat triumfale, folosindu-se de oameni cum se folosesc derbedeii de materia primă

a vespasienelor pentru a mâzgăli pereţii. Uriaşe cozi gri sodomizau magazinele goale, întreţinând o atmosferă nevrotică, de insatisfacţie şi culpabilitate. Minciuna ajunsese dezmăţ, presa centrală, ca şi literatura omagială arătau a pornografie. O dată pe an trebuia să ne arătăm, la miliţie, maşinile de scris, aşa cum arătam în copilărie învăţătorului unghiile şi batistele. Din punctul de vedere al obscenităţii oficiale, a avea o maşină de scris era obscen. Trebuia să roşeşti şi să te căieşti ca de o practică inavuabilă. Pe scurt — şi ca să nu mai lungim vorba — ne simţeam cu toţii posedaţi de dimineaţă până seara, oricând la dispoziţia matroanei ideologice care lua, rând pe rând, chipul „cabinetului 1“ sau al „cabinetului 2“. Una dintre perversiunile de ultimă oră era legiferarea „contactelor“ cu străinii. Prietenia cu un cetăţean din afara ţării, turist sau — ferească Dumnezeu! — diplomat, era clasată la „ilicit“, ca agresarea unei minore. Eram, cu mic cu mare, suspectaţi de a fi înclinaţi să întreţinem raporturi *inappropriate* cu tot ce mirosea a valută. Un popor întreg pe post de Monica Lewinsky *avant la lettre.* Ideea era că cine vede străini le vinde pe nimic secrete. Marele secret, asupra căruia plutea suprema interdicţie, era falimentul general. Era şi singurul secret pe care îl ştia toată lumea şi pe care, deci, îl putea deconspira oricine. Aşadar — nu era voie să ai de-a face cu străini. Dacă greşeai, te expuneai, într-o primă fază, unor severe ore de dirigenţie, iar apoi, în funcţie de împrejurări şi de încăpăţânarea proprie, unor măsuri ceva mai radicale. Eu am greşit. Diverse instituţii au început să mă certe. E ceea ce domnul Gabriel Andreescu numeşte colaborarea mea cu Securitatea. La Ministerul

Învățământului am avut parte de elita corpului de supraveghere morală a cadrelor: tovarășul Aurelian Bondrea. Personajul avea un soi de notorietate malignă, cum era și firesc pentru un funcționar superior care, ani de-a rândul, girase conformitatea ideologică și etică a întregii dăscălimi românești. Se spunea că e plastograful calificat al diplomelor de înalte studii ale Elenei Ceaușescu și că meritul acesta atârna atât de greu la dosarul său, încât, chiar când oarecari potlogării i-au fost dezvăluite de *Scânteia* (ceea ce altora le-ar fi fost fatal), marele om a supraviețuit, rămânând, impenitent, în funcție. Ei bine, mi s-a făcut onoarea să fiu dat tocmai pe mâna lui. M-a întâmpinat cu ștaif de stăpân, ca unul care, primind sarcina, va fi răspuns, complice, „Lăsați pe mine!“ Proaspăt ras, încostumat ca la nuntă, avea aerul curățel și întreprinzător al unui abil șef de sală. A fost concis, grav, pe un ton în care amărăciunea se amesteca — profesionist — cu avertismentul și cu presimțirea funestă. Esența mesajului său era următoarea: „Socialismul pe care l-am construit cu atâtea sacrificii a făcut din țara noastră o adevărată grădină. N-avem nevoie, în această grădină, de buruieni.“ Trebuia să mă aștept, deci, la o ecologică plivire, la o dramă de tipul izgonirii din Rai. Deocamdată, am fost izgonit numai din București și plantat cu forța într-o grădiniță moldovenească, lângă Bacău.

obscenități postrevoluționare

După revoluție, am uitat de tovarășul Bondrea. Mi-am spus că va fi fost plivit el însuși, alături de puzderia de trepăduși cu nume neverosimile care umpluseră

scena înainte de 1989: Cenușe, Clătici, Căpudean, Necșoiu et Comp. M-am înșelat. Bondrea nici nu moare, nici nu se predă. Dimpotrivă: construiește noi și noi grădini, altoiește, recosmetizează, spală oameni și bani și devine patronul celei mai mari universități private din România. Ocupă ea un sediu modest, discret, care să nu sară în ochi? Nu, ci amplul și costisitorul sediu al noului Palat al Pionierilor, căruia nu i s-a găsit o mai bună întrebuințare. Poartă universitatea lui Bondrea numele marilor grădinari pe care patronul i-a slujit fără scrupule decenii întregi? Se numește ea Lenin, Elena Ceaușescu sau măcar Ilie Pintilie? Nu. Ea are nevoie, pe frontispiciu, de numele celui care a întemeiat învățământul românesc modern: Spiru Haret. Cât despre Fundația sub al cărei acoperământ Bondrea face educația noilor generații, care i-ar fi numele potrivit? „Vechea gardă"? „Trecutul glorios"? „Secera și ciocanul"? Nu, evident că nu. Fundația se va numi „România de Mâine". Un mod de a sugera, blând, că vom avea tot ce-am mai avut, că viitorul e deja organizat, parcelat, „grădinărit", pe baza universalei competențe a unui mic comando de braconieri. Care e punctul lor tare? Educația. Munca cu tinerii. Ce s-a schimbat? Etica (adică un fleac!) și redistribuția echității socialiste, după criteriile capitalismului de partid și de stat. Aurelian Bondrea e un succes al privatizării postrevoluționare. Îmi amintesc că, prin '90 sau '91, am ascultat cu gura căscată opiniile unui expert american, dispus să refuze orice sprijin financiar Ministerului Învățământului (suspect, nu-i așa, de criptocomunism), pentru a încuraja inițiativele particulare ale unui anume

Bondrea, care duceau țara spre culmile economiei de piață și ale democrației. Obscenitatea e, prin urmare, în plină globalizare. Nerușinații din toate țările se unesc eficace și ne dau lecții. Lucrurile continuă însă să se complice. Nu vreau să mă opresc la lista profesorilor găzduiți de „România de Mâine" (un amestec multicolor, cu o singură trăsătură comună: solidaritatea conștiinței proaste în unele cazuri, a nesimțirii victorioase în altele). Dar, de mai multă vreme, pagini ample dintr-un prestigios cotidian au devenit spațiu publicitar pentru întreprinderea lui Aurelian Bondrea. „Rectorul" semnează pletorice eseuri vizionare în care e greu de spus ce e mai de plâns: stilul, gramatica sau ideile? Știu foarte bine că banii n-au miros, că până și un ziar de mare tiraj are nevoie de fonduri suplimentare. Dar „principialitatea", țeapănă îndeobște, a editorilor săi nu e mai puțin șifonată de concesia gogonată la care sunt dispuși, transformând un activist cu alură de magazioner în reper al educației naționale. Decență? Patriotism? Respectul valorilor? Nu, ci pură și simplă obscenitate publică, infinit mai impură și mai nocivă, după părerea mea, decât poza deocheată și vorba fără perdea. S-ar zice că, simbolic vorbind, suntem în țara lui Bondrea. El e beneficiarul revoluției din decembrie, el e emblema reușitei private și instituționale. Nimeni nu-i pune la îndoială legitimitatea, credibilitatea, competența. Nimeni nu se întreabă care e sursa uriașelor sale rezerve financiare. Lumea bună, gazetele, analiștii politici au alte treburi. Între timp — era inevitabil — Aurelian Bondrea pare să-și fi făcut și televiziune. Deunăzi, am descoperit siderat printre canalele la care

am acces prin cablu un post numit „TVRM". În prima clipă, m-am temut că e detașamentul de avangardă mediatică al României Mari. Apoi am privit programele noului post și m-am confruntat cu interminabile prelegeri (semi)academice sub sigla „României de Mâine". Amicul ne-a pătruns, așadar, în casă și în gând... Va citi (sau i se va semnala) textul acesta. Va avea, probabil, două tipuri de reacții: mai întâi, se va gândi că buruienile de genul meu trebuiau stârpite de mult și că vechiul regim a fost prea îngăduitor cu derbedeii. Apoi va surâde confortabil, spunându-și că, oricât s-ar agita „elitiștii" de teapa mea, afacerile lui nu mai pot fi periclitate. A fost bine plasat sub comuniști, s-a descurcat foarte bine și sub primul Iliescu și sub Constantinescu, înflorește și acum. Nu e el omul să fie „destabilizat" de anemica tranziție autohtonă. Mai ales că nu numai el a supraviețuit, ci o întreagă rețea: oriîncotro ai privi, vezi numai prieteni. Pe la guvern, prin parlament, prin justiție, prin toate partidele politice (nu contează dacă sunt la putere sau în opoziție), te întâmpină figuri cunoscute, familiare, dătătoare de încredere și speranță. Țara n-a fost, cum pretind naivii, pedeserizată sau cederizată. A fost bondrificată. Adică adusă într-o condiție în care diferențele dintre oameni cumsecade și lichele, dintre competență și șmecherie, dintre curățenie și jeg nu mai sunt semnificative. Ceaușescu n-a fost evacuat. A fost doar fărâmițat într-o legiune de mici dihănii nostalgice, în care spiritul lui subzistă fertil. Cu alte cuvinte, Ceaușescu a fost multiplicat prin diminutivare: în locul dragonului absolutist — o puzderie de șopârle înfloritoare, specializate în toate speciile

de relativism. Obscenitatea interioară a devenit condiția succesului și un discret semn de recunoaștere între membrii aceluiași cuib...

Plai cu boi, aprilie 2001

boborul

În România, poate și în alte țări, ministeriatul e un oficiu mistic. Nu contează „domeniul de resort“, nu contează conturul omenesc al ministrului. Contează postura de ministru, faptul de a fi branșat la releul puterii. Ministrul *știe* (ceea ce muritorii de rând nu știu), ministru *poate* (orice, numai să vrea), ministrul *e*, în general, *altfel*. Lui și numai lui poți să-i ceri soluții, subvenții, miracole: un loc de muncă pentru nepoată, un post în străinătate, o casă în centru, treizeci de metri de sârmă ghimpată pentru gospodăria de la țară, un camion, o bursă, o linie telefonică, un pașaport, un loc de veci, bani pentru o biserică, pentru o revistă, pentru bilete de avion. Ministrul e o sursă inepuizabilă de beneficii, un distribuitor național de hatâruri: tată, bade, nene, naș, șef. Te duci la el ca la oracol: la el, nu la adjuncții lui, la vreun prăpădit de director general, la vreun simplu director păgubos sau — hai să fim serioși! — la vreun șef de birou. Dacă nu ajungi la ministru, mai bine te lași păgubaș. Chiar după ce a încetat să fie ministru, ministrul tot ministru rămâne, adică tot la putere, „omul lor“, centrul unui ghem de relații. „Dați-mi și mie o audiență!“ — îmi spunea cineva, deunăzi, la piață. „Păi, nu mai sunt ministru, nu mai dau

audiențe." „Ei, lăsați, undeva tot sunteți. Am o problemă cu cartea de muncă a lui fi'miu."

„Am o problemă" e ceea ce-i spui unui ministru în loc de „bună ziua". Și i-o spui oriunde îl întâlnești. Colocvial, fără false timidități, democrat înnăscut, românul te recunoaște și te abordează pretutindeni: printre tarabe, pe plajă, la restaurant, la cinema și, mai ales, pe stradă: are o problemă, Dumnezeu i te-a scos în cale, „să nu zici că nu poți, știu că poți, trebuie să poți".

Dezgustat de corupție, cetățeanul autohton nu pierde nici o ocazie să încerce una mică, „așa, ca toată lumea", „un fleac față de ce fac alții".

După revoluție, alături de dimensiunea „lucrativă" a miniștrilor, s-a dezvoltat spectaculos și funcția lor „ispășitoare": ministrul e vinovat. Mai mult: e depozitarul unei culpe globale; e vinovat de *tot*, indiferent la care minister lucrează. „De ce nu vă ocupați, domnule, de irigații?" i se spune, de pildă, ministrului de Externe, prins în sala de așteptare a unui aeroport. În genere, ministrului trebuie „să i-o zici", să-l iei tare. Ca Tucă. Nu e cazul să-l lași să facă pe deșteptul. Are nevoie urgentă de ghionturi și idei. La o adică, știm noi mai bine ce trebuie făcut.

Utilizabil de câte ori se poate, amendabil întotdeauna, ministrul poate juca, uneori, și rolul de confesor, de justițiar, de dădacă. Îi spui oful tău intim, îi arăți cine ești, îi ceri ca măcar el — împotriva tuturor — să te înțeleagă. Practic, modalitățile de a intra în dialog cu un membru al guvernului sunt infinite: de la demonstrație și grevă până la epistolă confidențială, petiție și flirt. La cabinetul ministerial își așteaptă rezoluția

tot soiul de misive, unele patetice, altele ilare, imperative sau extravagante.

Oferim cititorului câteva exemple, din care el va înțelege că, dincolo de activitățile publice ale unui ministru, există numeroase momente de singurătate perplexă, când în biroul lui se fac auzite vocile aiuritoare ale petentului etern. Nu e vorba de scrisorile de o legitimă obidă ale nevoiașului de pe stradă. E vorba de cele în care se simte răgușeala „omului-masă“, sminteala câte unui halucinat, panașul „boborului“ în delir. Garantăm, firește, autenticitatea tuturor textelor de mai jos și le respectăm, întru totul, gramatica și ortografia.

1. poporul iscusit

Un tip de petent e cel care nu-ți cere nimic. Mai exact, cel care nu-ți cere decât să-l ajuți să dea: să dea ceva din priceperea, din experiența, din prisosurile sale. Are idei și nimeni nu le ascultă. A făcut descoperiri de care nimeni nu vrea să profite. E destul să întinzi mâna pentru a lua ceea ce ți se oferă (aproape) dezinteresat, într-un gest de patriotism lucid:

Domnule Ministru,

Subsemnatul G.N. fiul lui natural (sic!) și Floarea (...)

Am onoarea de a vă aduce la cunoștiință următoarele: sunt deținătorul parolelor și a cifrurilor pe propria-mi memorie a conturilor lui A. HITLER, din FRANKFURT, contul principal și mare este: GROSSES HAUPTSIEGEL DES KURFÜRSTEN AUGUST VON SACHSEN.

Contul principal și mare l-am decodificat prin metoda chinezească. Rog a fi luate măsuri legale ca eu să intru în posesia

valorilor depuse de naziști în băncile din FRANKFURT, să înarmez NATO, în special armatele: GERMANIEI și ROMÂNIEI, și astfel ROMÂNIA va intra în NATO fără impedimente.

Singura persoană inteligentă care poate să rezolve aceste probleme de importanță vitală sunt doar eu, prin intermediu dumneavoastră.

Un altul a găsit modalitatea cea mai la îndemână (și cea mai „corectă politic“) de a rezolva problema sărăciei vestimentare (mai ales la femei) și a copiilor orfani. În septembrie 1999, el scrie, de undeva din Florida, „d-lui Ministru de Externe Pleșa“:

Ca președinte al P.C.R. propun desființarea tuturor ambasadelor, consulatelor și tot soiul de organizații ale României de peste hotare!... Cu banii ce se scurg spre acești indivizi (dubioși!...) s-ar putea îmbrăca multe femei pe care le-am văzut jerpelit îmbrăcate în perioada de peste opt luni de zile cât am stat în România în 1995!... Nu avem nevoie de o astfel de moștenire a vechiului tip de comunism!... Câți bani cheltuie România anual cu indivizii plecați din țară!?... Cu acești bani pot fi plătiți cei care au luat în îngrijire și copii de la orfelinat!... Ca președinte al P.C.R. reformat, nu am găsit în Biblie expresia „ORFELINAT“. Deci și această instituție trebuie desființată, iar copiii repartizați femeilor care nu au avut parte de copii!...

În radicalitatea ei, scrisoarea aceasta este memorabilă: un președinte de partid comunist care luptă împotriva moștenirii comuniste, frecventează Biblia și pune după fiecare propoziție un semn de exclamație și trei puncte de suspensie a înțeles perfect semnele

vremurilor: amestecul subtil între intonația sloganului și dubiul tranziției. Omul știe ce vrea și știe ce spune. La timpuri grele — decizii simple și victorioase.

2. *poporul martir*

...Dar nu există doar învingători. Există și victime care așteaptă dreapta judecată a instituțiilor.

Domnule Ministru

Subsemnatu U.I. (...) declar următoarele probleme care mi s-a întâmplat în Istambul (Turcia) am fost bătut, înjunghеat de cuțit, în care concubina și-a bătut joc de mine am fost dezbrăcat de haine, am luat-o cu scopul de a câștiga o pâine, dar ea mi-a făcut greutăți. Am venit din Turcia, i-am spus sectoristului nici nu ma băgat în seamă în care el se folosea de ea la altă persoană în casă pe nume A.M. Ma dat pe mâna poliției și am primit amendă 400.000 lei.

Eu bătut și luați bani și nu se face dreptate.

Organele de poliție când m-am dus să vorbesc nu ma băgat în seamă. Am credință în mine și vreau să mi se facă dreptate.

Luam bătae de la sectorist la 5 declarații depuse nu am luat nici o amendă întrucât el se folosea de concubina mea, în casă la A.M. Vă rog foarte frumos dacă se poate să se facă ordine și disciplină când la noi Poliția s-au umflat în ei șampania și Vinifructu de Panciu.

Vă mulțumesc anticipat.

Domnul Ministru de Externe al Ministerului de Externe. București.

3. *poporul mânios și suveran*

După stilul cooperativ-pragmatic al „iscusiților“ și după năduful înlăcrimat al martirului din Istanbul,

simți nevoia anvergurii wagneriene, a virilității drastice. Calea cea mai directă spre împlinirea acestei nevoi este deschiderea dosarului Kosovo. Toată fala istorică a neamului s-a manifestat dezlănțuit în primăvara lui 1999, în jurul crizei sârbești. Zăgazurile tradiționalei noastre cumințenii s-au năruit, cuvintele n-au mai avut răbdare. Boborul a înălțat capul și a zis:

Acesta este mesajul poporului Român pentru tine, banditule și criminalule al poporului Român. (Tanibalul monstru de Andrei Pleșu marele trădător al Poporului Român, de când s-a născut acest criminal)

Banditului i se adresează întreg poporul Român în calitate de ministru de externe al Țării Românești și îl întrebăm pe acest mizerabil pe cine PIZDA mătii reprezinți tu măi criminalule azi? Pe Români în nici un caz nu, fiindcă ești cunoscut de toți cetățenii acestei țări ca cel mai mare criminal al națiunii noastre. Noi te cunoaștem din 1990–1993 când ai fost ministru la Cultură când ai furat și ai trădat tot ce putut face rău acestei țări Românești. Te întrebăm, banditule cum poți justifica afirmațiile, criminale pe care le faci zilnic la televiziune, că țara noastră să fie deacord cu actele samavolnice-criminale comise de America, Anglia, Franța, Germania Italia asupra poporului frate iugoslav?

Bandit trădător al țării Române, care nu ai ce căuta pe acest post criminalule fiindcă tu nu ai reprezentat nici-o dată interesele poporului nostru decând te-a căcat māta scârbă ordinară, fiindcă tu nu ai chip de om, ci ești un monstru odios și criminal. Ce vei face criminalule când România va fi în situația Iugoslaviei de azi? Te va pune Americanii la adăpost, față de actele criminale pe care le pun la cale spionii, iredentiși-naționaliști maghiari care doresc peste puțin timp să facă ce fac albanezii în Kosovo? Te vom vedea trădătorule

atunci unde vei fugi din această țară, fiindcă poporul român nu te va ierta pentru toate crimele făcute.

Tu meriți să fii minstru de externe al acestei țări criminal odios? Cunoști tu cu adevărat dece Iugoslavii nu vor să cedeze teritoriul Kosovo? Dece canalie ordinară nu spuneți că împotriva Iugoslaviei luptă o armată de gherilă Albaneză de câțiva ani buni care au făcut sute de mii de crime? Dece Americanii Clinton ordinarul care este o rușine mondială de imoralitate criminală, nu a interzis și distrus această forță teroristă Albaneză constituită ilegal să comită atâtea crime în rândul populației Iugoslave?? Voi criminalule îl condamnați numai pe Miloșevici, care este cu adevărat un erou și patriot de adevărat al Iugoslaviei, nu un trădător cum sunteți voi criminalilor pentru țara Românească? Îi pupați în CUR pe Americani, numai să le faceți plăcerea, dar acești bandiți nu ne vor primi nici în NATO, nici în alte organisme internaționale hoților și proștilor cu tot servilismul pe care îl faceți față de iei?

Rușine slugoilor ardevar focul și blestemul!

Scrisoarea nu e semnată, dar expeditorul e declarat curajos pe plic: „Cetățenii României, prin reprezentanții săi, oamenii de cultură și intelectualitatea acestei țări: ROMÂNE."

Iată, așadar, o secțiune mai puțin cunoscută a societății civile, o variantă insolită a spiritualității naționale. Frapantă este combinațiunea de afecte sublime și vocabular sulfuros. Frapantă, de asemenea — perfecta coincidență dintre opinia autorului (colectiv și anonim) și aceea a majorității presei românești din epocă. Aceeași caldă atmosferă sufletească, aceeași vitejie, aceleași fine asociații de idei.

Pe mine însă m-a mai tulburat ceva, la sfârșitul lecturii: tonul, grafia, culoarea cernelei, sintaxa, utilizarea emfatică a majusculei mi se păreau cunoscute. Am realizat, dintr-odată, că mai primisem o asemenea scrisoare, cu nouă ani înainte, la Ministerul Culturii. Cititorul va recunoaște imediat mâna inconfundabilă a aceluiași, consecvent, expeditor:

Către Ministerul Culturii București

D[nul] Ministru Andrei Pleșu

Am ascultat la radio și vam văzut la televizor în seara zilei de 02.01.91 când dădeați relați referitoare la demisia din funcția de ministru Culturii cauzată de hotărârea luată de o parte din membri guvernului în problema fostului rege Mihai și vă întrebăm:

Nu va fost rușine să mai apăreți și la televiziune să susțineți MĂGĂRIILE ce le ai în cap. Crezi tu că fața ta netunsă și BUHĂITĂ are o importanță mai mare decât a poporului care te-a investit cu funcțiile ce le ai?

Asta crezi tu că este menirea unui ministru al culturii — să preamărească regele și să promoveze ideia întronării monarhiei? Te înșeli, D[nule] și te obligăm să pleci imediat din funcțiile ce le deți și să te duci lângă rege sau lângă Șora și ai lui să mâncați țara aceasta mai repede, dar n-o să reușiți MĂGARILOR și TRĂDĂTORILOR că o să vă mâncăm noi mai înainte.

Credeți voi că acest popor vă va duce mult în spinare ca pe niște TRÂNTORI.

ÎN CALITATEA DE MINISTRU AL CULTURII na-i făcut nimic — PUTUROSULE — pentru stabilitate socială și ECONOMICĂ.

AI PREVĂZUT şi te-ai exprimat la televiziune că o să fi caracterizat şi acuzat în mod negativ. PĂI NU MERIŢI TRĂDĂTORULE. Noi nu-ţi spunem nici F.S.N.-ist, nici P.N.L.-ist ci LEGIONAR.

Nu avea destule necazuri pe cap, acest popor măi PORCULE, ai mai pus şi tu paie pe foc. La prima întâlnire ţi-am luat zilele.

DACĂ, totuşi Guvernul nu-ţi aprobă demisia — şi BINE AR FACE — să treci la muncă cu întreg ministerul pentru desamorsarea tensiunilor dintre partide şi oameni şi să îndreptaţi ce-ia ce aţi stricat până acum în direcţia orientării poporului la muncă cinstită şi demnă nu la greve, manifestaţi, curvăsării, hoţii, bişniţă etc.

Luptă şi TU, cu întreg ministerul Culturii, pentru ridicarea prestigiului Poporului român şi al României.

NU UITA că Bucureştiul nu este România — şi dacă nu vă vedeţi de treburi cinstite venim noi să facem ordine. A ajuns cuţitul la OS şi nu-l mai putem suporta.

Înainte de a semna indescifrabil, autorul îşi ia precauţia de a preciza: „Adresa de pe plic nu corespunde".

Documentul — nu lipsit de un anumit mister — dovedeşte o exemplară continuitate. După nouă ani de democraţie, fronturile sunt aceleaşi, „argumentaţia" neschimbată, terminologia — amarnică. Oamenii trec, instituţiile şi ideologiile rămân. Boborul veghează.

4. poporul „volintir"

Boborul veghează. Şi e, ca întotdeauna, blând, omenos şi drept. Chestia NATO–Iugoslavia îi dă insomnii. Şomajul, scumpirile, corupţia sunt floare la ureche pe lângă grija faţă de „imaginea" ţării. Ce-o să zică lumea

văzând că ne-am aliat cu niște agresori mârșavi împotriva unei țări vecine, cu care suntem prieteni „de milenii"? Când e vorba, mă-nțelegi, de amici și când jertfa patriotică e de rigoare, nimeni și nimic nu ne poate opri. Un moldovean din Vaslui tremură, sumbru, pentru soarta Ardealului:

„Am 55 de ani, din care peste 30 de ani trăiți în Ardeal și m-am tot frecat de bozgorii lui Attila, ce vor Ardealul așa că îi înțeleg pe sârbi. Acel țigan lăutar ce în prezent este peședinte al Americii (N.B.: semnatarul are dificultăți cu litera „r", deși e prima literă din „România". Scrie frecvent „peședinte", „pieteni", „pizonier", „pezent" și „nu ne v-om peda") *nu trebuie să se creadă stăpânul lumii, așa că noi, voluntarii români din Iugoslavia, nu v-om lăsa în viață nici un pizonier american, să dovedim că România nu tremură în fața Americii...* " (Reamintim cititorului că respectăm întocmai deprinderile ortografice ale celor citați.) Moldoveanul nostru trece la acțiune. Odioșii Constantinescu, Babiuc și Pleșu (*„care a pus România în cele mai nefavorabile lumini"*) sunt invitați în ștreang, iar el, împreună cu alți reprezentanți ai poporului, pleacă la luptă în Iugoslavia: *„... v-om forma un batalion românesc, ce v-om purta însemnele României, adică pe uniformă, v-a fi scris atât pe piept cât și pe spate — România —, cu banderola tricolorului pe mânecă, cât și drapelul tricolor al României"*. Eroismul fără martiraj e, însă, pierdere de vreme. De aceea, pentru cazul în care varianta armată nu iese, se pregătește un scenariu de rezervă, nu mai puțin glorios: *„Nu v-om peda pașapoartele deoarece le-am plătit și sunt proprietatea noastră, iar dacă ne ve-ți închide granițele, le vom trece în clandestinitate, iar uniformele ce ni le-am făcut, ne vor fi aduse de o navă fluvială pe Dunăre.*

Eu, oricum nu îmi voi divulga colegii cu care ne v-om înrola în batalionul român din Iugoslavia, chiar de voi fi arestat și anchetat. De la mine, mai mult de ceea ce am declarat aici, nici un organ de anchetă, nu va putea afla mai multe."

S-ar zice, după asemenea texte, că românul e tenebros, războinic, pasionat de manevre *underground.* Dar ar însemna să trecem sub tăcere abisurile lui sufletești, firea iubitoare, ochii alunecoși și inima zburdalnică. Un lucrător la negru din Spania îmi povestește, cu oarecare timiditate, cum s-a îndrăgostit de o prezentatoare a televiziunii madrilene. Își dă seama că îmi cere cam mult, dar contează pe înțelegerea mea: n-aș putea să-i fac rost de adresa femeii, să mijlocesc — pe căi diplomatice — o întâlnire, să pun o vorbă bună? O tânără domnișoară din București vrea să-mi fie utilă. Are câteva argumente masive:

„*Sunt o bună cunoscătoare a limbii engleze, am predat în această limbă la două școli din București, am putere de muncă și plăcere de a lucra la dvs.*"

Supraargument: „*Sunt celibatară.*" Hipersupraargument: scrisorii i se adaugă o fotografie cu bucle blonde, minijupă, decolteu angajant.

5. poporul cosmic

Dincolo de vocația noastră istorică sau de cea domestică, dincolo de românul-soldat, de românul-vivandieră, de românul-cunoscător de limbi și celibatar, există, mai puțin cunoscut, românul cosmic. El controlează destinul planetei din misterioase spații galactice. În mai 1999, primesc misiva următoare:

Excelenței Sale Andrei Pleșu,

Ministrul Afacerilor Externe al României

Comunicat din partea Centrului de Coordonare al cercetărilor pe Terra

Pe teritoriul României au intrat în alertă defensivă trei baze subterane: în județele Maramureș, Cluj și Constanța. Noi nu intenționăm sub nici un motiv să intervenim în conflictele militare, dar dorim să asigurăm un minimum de protecție cercetării științifice pe Terra, drept universal. Rugăm informați SRL (sic!)*, autoritățile locale, geologii, polulațiile* (sic!) *locale că nu există nici un risc.*

Cu deosebită considerație,

P.B.

Ministru plenipotențiar ETI

Din partea aceleiași instituții, în iunie 1999, ne parvine un mesaj melancolic:

Vă aducem la cunoștință că am luat act cu profundă îngrijorare de atitudinea terestrilor față de triada filozofică: Binele, Frumosul, Adevărul.

Am manifestat multă înțelegere față de problematica complexă a locuitorilor planetei, dar suntem consternați de faptul că aceste concepte filosofice bine determinate după 2000 de ani au rămas la stadiul de retorică. Mai grav este faptul că noi ne-am conceput programul de integrare cosmică a Terrei democratic, respectând valorile după Terra. Vă rugăm să ne scuzați lipsa de modestie, dar dl. P.B. este singurul cetățean după planetă care poate prelucra informațiile din neutrini.

Cu deosebit respect,

P.B.

Ministru plenipotențiar ETI

Spiritele se mai liniștesc în iulie 1999: „*Suntem plăcuți* (sic!) *impresionați de stadiul gândirii științifice pe*

TERRA, factor de civilizație și progres." O urmă de tristețe stăruie totuși, din cauza obtuzității Academiei Române față de profilul științific al domnului P.B.: „*... Considerăm că tăcerea acestui înalt for, Academia României, față de prestigioasele contribuții ale domnului P.B. la dezvoltarea științei nu este de natură să consolideze poziția Academiei în viața economico-socială a țării. Cu regret vă informăm că ne delimităm strict de inacțiunile Academiei României nutrind speranța că acest for va reveni la o poziție cooperantă*".

6. o epopee a eroului necunoscut sau adevărul despre revoluție

De zece ani se caută adevărul despre revoluție. Perfidia împrejurărilor face ca, uneori, nu cel care caută să găsească. Nu de la ministrul de Externe se așteaptă lumina definitivă cu privire la „trebile dinlăuntru". În plus, mie îmi ajunge, deocamdată, adevărul meu despre revoluție. Un adevăr trăit, pe care nici un scenariu, nici o finețe hermeneutică nu-l poate anula. Și totuși, fără să întreprind nimic, am ajuns în posesia unui document pe care nu mă pot abține să-l citez *in extenso.* Autorul pare să fie un fel de Candiano Popescu al „evenimentelor din decembrie": un republican viguros, un combatant vajnic, un adevărat „ploieștean" adus de istorie în mijlocul și în vârful mulțimii:

Subsemnatul M.C. (...) *în deplină cunoștință de cauză, cu responsabilitatea autorului faptelor, trecute și viitoare, fac publică următoarea declarație: în fața oricui am adus cea mai mare contribuție individuală și ligativă* (sic!) *la victoria Revoluției marcată prin evenimentele din decembrie*

1989, a creștinismului și democrației din România și nu numai! Motivația personală cu care m-am implicat (...) a constituit-o permanenta preocupare pentru libertatea de expresie, de promovare și conversie echitabilă a valorilor... Acesta este sensul „LIBERTĂȚII“, cuvânt cu care EU ÎNSUMI am proclamat mulțimea pe data de 21 decembrie 1989, din însuși mijlocul acestei mulțimi strânse la Hotelul Intercontinental, în jurul mesei adusă pe carosabil de la Restaurantul Dunărea, în dreptul indicatorului „Parking“. „SUNTEȚI LIBERI!“: această proclamație — bazată pe constatarea situației de fapt pe condițiile întrunite, prin modalitatea și dezbaterile ulterioare cu mulțimea — a fost elementul ideatic care a hotărât soarta, a consfințit ireversibilitatea VICTORIEI REVOLUȚIEI ROMÂNE, a fost dată ca mai mare competență a momentului și locului în cea mai deplină cunoștință de cauză. Deși toată lumea trage foloase de pe urma mea, dezideratul personal nu mi l-am îndeplinit, din contră, am sacrificat totul pentru nimic în schimb. Totuși, am rămas cu satisfacția că cel puțin Dumnezeu mi-a hărăzit mie însumi unicitatea celui care — prin hățișul interferențelor de tot felul și a haosului, chiar și provocat — am reușit să inițiez crearea premiselor unui stat de drept. Am mobilizat și m-am mobilizat la sediul materiei, în epicentrul Revoluției al cărei control l-am preluat prin acțiunile pe care le-am promovat, iar monitorizarea efectelor în cauză nu am abandonat-o nici un moment.

Am conștientizat faptul că, iluminat de Dumnezeu, sunt unic în a face ceva pentru lumea aceasta în urma Mișcării Crăciun 1968 pe care, în seara de Ajun, am ridicat-o (de la provocare, animare, la dirijare și asigurare) din rândul studenților, da capo al fine, *pe timpul când eram student*

la Facultatea de Electronică — unde baremul de selecție și exigența atingeau cote de neegalat oriunde altundeva.

Cu această mișcare, am reușit să marcăm Apogeul Comunismului — atât ca amploare, dar și ca temporalitate a acestuia — înlăturarea lui devenind astfel o chestiune de timp comparabil cu cel al ascensiunii sale. Evidențiindu-mă și pentru alte asemenea fapte, colegii studenți m-au recomandat și îndrumat la colegul meu de an Popescu (...) care, dovedind aptitudini și preocupări procedurale, a inițiat formarea unui partid de centru-centru-dreapta, faptă pentru care a fost condamnat la un an de muncă în mină în Valea Jiului — „pentru reeducare" — în urma căreia mi-a declarat că a renunțat la demersul nostru.

În aceste condiții, cel mai mare erou național al istoriei române — ANONIMUS, nume pe care mi l-am asumat cu cinste în reprezentarea partidului — avea să asigure perpetuarea ideatică a formațiunii de rezistență anticomunistă, care și-a luat denumirea de Mișcare Creștin-Democrată (...). Deși nu i s-a permis statut juridic, MCD a *menținut un conflict deschis și permanent (...) fără a face concesii la principii — sintagmă introdusă în politică de subsemnatul și bine asimilată de lumea bună.*

(...) Ceaușescu, din anumite motive, a tolerat un pluralism ideologic de disidență (...) fapt ce a făcut posibil ca MCD să-și extindă arealul de adepți și simpatizanți inclusiv în rândul membrilor marcanți ai PCR... Această toleranță avea să-l coste pe Ceaușescu desființarea școlii de studiu individual aferentă nomenclaturii celei mai de vârf a partidului în care în anii 1984–1985 ajunsesem să evoluez și să scot din luptă, practic, scheletul motivațional al comunismului... Cu statutul politic de după 27.10.1987, „Anonimus" și-a

dobândit o notorietate ca atare de opozant și a reprezentat MCD cu sufragiul scontat la aproximativ 20.000.000 de susținători (...) intervenind adecvat și oportun prin reprezentanțele legitime la forurile și conferințele europene sau de la Malta. Imediat după dezechilibrul din 21.12.1989 al lui Ceaușescu ce a sincronizat magistral strângerea mulțimii (...), am compilat metodic, punctual, în funcție de îndeplinirea condițiilor specifice, activitatea acestei mulțimi revoluționare în următoarea secvență:

– Am statuat starea de facto *cu cea* de jure, *proclamând mulțimea revoluționară: „Sunteți liberi!", pe care mulțimea și-a asumat-o cu sloganul „Libertate!" (21 decembrie 1989, Inter).*

– Cu excepția manifestărilor derizorii sau de disperare de cauză la tentativa de ofensivă a armatei, am strâns în jurul meu și am îndemnat la a se așeza în genunchi masa revoluționară cu hotărârea de a nu ceda, fapt ce a determinat dezafectarea armatei ca instituție (21 decembrie 1989, Inter).

– S-a manifestat starea de vid a puterii comuniste în fața mulțimii revoluționare și nu numai (21/22 decembrie 1989).

– Am validat cu mulțimea lista guvernului Doina Cornea–Iliescu, ultimul cunoscut ulterior, dar girat de cei cinci cunoscuți anterior ca oponenți sau disidenți (22 decembrie 1989, ex CC).

– Am trecut la dezafectarea de armament tot cu mulțimea a fostei nomenclaturi, singura pe care nu o dezarmase Ceaușescu, cooptat (cuplat) la rețeaua Carlos — din cartierul rezidențial. Aici s-au evidențiat și manifestările țiganilor ce au abuzat de situație spre a fura. I-am admonestat fără a provoca și deturna natura conflictului (22 decembrie 1989, Primăverii).

– Fără a scăpa situația de sub control cu prețul unei mizerii ulterioare pentru țară, am detensionat conflictul mulțimii cu diplomatul sovietic al lui Gorbaciov (22 decembrie 1989, TVRL). L-am ajutat pe Adrian Păunescu să scoată Scânteia Poporului.

– Am trecut armata de partea revoluționarilor și a programului, după care am introdus plutonul de parașutiști și pe cei de infanteriști tanchiști în dispozitivul de apărare a Televiziunii și am implementat apelativul programatic: „Domnilor!“ (22 decembrie 1989 seara, TV).

– Am înlăturat sursele de pericol armat din jurul și împrejurimile Televiziunii (22/23 decembrie 1989, Televiziune).

– Am controlat accesul pe la poarta 2 în Televiziunea Română (22/23 decembrie 1989, Televiziune)

– Am cerut consultanță de specialiști pentru armată și sprijin logistic din partea Ambasadei Angliei privitor la fenomenul diversionist și cel terorist din rețeaua Ceaușescu–Carlos (23 decembrie 1989, în zonă).

– Am adunat colegii spre a zice „Tatăl nostru“ la serviciu (23 decembrie 1989, serviciu).

– Împreună cu șoferii de la betonieră și cu armament adus de pe platforma Pipera, am organizat bariera de acces spre Televiziune (23/24 decembrie 1989, betoniera Pipera).

Am constituit astfel făgașul pe care să prindă contur programul implementat în modul arătat mai sus. După aceste asigurări cu suficiență a cursului Revoluției a urmat perioada de monitorizare în continuare a acestei activități, de creștere a ponderii de conștientizare a maselor și de fondare a partidului politic, de implicare în politica creștin-democrată pe care în cele din urmă am adus-o la conducerea destinului națiunii.

cartelul patrioților

Cu aceasta, Anonimus și-a încheiat misiunea. De-aici înainte nu-l mai așteaptă decât o pagină cu poză în vreun manual alternativ, sau, poate, rolul principal într-un film de Sergiu Nicolaescu.

Plai cu boi, februarie 2001

înăuntrul
trebilor de-afară

români în japonia

Orice călătorie e o experiență a diversității. Dar foarte puține mijlocesc saltul de la diversitate la diferență. Una e să te miști în variațiunile multiple ale aceleiași teme, alta este să te simți catapultat pe o altă planetă. Ca, de pildă, când călătorești în Japonia. N-am fost niciodată în Africa, în Australia sau în Caraibe. Pentru mine, Japonia rămâne, de aceea, tot ce poate fi mai altfel, mai neasimilabil, mai „străin". Te poți simți străin în Indonezia, parcurgând drumul de la Djakarta la Jojakarta, așa cum se simte străin orice european „civilizat" într-o enclavă arhaică și, pe deasupra, asiatică. Te poți simți străin în bucătăria chineză, în coloritul, moravurile și inocența americane sau în expresia lingvistică a Ungariei vecine, din care nu poți selecționa nimic cât de cât familiar. În Japonia însă alteritatea e radicală. Te miști în spațiul unei alte umanități, al unei lumi paralele. Nimic nu seamănă cu ce știi. Nici măcar asemănătorul...

N-am să fac demonstrații pretențioase, de morfologia culturii. Nu Spengler, nu Frobenius, nu Blaga... Am s-o iau de jos, de la obiceiuri curente, de la cum stai la masă și cum duci la gură, de la băi și closete.

Trebuie să încep prin a recunoaște că băile sunt, în mai toate hotelurile lumii, suficient de diversificate tehnic ca să ceară, odată ce te-ai instalat, câteva momente de studiu și acomodare. Caldul și recele, cada și dușul, reglajul jetului, plus tot felul de mici ingeniozități și nuanțe locale țin spiritul în alertă și produc, în faza inaugurală, accidente mai mult sau mai puțin picante: te uzi, te arzi, te sperii. Față de ceea ce poți păți în Japonia, toate acestea sunt însă bagatele, mofturi.

Am avut parte, de pildă, într-un hotel hipermodern, de o experiență unică: closetul avea aspectul unui scaun de cosmonaut, cu spătar reglabil, brațe late acoperite de microcomputere, beculețe albastre și roșii, în perpetuă scintilație, și orificii amplasate scandalos, în cele mai amenințătoare unghiuri. Obiectul m-a confiscat definitiv, de îndată ce am intrat în baie. L-am cercetat îndelung, ca pe o finalitate fără scop, terorizat, totuși, de ideea că scopul poate oricând să apară, ca un imperativ categoric. Atracția maximă o reprezentau, firește, numeroasele butoane de pe brațele scaunului, însoțite de inscripții în japoneză. Am reflectat câteva clipe, am evaluat riscurile și, în cele din urmă, m-am aruncat în necunoscut. În fapt, necunoscutul s-a aruncat asupra mea, ca o ghionoaie isterică sau ca un balaur multicefal. Odată pornit, mecanismul funcționa — ca progresul însuși — după legi fatale. Într-o clipită, întreaga baie a devenit un amplu spectacol de sunet și lumină. Eram înconjurat de arteziene torențiale, de țipurituri și haiku-uri indescifrabile, de complexe mișcări de revoluție și rotație. Nu doar closetul răspundea incultelor mele comenzi, ci toate robinetele

încăperii, oglinzile, pereții, pardoseala. Proporțiile odăii, eclerajul, înclinația obiectelor anexe, toate se modificau imperturbabil, sub privirile mele amărâte, filtrate de incontrolabile perdele de apă. Am simțit, împietrit, că mă îndrept spre un final imprevizibil. Mi se părea că de acest closet, de electronicul său delir, depinde, brusc, soarta omenirii. Că pot declanșa cutremure, inundații, ploi de meteoriți, glaciațiuni. Că poate fără să vreau, am dat peste misterul „Facerii" în cea mai pură (și sordidă) variantă materialist-dialectică: o stângace apăsare pe butonul greșit, într-un originar closet galactic. Din fericire, la un moment dat toată hărmălaia a încetat. Am stat un timp nemișcat, ca să nu stârnesc vreo recidivă, și m-am retras apoi, sfârșit, în dormitor, unde atmosfera era pașnică: numai, sub pat, o lumină spectrală, care îți lumina papucii ori de câte ori lăsai picioarele să-ți atârne perpendicular pe mochetă.

S-ar zice că, față de acest abuz tehnologic, closetele tradiționale sunt de o paradiziacă simplitate. Nu în Japonia. În programul călătoriei, mi-a fost introdusă, ca o favoare, ca un deliciu pitoresc, și o noapte la un foarte scump hotel tradițional. Regretatul meu amic Theodor Enescu, pe atunci director al Muzeului Național de Artă, a fost prima victimă a acestui episod. L-am pierdut, scurt, într-una dintre toaletele aliniate lângă recepție. Omul încerca să iasă, dar ceva, un procedeu ritual, încălcarea unei anumite succesiuni a gesturilor, îl ținea blocat. Cabina cu pricina includea tot felul de scule și recipiente de lemn care, printr-un sistem de scripeți, nu permiteau deschiderea ușii decât după

o anumită combinație de mișcări igienice, alternând balansul cu răsturnarea, rotirea și clătirea...

La rândul meu, am încasat prima traumă când, intrând în camera care îmi era rezervată, n-am văzut decât un paralelipiped gol, fără nici o piesă de mobilier. În mintea mea îngustă, de european răsfățat, lucrul care nu poate lipsi dintr-o asemenea cameră este patul. Intri, te întinzi puțin, îți desfaci bagajul, răsfoiești pliante ș.a.m.d. Aici nimic. Am privit neliniștit spre bătrâna însoțitoare care lucra pe post de „bagajist" și i-am dat de înțeles, prin semne limpezi, că nu pricep cum e cu dormitul. A scos imediat dintr-un perete o rogojină de lux, pe care, însă, s-a grăbit să o reintroducă în lăcașul ei „de zi". Am reluat, alarmat, pantomima: vreau să mă întind acum, pe loc, chiar dacă nu mă culc încă. Nu — mi-a pantomimat, în replică și cu o blândă cruzime, interlocutoarea mea — ziua nu dormim, nu ne întindem. Ziua stăm pe jos, cu picioarele încrucișate, și umblăm de-a bușilea. Spre seară, m-am hotărât să cer de mâncare în cameră. Alesesem, mai curând la întâmplare, ceva în care identificasem cuvântul „vițel". A apărut o fostă gheișă, destul de obosită, și m-a invitat în baie, adică într-o cămăruță îngustă, cu o copaie de lemn pătrată. „Nu — zic — nu baie! Mâncare! Vițel, carevasăzică! Papa!" „Ba din contra — îmi semnalizează cu un surâs budist preopinenta — mai întâi baie! Papa la urmă!" După câteva trecătoare accese de demnitate, cedez: intru în scăldătoarea de lemn; gheișa după mine! Se aține, rânjind, cu un mănunchi de nuiele aromate în mână. Refuz să mă dezbrac, insistă, nevastă-mea se întristează, gheișa e de neînduplecat.

Încropim, până la urmă, ceva, un ritual incomplet (*interruptus?*), după care am dreptul să mă așez la masă, pe jos evident, dinaintea unei porții de *shabu-shabu.* Asta înseamnă un platou cu felii subțiri din carne de vițel crudă și o oală cu apă în care clocotesc legume, mirodenii și brânză de soia. Se ia, cu două bețigașe, câte o felie de carne și se agită în fiertura din oală până dispare tenta de crud. Gheișa mă asistă draconic. Primul simptom al europenității mele e că nu pot agita carnea în zeamă fără s-o scap dintre bețigașe. Decid, pragmatic, să n-o mai agit, s-o țin pe loc până văd că s-a fiert. Gheișa devine nervoasă: n-am voie să cad în imobilism; carnea trebuie agitată, altfel nu se pătrunde cum trebuie de miresme. De câte ori încerc să trișez, mă privește sever și îmi șoptește militărește: *Shabu-shabu!* Trag concluzia că *shabu-shabu* înseamnă, pur și simplu: „agit-o!", „mișc-o!", „stânga-dreapta!", „hăis-cea!". Cina se încheie melancolic, în insatisfacția părților și cu perspectiva neîmbietoare a unei rogojini medievale.

A sta la masă după tipicul samurailor presupune oricum, pentru european, mai exact pentru încheieturile lui, o încercare dură, bărbătească. Fără exercițiu, poziția în lotus sau semilotus e o tortură, mai ales dacă se prelungește pe toată durata unei mese: anchilozează picioarele, răstignește coloana și distruge apetitul.

Mi-l amintesc, din nou, pe Toto Enescu, pe post de victimă. Fuseserăm invitați să participăm împreună la o ceremonie a ceaiului. La sfârșit, Toto, și așa chinuit de dureri osoase, avea dificultăți să recupereze postura bipedă: era ca un nod ud, de nedezlegat. L-am dus la

mașină sub formă de statuetă de bronz, un Buddha chircit, în poziție de rugăciune.

Un alt pățit fusese Gabriel Liiceanu. Invitat la masă de un profesor din Kyoto, specialist în Zen, a înțeles repede că are de trecut o probă grea. Trebuia să stea cuminte cu picioarele sub el și să mănânce din boluri misterioase, oferite de o oficiantă care aluneca între comeseni pe genunchi. După scurt timp, filozoful român a simțit că pierde controlul membrelor sale inferioare. Amorțite, străbătute de mii de ace, ele îi confiscau întreaga atenție și așa hărțuită de insolitul bucatelor și de discursul sibilinic al interlocutorului. (Gustul valah percepe anumite supe extrem-orientale drept extract de cârpe și se obișnuiește greu cu ideea că fasolea bătută se poate freca cu zahăr pentru a deveni desert.) Trebuia, firește, făcut ceva! Trebuia schimbată poziția, păstrând, totuși, aceeași stilistică, de vreme ce a cere un scaun era exclus. Gabriel s-a hotărât, prin urmare, să-și adune picioarele în așa fel încât să-și poată sprijini șezutul pe călcâie. După chinuitorul „lotus“ dinainte, noua postură părea mântuirea însăși. Dar numai pentru câteva minute. Călcâiele nu sunt nici ele antrenate să suporte întreaga pagodă a corpului. În plus, o apăsare disproporționată suprasolicită, în această poziție, degetele îndoite ale picioarelor. Sufocat de durere și de sudori barbare, prietenul meu a adoptat, într-o încercare disperată de a ieși la liman, o nouă atitudine, de o riscantă radicalitate: s-a așezat pur și simplu în genunchi, cu trunchiul drept, dominând — fără autoritate — făpturile gracile ale celorlalți, pentru care „lotusul“ nu părea să creeze dificultăți.

Scena avea, probabil, în ochii celor de față, ceva patetic. Liiceanu trebuie să fi arătat ca un țăran de Octav Băncilă, exploatat, obidit, flămând, căzut în genunchi după o răscoală ratată. Dar cât poți rezista în genunchi, dacă n-ai practica zilnică a penitenței? Mai rămăsese o singură variantă. Neortodoxă, greu integrabilă tabietului nipon, dar, parcă, mai confortabilă: poziția „Lorelei". Te lași binișor pe o parte, sprijinit într-un cot, ca fecioara pe pajiște... Japonezii au contemplat cu discrețiune tot acest program gimnastic, la capătul căruia victima a ieșit din joc, lichidată. Și cotul amorțește! „Un scaun! Un regat pentru un scaun!" — striga mut fiecare mădular al filozofului. Nu exista altă soluție decât abandonul. „Vai, ce grădină frumoasă aveți!" — a gemut Gabriel iluminat și, ridicându-se, a pornit, tam-nisam, s-o viziteze, lăsându-și amfitrionii cu lingura la gură, între două îmbucături.

Am făcut o experiență asemănătoare câțiva ani mai târziu, cu același profesor, de-a lungul aceleiași ceremonii culinare. Prevenit, am încercat să rezist până la capăt, cu prețul unei perfecte obnubilări intelectuale. Nu știu nici până azi ce mi s-a spus în timpul dejunului. Ceea ce, de altfel, seamănă cu o clasică experiență Zen.

Ca disciplină spirituală, Zen e arta de a sta, de a sta cum trebuie, așa încât corpul tău, duhul tău, lumea din jurul tău și universul întreg să intre în ordine. Esențial în acest efort e ca crisparea efortului, efortul ca program să lipsească. Conștiința trebuie eliberată de raționalitate și de premeditare. În cazul nostru, al lui Gabriel și al meu, doi călători din Far East-ul european, eșecul era

perfect. Reușiserăm să stăm prost, cu ochii scoși de efort, conștienți de neputința noastră și încercând să o dominăm rațional. Făcuserăm totul pe dos.

Budismul Zen ne dă însă voie să spunem că e și aceasta o cale. Calea românească: stai strâmb și judeci drept. Stai cum dă Dumnezeu! Stai cum poți! Asta-i situația! În definitiv, nici japonezii ăștia, care pot sta ceasuri întregi încremeniți în proiect, nu sunt în regulă. Să se mai miște și ei nițel, să dea semne de viață. Vorba gheișei mele: *Shabu-shabu!*

Plai cu boi, martie 2002

foarte aproape de arafat

Când te trezești învestit cu o dregătorie, intri, vrei-nu-vrei, într-o nouă relație cu istoria. Asta nu înseamnă, neapărat, că faci istorie. Am cunoscut o mulțime de proști care, ajunși în posturi mari, lasă istoria să se facă peste capul lor, agitându-se, subaltern, la margine. De altfel, nu știu să spun cine face cu adevărat istoria. La capătul a două episoade ministeriale, înclin să cred că nimeni în mod special. Cel mai adesea, mi s-a părut că lumea e pur și simplu neguvernată, că lucrurile se întâmplă inerțial, factice, urmând un traseu în care conjunctura, moda ideologică, accidentul fatidic și charisma câte unui personaj bine plasat țin loc de strategie coerentă, raționalitate și simț al răspunderii. La câți caraghioși am văzut ținând hățurile marelui mecanism planetar, nu încetez să mă mir că angrenajul subzistă totuși, că, de bine de rău, jucăria merge, ba chiar pare să aibă, pe alocuri, sens. Normal ar fi să se ducă totul de râpă, ca un eșafodaj precar, întreținut neglijent de o mână de amatori. După părerea unui venerabil prieten teolog, când ești în situația să constați că lumea pare neguvernată, poți să fii sigur că la cârmă e diavolul, „prințul acestei lumi“. Ceea ce este e opera lui Dumnezeu. Dar ceea ce devine, adică istoria,

e opera demonului, „lotul" lui în economia creației. Prefer să nu iau notă de o asemenea, gnostică, interpretare. Faptul că, așa cum spuneam, lucrurile continuă să funcționeze, că, în pitorescul unui arbitrar generalizat, rămâne destul loc pentru bucurie inteligentă, pentru bunătate și pentru „dreapta judecată", mă determină să cred, mai curând, că vitalitatea indigenței nu se poate explica decât prin intervenție providențială. Dacă lumea — prost administrată de puternicii ei — nu sucombă în nesemnificativ și anemie este pentru că se ocupă de ea însuși Cel care a creat-o. Mai pe șleau: numai existența lui Dumnezeu poate justifica subzistența lumii, în ciuda unei universale mediocrități politice. Un dregător înțelept nu se va grăbi, prin urmare, să asume rolul celui care face istoria: el va prefera să o mijlocească, trăgând mereu cu urechea la mesajele Providenței. Nu e ușor, nu e lipsit de mari riscuri. Fără o adâncă umilitate, poți ajunge să crezi că ești vocea însăși a cerurilor, locotenentul lui Dumnezeu pe pământ. Aceasta este însă noua relație cu istoria a celui care devine demnitar și înțelege să reflecteze responsabil la funcția sa: el descoperă misterul istoriei, aerul tare al pustiului ei. Istoria „mare" nu se face. Se îndeplinește. Ca un mandat, ca un contract, ca un destin. Iar de povestit se povestește mai degrabă mica istorie, suma de împrejurări omenești care însoțesc marșul evenimentelor cu un acompaniament minor, plin de farmecul propriei evanescențe. Față de istoria mare, mica istorie e ceea ce ar fi un nepretențios „plai cu oi" față de amploarea rabelaisiană, sonoră, pompoasă, a „plaiului cu boi", pe care toată lumea îl cunoaște și îl ilustrează.

robin cook, elena lupescu și inconvenientele democrației

Odată instalat la Externe, trebuia să decid care va fi prima mea călătorie oficială, înțelegând că ea va avea, inevitabil, un caracter simbolic. O parte din noii mei colaboratori sugerau Franța, pentru „parteneriatul tradițional“ care ne leagă. O altă parte prefera Germania, a cărei poziție internațională era în plină consolidare și pe care nu o cultivasem, până atunci, cu destulă asiduitate. Oricare din opțiuni ar fi putut suna prost din perspectiva celeilalte. Așa că m-am hotărât pentru Marea Britanie. Ambasadorul englez la București s-a mișcat foarte eficace și, în scurtă vreme, mă aflam fața-n față cu Robin Cook. După discuții, a avut loc un dejun „de lucru“, adică o masă cu noduri, în timpul căreia toți se străduiesc să combine colocvialitatea cu rentabilul. La un moment dat, mi s-a părut potrivit să povestesc un episod derizoriu, dar amuzant, din istoria „relațiilor“ româno-engleze. Întâlnisem la Berlin, în 1992, un remarcabil scriitor din Israel, Amos Elon, care, student la Londra pe timpul războiului, auzise — și putea încă să-l reproducă — un *limerick* despre „politica“ românească. *Limerick*-ul suna astfel:

„Said the beautiful Elena Lupescu,
Who came to Romania's rescue:
It's a wonderful thing
To be under a King!
Is democracy better, I ask you?“

(Textul s-ar traduce cam așa: *„Zicea Lupeasca, frageda, nurlia, / Venită să salveze România: / E grozav —*

cin' s-o nege? — / Să trăiești sub un rege! / Mă rog, cu ce-i mai șic democrația?"). Simțisem, în timp ce spuneam povestea, că ceva nu e în regulă, dar, halucinat de catastrofă, nu mă mai puteam opri. Cei de față au râs, totuși (unii chiar din cale-afară de veseli...), și conversația a continuat nestingherit, deși ne gândeam cu toții la altceva: Robin Cook tocmai era pe prima pagină a ziarelor pentru o aventură cu secretara sa, pe care, în cele din urmă, avea să o ia de nevastă. Reușisem să adaug „scandalului Cook" nota de subsol a „scandalului Carol al II-lea–Duduia". Căzusem la mijloc, între mica istorie britanică și mica istorie românească...

Cât despre Robin Cook, el a avut tot umorul de care era nevoie pentru a digera episodul amicalmente. Gafa mea ne-a apropiat. Cu puțini dintre omologii mei am avut, ulterior, o mai caldă și mai utilă colaborare.

pupătura lui arafat

Orice vizită oficială la Tel Aviv include, de obicei, în programul ei, o „paranteză" palestiniană. Conveniența diplomatică reclamă ca vizitatorul să afișeze o minimă echidistanță, așa încât nici guvernul israelian să nu se simtă ofensat, nici Autoritatea Palestiniană să nu se simtă frustrată.

Eram, prin urmare, împreună cu primul-ministru al României (pe atunci, Radu Vasile), în pragul acestui obligatoriu menuet politic: aflați în capitala Israelului, urma să facem un salt în deșert, la Ramalah, pentru a-l întâlni pe Yasser Arafat. Reprezentantul țării noastre pe lângă Autoritatea Palestiniană, un vechi profesionist pe nume Prună, s-a dovedit însă atât de zelos, atât de

devotat cauzei palestiniene, încât, dintr-un program rapid, de două ceasuri, a reușit să facă un protocol de o jumătate de zi, incluzând prânzul.

L-am bombănit pe Prună în toate felurile, dar omul scâncea, crucificat, că nu se mai putea schimba nimic, fără riscul unei grave indispoziții a părții palestiniene. Am ajuns, deci, la Ramalah. Am pătruns în incinta unei garnizoane aflate pe picior de război, cu gărzi înarmate pe ziduri și cu două elicoptere gata să decoleze în orice clipă. Yasser Arafat și Radu Vasile au trecut în revistă mica trupă de elită din curte, s-au intonat cele două imnuri, care, în interpretarea meterhanelei locale, abia dacă se deosebeau între ele, iar la urmă am fost invitați în încăperea rezervată convorbirilor oficiale. De regulă, primul cuvânt, un cuvânt de întâmpinare, e rostit de gazdă. Arafat însă tăcea. Căuta ceva cu privirea, oarecum neliniștit, și făcea un semn vag cu mâna înspre locul din stânga lui, cel din dreapta fiind ocupat de oaspete. Cineva din anturajul amfitrionului a înțeles, în sfârșit, despre ce era vorba și a putut, astfel, să scurteze o tăcere din ce în ce mai stânjenitoare: Arafat nu voia să înceapă, fără să-l aibă alături pe traducătorul său preferat, care nu era altul decât reprezentantul nostru de-acolo, uitat de Dumnezeu și de patrie în arșița palestiniană și devenit, astfel, un obișnuit al locului. Știa foarte bine araba și părea să fie legat de conducătorul pe care îl tălmăcea printr-o afecțiune inanalizabilă.

Convorbirea a început. Arafat vorbea prietenos, cu mâna pe mâna lui Prună. Trebuie să spun că aveam și continui să am o anumită slăbiciune pentru bătrânul politician oriental. Era vădit că nu voia să plece din

lumea aceasta, fără să lase în urmă un stat palestinian legitim, recunoscut de toată lumea, în relații normale cu statul israelit. Vârsta și boala dădeau încercărilor sale o anumită, patetică, urgență. Și era, probabil, mai conștient decât partenerii săi europeni și americani că, după sfârșitul său, negocierile vor intra în criză, pentru simplul motiv că un interlocutor plauzibil, acceptat, rezonabil, cum reușise să fie el, va fi greu de găsit și imposibil de fabricat.

După convorbirile de protocol, am fost invitați la masă. Mesele oficiale sunt un capitol aparte al relațiilor internaționale, despre care vom vorbi pe îndelete altădată. Deocamdată, mă mulțumesc să spun că, pe măsură ce mergi mai spre sud și mai spre răsărit, bucătăria evoluează de la funcțional la euforie. Față de experiențele palatale care ți se oferă în mediile islamice, hinduse sau budiste, cele livrate de bucătăria occidentală cad la nivel de cantină. Le lipsesc imaginația, anvergura și diversitatea. Le lipsesc, mai ales, compoziția, alternanța fericită a felurilor, simbolica lor, dozajul. Prânzul oferit de Yasser Arafat ilustra perfect diferența de care vorbesc. Bucatele erau organizate după structura unei elipse, care, în cele două centre ale ei, avea amplasate accentele majore: într-o parte un berbec umplut cu pilaf, mirodenii și măruntaie afumate, în cealaltă un enorm pește copt, culcat pe un pat de creveți. În interval se desfășurau, ca o grațioasă caligrafie, nenumărate boluri cu soluții de acompaniament: iaurturi afânate sau dense, salate fragede cu miresme misterioase, sosuri muzicale, evoluând între acut și stins, ierburi, semințe crude sau prăjite, prafuri

indescifrabile, orezuri, fructe, legume acre sau dulci, proaspete sau trecute prin abur, aluaturi crocante, arome, înșelăciuni, reverii... Deserturile improvizau vertiginos în jurul marelui model al baclavalei, folosind nu doar nuca tradițională, dar și mierea, fisticul, brânzeturile timide, susanul, macul, crema de lapte.

Două lucruri, doar două, stăteau în calea unei bucurii integrale. Mai întâi, laconismul tenace al echipei române. Nici Victor Babiuc, nici primul-ministru, nici ceilalți nu se străduiau să întrețină conversația. Mă simțeam, așadar, obligat să compensez, volubil, pauzele prea lungi, ceea ce reducea simțitor comerțul meu cu mâncărurile de pe masă. Vorbeam și vedeam cum farfuriile îmi zboară de sub nas abia atinse, în vreme ce colegii mei de delegație, tăcuți ca o congregație de trapiști, se hrăneau liniștit, îndesat, gospodărește. A doua tristețe de natură să atenueze strălucirea prânzului era interdicția drastică cu care Islamul tratează, îndeobște, alcoolul. O masă ca aceea descrisă mai sus pierde dramatic din înălțime dacă în paharele comesenilor se toarnă apă, lapte bătut sau — blasfemie impardonabilă — Coca-Cola!

La plecare, trebuia să folosim un ascensor robust, dar neîncăpător. M-am trezit înghesuit între siluete pe care le înghesuiam la rândul meu, până când, încercând să fie discret, Radu Vasile mi-a făcut câteva semne îngrijorate: rezulta că, în spatele meu, se petrecea o neregulă supărătoare. M-am întors și am constatat, perplex, că între mine și peretele ascensorului subzista, comprimat, însuși Arafat. Mi-am cerut, precipitat, scuze, m-am simțit mai voluminos ca niciodată și m-am întors,

laborios, spre importanta noastră gazdă. Gazda mi-a surâs însă liniștitor, ca un bunic tandru, și, ca să mă potolească definitiv, m-a pupat scurt, pe gât. Era locul la care putea ajunge de la înălțimea lui, forțând puțin conturul meu ventral. Am spus, deja, că am o slăbiciune pentru Yasser Arafat. Dar dacă ceva mi se pare oarecum neatrăgător în portretul lui — sunt buzele: arcuite amplu, turgescente, vascularizate în exces, amintind, morfologic, de înzestrările Florianei Juncan. Am fost, bineînțeles, luat prin surprindere, dar, în definitiv, emoționat. Aveam, pe gât, pecetea unei pupături istorice.

Undeva, în atmosferă, se simțea gelozia mocnită a bătrânului Prună...

Plai cu boi, septembrie 2001

geopolitică și spriț

1. Geopolitică

O nevroză tradițională a politicii externe românești s-ar putea numi „sindromul de neapartenență". Curând după ce am pătruns în arcanele ministerului de resort, am înțeles că diplomații noștri se împart în două: cei care admit că România ține de sud-estul Europei (în speță de Balcani) și cei care cred că România ține de Europa Centrală. Balcanizanții se complac în pitorescul autohton, vor să schimbe porecla în renume și insinuează că misiunea noastră istorică este aceea de „lideri regionali". „Ideea europeană" s-a născut în Balcani, iar ideea balcanică a căpătat luciu parizian la București. Ceilalți socotesc, dimpotrivă, că strategic și patriotic e să ne amplasăm mai spre vest. „Nu ești în locul în care ești, ci în locul la care aspiri." Geografia reală devine, astfel, cât se poate de relativă. Fiecare țară poate visa, concupiscent, la orice parcelă convenabilă a globului. Poți să trăiești în Bielorusia și să te simți australian, poți — nu fără oarecare îndreptățire, de altfel — să fii ungur, dar să te declari baltic, prin simpatie cu Finlanda...

Nu suntem singurii atinși de asemenea obsesii migratorii. Central-europenii preferă și ei, uneori, să

fie scutiți de ambiguitatea poziției lor spațiale („la est de Germania și la vest de Rusia“) și să treacă pur și simplu drept apuseni. (Îmi amintesc de un comentariu al lui György Konrád la acest infatigabil *Drang nach Westen*: există o singură demarcație convingătoare între Europa de Est — fie ea centrală sau sud-estică — și Europa de Vest: stilistica closetelor; aceasta este, deocamdată, adevărata „linie a frontului“, marea cezură, cortina olfactivă care ne desparte.) De la o distanță care *déplace les lignes*, americanii au rezolvat lucrurile birocratic: în Departamentul de Stat, subdepartamentul care se ocupă de Europa fostelor țări comuniste include totul sub eticheta Europei Centrale. Din acel moment, a vorbi despre Europa de Est a devenit *politically incorrect*. Situarea la răsărit e un fel de ghinion, o injurie geografică; nu se cade să o pomenești.

Așadar, unde e România? În vest sau măcar în Europa de mijloc — cum par să spună Timișoara sau Sibiul? În estul prerusesc, ca la Dorohoi? Sau în sudul balcanic, ca la Medgidia sau Calafat? E limpede că, plimbându-te prin Sighișoara sau prin Brașov, n-ai cum să te simți bulgar sau turc, după cum e tot atât de limpede că nici la Urziceni, la Tulcea sau în Obor nu te poți simți vienez. Suntem, vai, ai tuturor și ai nimănui! Oropsiți, *mon cher*, oropsiți, orfani, dar eroici. Trupe de sacrificiu. La hotarele creștinătății, carevasăzică. E.M. Cioran știa ce spune după cutremurul din '77: „*Nous sommes mal placés!*“ Supraviețuim neconsolați în bucătăria istoriei, ca un inventar de ingrediente apetisante, care întârzie să devină aluat. Prea diverși pentru

a fi asimilați, vrem să ne integrăm demn și cu efect lucrativ, dar nu știm de unde să începem. Să integrăm Clujul în Bucovina sau Suceava în Ardeal? Să mergem spre *Mitteleuropa*? Nu ne lasă. Să stăm printre balcanici? Nu vrem. Noi suntem, orișicât, la nord. Contemplăm „butoiul de pulbere" dintre ghețuri boreale; suntem, în cel mai rău caz, o Scandinavie a Balcanilor…

Sindromul de neapartenență de care vorbesc are un singur avantaj: poate justifica toate eșecurile. Când lucrurile nu merg, e de vină amplasamentul. În viața monahală, unul dintre cele mai răspândite simptome de criză este culpabilizarea chiliei. Nevoitorul ispitit de demon crede că progresează lent, sau cade des, pentru că are o chilie proastă. Și că totul s-ar rezolva de la sine dacă s-ar muta în altă chilie. Așa credem și noi, uneori, că avem dificultăți din cauza Balcanilor și că dacă ne-am strămuta, furtiv, într-un desiș apusean, ne-am vindeca de toate relele. În realitate, nu părăsirea chiliei e soluția, ci recursul nemilos la mătură.

2. șpriț

Mitologia Europei Centrale e, în multe privințe, pentru România o sursă suplimentară de frustrare. Excluși, cel puțin temporar, din Europa Occidentală, descoperim, iată, un nou teritoriu al excluziunii. Mulți dintre autorii care divaghează, analitic, asupra conceptului de *Mitteleuropa* uită să ne introducă pe harta preocupărilor lor. Se vorbește despre Ungaria, Polonia și Cehia, care constituie un soi de club select („grupul de la Vișegrad"), în vreme ce teritoriul valah e numai pentru unii racordabil aceleiași zone. S-ar

zice că suntem mai curând un termen mediu între Europa de Mijloc și cea balcanică. Vocația noastră ar fi, prin urmare, spațiile intermediare, intervalul, farmecul indeterminării. Avem destulă substanță central-europeană cât să trăim nostalgic mirajul Kakaniei imperiale, dar nu destulă cât să ne simțim acasă în granițele ei. Și totuși, există ceva care ne leagă de acest miraj în chip evident și, cred, ireversibil. Ceva care nu ne poate fi contestat, care ne-a intrat în sânge și care ne poate da chiar oarecari titluri de excelență. E vorba de o băutură, sau mai degrabă, de un mod de a bea, care s-a inventat undeva în Austria, dar care și-a găsit nu atât în Ardeal, cât tocmai în balcanicul Regat slujitori distinși și incoruptibili. E vorba de șpriț, adică de picantul dozaj dintre vin și apă gazoasă (sifon în vremurile clasice, apă minerală mai de curând), care domină pletoric mesele autohtone, în ciuda unor dogmatice proteste apusene. Șprițul e duhul însuși al chefului, solventul absolut al spleen-ului de cârciumă. În întreita lui ființă — vin-apă-aer — dormitează o adevărată *Weltanschauung*. Nimic mai central-european decât vitalitatea diafană a acestui amestec. Europa Centrală e, în definitiv, apogeul condiției mixte, euforia amestecului: multinațională, multiculturală, intersecție a Paradisului cu Apocalipsa, sursă, dar și victimă a celor două războaie mondiale, veselă și melancolică, burgheză și absurdă, Europa Centrală e șprițul Europei, „bateria“ ei convivială. Apă intensificată și alcool diluat, șprițul e *coincidentia oppositorum* în variantă bulevardieră. La fel, *Mitteleuropa* e conviețuirea bonomă a contrastelor, locul tuturor împăcărilor, al echivocului, al compromisului. Nicăieri lumi îndeobște disparate

nu sunt mai dispuse să cadă la învoială ca aici. Vinul masculin se dizolvă în feminitatea apei, cerbicia etilică se lasă educată de sociabilitatea sifonului. Apa devine trupul primitor al unui spirit incandescent. Șprițul e replica minoră a unei metafizici a întrupării: e vin întrupat, extaz adaptat la limitele terestre... El nu e însă numai o perfectă „figură" a amestecului, a contrariilor domesticite. E, totodată, un simbol al „mediei de aur", al „căii de mijloc". György Konrád vorbea, în anii '80, de un adevărat „Tao" al Europei Centrale: un tărâm al amplasamentului optim (al bunei „dispoziții") între Vest și Est, între gravitate și deriziune. De o parte vinul, de cealaltă apa, cu specificarea că apa poate fi, la rândul ei, „înfocată", ignifera, ca *vodka* slavă, ca galica *eau de vie*, sau ca feluritele „ape" (*Wässer*) care desemnează, în germană, rachiurile de fructe (*Kirschwasser, Pflaumenwasser* etc.). Șprițul depinde enorm de calitatea sifonului, cum depinde berea de calitatea apei. Apropo: există în sporovăiala bulelor de aer din spriț un rapel la aciditatea berei. Ai spune, aproape, că șprițul e rezultatul unui efort aventuros de a apropia vinul de bere, de a conferi sobrietății viticole *Witz*-ul fermentației. (Nu s-a reflectat destul la marele conflict cultural dintre vinul sudic și berea nordică, față de care derapajele huntingtoniene cu privire la ciocnirile civilizațiilor sunt mărunte abstracțiuni școlare.) Ei bine, șprițul încearcă să medieze între bere și vin, între baroc și clasic, la fel cum încearcă Europa Centrală să mijlocească între radicalismele occidentale și cele orientale.

O virtute esențială — și chintesențială — a șprițului e volubilitatea lui „înțepătoare". În spriț, vinul

și apa devin sonore, au aerul că graseiază și bârfesc. Gonflațiunea care însoțește, subsecvent, libațiile e o parabolă a euforiei, a orgoliului și a nonșalanței flotante... Aciditatea poate fi pompoasă, dar și fenomen originar al ironiei. Vinul e sermonizant, șprițul e zglobiu și sarcastic, după cum berea e placidă, populară, între veselie gregară și bonomie monosilabică. Mitică e de negândit fără bășcălia spumoasă a șprițului. Mitică nu e balcanic. E central-european. „Bucureștean *par excellence*"? A se slăbi! Mitică e vienez. Nimeni nu bea fără dorința, mai mult sau mai puțin inocentă, de a obține vertijul, micul delir. Dar dacă recurgi la spirturi acute, la „tării" răstite, riști să ai efectul prea repede, fără voluptatea acumulării. Beția care retează scurt, ca lovitura de dambla, e rudimentară. Băutorul nu vrea doar să bea eficient; vrea să bea mult. Or, din acest punct de vedere, șprițul e de neînlocuit. El oferă dezalterării perspective indefinite, îngăduie cursa lungă, performanța „la kilometru". Asemenea liricii amoroase a sufismului, el preferă posesiunii așteptarea. Băutorul de șpriț este un specialist al amânării. La fel central-europeanul. Destinul lui se definește prin dexteritatea de a întârzia, de a se pierde în interminabile negocieri, digresiuni și eschive. Totul se poate amâna: beția, decizia, fericirea, istoria... Iar dacă filozofia aceasta e tipică pentru Europa Centrală, se mai poate îndoi cineva că aparținem aceluiași spațiu? Firește că nu. Pentru noi, șprițul nu e, așadar, un capriciu oarecare, un tabiet alimentar întâmplător. E o șansă geopolitică, una dintre căile cele mai rapide — poate singura — spre Europa.

Plai cu boi, noiembrie 2000

diplomație la platou

Lumea își închipuie, probabil, că viața unui ministru de Externe e o combinație somptuoasă de turism și dineuri. În realitate, n-apuci să vezi nimic în afara hotelurilor și a clădirilor oficiale, iar de mâncat n-ai niciodată chef cu adevărat: toate mesele sunt „de lucru", martirizate de discursuri, sufocate de conversații inepte și de preocupări strategice. În plus, sunt, în genere, lipsite de imaginație. Gândirea culinară „de aparat" e, în Europa cel puțin, cvasistandardizată: ea ucide prin repetiție. Știi cam la ce să te aștepți, nu-ți poți face iluzii decât cu privire la mici deosebiri de rețetă și îndemânare cuisinieră. Surprizele pot apărea numai întâmplător, de la cine știe ce ciudățenie locală.

Îmi amintesc, de pildă, de o mare conferință NATO la Londra, cu o amplă cină finală, al cărei desert a stârnit o legitimă stupefacțiune chiar printre englezi. Era un cub alb, moale, presărat cu scorțișoară, cu un gust — vag zaharat — situat neclar între slănină și ciulama de lapte. După prima linguriță, m-am uitat întrebător la ofițerul britanic din fața mea, un verde veteran de aviație, care mesteca impenetrabil. „Nu știu ce e!" — s-a grăbit să declare comeseanul meu, hotărât să curme, din fașă, orice discuție. „Vă place?" — am insistat, totuși,

candid. „Nu știu!“ — a sunat răspunsul. Am înțeles imediat că ar fi fost imprudent să abuzez de dispoziția mea interogativă. Eram confruntați cu efectul castrator al unui experiment încă imposibil de comentat. Deprinși să mănânce „profesional“, mulți demnitari își cam pierd (dacă le-au avut vreodată) apetențele palatale. Devin frugali și neselectivi. M-a frapat, dintotdeauna, viteza cu care mănâncă Petre Roman. Nu din lăcomie sau apetit năvalnic, ci pur și simplu pentru a expedia, funcțional, episodul. Nici la Ion Iliescu n-am simțit vreodată frisonul, oricât de discret, al satisfacției gustative. Emil Constantinescu, la rândul lui, m-a șocat, în mai multe rânduri, prin „neutralitatea“ lui culinară. Oarecari voluptăți păreau să-i provoace dulciurile, dar, de regulă, singura emoție digestivă care avea aerul să-l mobilizeze era simpla foame biologică, fără nuanțe, reverii sau bucurii anticipative. S-a întâmplat să dejunez de câteva ori la Cotroceni, la capătul sau în timpul vreunei întâlniri „tehnice“, și am fost direct indispus de modul cum era hrănit președintele. Meniul se mișca în limitele bucătăriei de cantină, cu supe inexpresive, fripturi la tavă năclăite în suspecte sosuri maronii, pilafuri ascetice și prăjituri de serie. Aș fi concediat nemilos toată gospodăria prezidențială, dacă aș fi avut căderea s-o fac și dacă n-aș fi avut impresia că victima consimte acestui ignobil tratament. De-a lungul unor nesfârșite ședințe ale Consiliului Suprem de Apărare a Țării, când toți trebuia să luăm, la un moment dat, o gustare de întreținere (hipermediocră, cu sandvișuri economice — salam umed, telemea anostă și șuncă de plastic — pe un fond, irespirabil, de pepsi sau fanta), președintele

cerea, pentru el, biscuiți cu nectar de piersici. Mi-am dat seama că era vorba de o plăcere personală, de o chestiune de gust. Și m-am obișnuit foarte greu cu ideea că, oferindu-ți — ca voluptate — biscuiți cu nectar de piersici, te poți păstra omenește și politicește „în formă"...

Dintre colegii străini, foarte puțini puteau fi clasați printre naturile gurmande. Nu-mi amintesc decât de ministrul italian de Externe al anilor '90-'91 (dl de Michelis), de dl Pangalos al grecilor și de dl Matutes, ministrul de Externe spaniol, care îmi fusese descris drept un mare cardiac, dar care, la un dejun, a devorat galopant, în primele cinci minute, mai multe felii groase de pâine proaspătă muiate într-un bol generos cu ulei de măsline. Vizibil „pleziriști" erau Helmut Kohl, Madeleine Albright și Bronislaw Geremek. În rest — pură paloare administrativă. Un caz special mi s-a părut Joschka Fischer. Obez în tinerețe, reușea să se mențină suplu printr-o dietă dură, pe care o respecta și la mesele de protocol. Nu mânca deloc carne, nu bea nici un fel de alcool, refuza toate dulciurile. Accepta numai pâine, pește și verdețuri. Se căsătorise de curând cu o tânără și șarmantă domnișoară, făcea *jogging*, și toate laolaltă îi dădeau, după părerea mea, un aspect mai curând nefericit.

Dacă ar fi să numesc emblema bucătăriei de protocol occidentale, „conceptul" ei, imaginea ei rezumativă, m-aș opri la *roast-beef*. Axă a mai tuturor dineurilor oficiale, *roast-beef*-ul e decent, fără a risca să împiedice conversația prin cine știe ce savori narcotizante. Dacă bucata de carne e bine aleasă și dozajul dintre crud și copt e optim, nu mai rămâne imaginației decât

combinatorica garniturilor: mai sărăcăcioase (cu eternele legume fierte din seria fasole verde, morcovi, cartofi, mazăre) sau mai sofisticate (cu arpagic, ciuperci, sparanghel, anghinare, gutui sau mere). Peste întreaga alcătuire se adaugă un sos monoton, brun, care are defectul — între altele — de a camufla rozurile provocator-ambigue ale cărnii. *Roast-beef*-ul e ubicuu și, deci, inevitabil. S-ar putea spune că diplomatul universal nu e altceva decât o mașină de ingurgitat *roast-beef*, un erou al vitei coapte.

Pe fundalul acestei erodante uniformități, mă simt dator să semnalez excepția. O delicioasă ieșire din rând au constituit-o, întotdeauna, dineurile — mai curând informale — oferite de Jean-Claude Joseph, ambasadorul Elveției. Piesele de rezistență erau puii de baltă cu sosuri ușoare (vin alb cu o umbră de usturoi), *fondu*-ul de brânză (la care eram invitat să particip în faza pregătitoare) și *gigot*-ul fraged de berbec, decupat savant, dinaintea comesenilor, de însuși amfitrionul. O oază de civilizație culinară în peisajul aseptic al saloanelor diplomatice.

Dacă ieșim din sfera Occidentului (și a „Extremului Occident", adică a Statelor Unite), „jocul" alimentar se schimbă. Părăsim domeniul previzibilului, pentru a intra în exotic și aventuros. Orice european care călătorește spre China și Japonia poartă cu sine, în mod inevitabil, un handicap. În orice conversație, în orice negociere, el e cu un pas în urma interlocutorului autohton, căci stă sub șocul perpetuu al unei destabilizatoare noutăți culinare. Mereu la pândă, respins și atras deopotrivă, preluat fără voie într-un scenariu

nutritiv complex și multicolor, europeanul își irosește jumătate din energia mentală pentru a testa, a defini și a domestici mâncărurile și băuturile care îl asediază. Eschiva nu e întotdeauna posibilă. Până și ceaiul e altceva decât bei îndeobște. Iar experiențele „asiatice“ de-acasă nu ajută. Restaurantul chinezesc de la Berlin, Paris sau București e întotdeauna îmblânzit, adaptat, adumbrit. Chinezii știu să facă pogorămintele necesare pentru a atrage o clientelă cu deprinderi culinare diferite, ceea ce explică, de pildă, glisajul spre tocăniță al multor feluri din unele filiale dâmbovițene gen „Marele Zid“ sau (mai ales) „Nan-Jing“.

Bucătăria extrem-orientală te întâmpină, mai întâi, cu o derutantă confuzie a regnurilor. Nu poți situa imediat ceea ce mănânci în categoria „plantă“ sau „animal“. Ceea ce pare legumă crocantă poate fi, în realitate, un insolit fragment animal (de pildă, pielea — preparată cu mirodenii picante — dintre „degetele“ labei de gâscă) și, invers, ceea ce pare o bucată de vietate marină se deconspiră, în final, ca plantă tropicală. Nu există masă fără câteva experiențe „tari“: ouă răscoapte, înnegrite până la putred, printr-un indescifrabil tratament cu sosuri și ceaiuri obscure, supe gelatinoase cu castraveți de mare (care, evident, nu sunt plante...) sau cu broaște țestoase (lăsate să plutească întregi în castron, pentru a garanta autenticitatea), viermișori prelungi (care par tăiței) azvârliți, pentru valoarea lor nutritivă, în bolul pe care îl ai în față și câte și mai câte. Există, firește, și o sumedenie de bucate mai prietenoase și, mai cu seamă, o știință grațioasă a alternanțelor (lichid-solid, cald-rece, fript-fiert, dulce-acru etc.), care

mă fac să cred că bucătăria chineză e cea mai inteligentă bucătărie din lume.

Pe de altă parte, europeanul *par excellence* se poate aștepta la revolte spontane ale minții și ale stomacului, dacă nu se livrează, curajos și destins, experimentului. Mi-aduc aminte de un amic orientalist care, invitat într-o delegație culturală în China, s-a blocat, pe tot parcursul voiajului, în pâine cu unt, incapabil să asume cotidianul risc alimentar la care ne supuneau gazdele. Un alt amic, mai tânăr (și ploieștean), a trăit, câțiva ani mai târziu, o experiență asemănătoare: vorbea neîncetat de fleicile „noastre" sau de ceafă la grătar și se agăța de orezul fiert ca de singura expresie rațională a meniului. I-am agravat, cu oarecare cruzime, situația explicându-le peste tot chelnerilor că, dintre oaspeții români, el era cel mai mare iubitor de exotisme. Ca urmare, toți se grăbeau să-i ofere, cu mare amor, nenumărate suplimente „specifice", mai mult sau mai puțin nozeabonde.

Există, în Orient, o rigoare a protocolului alimentar care nu îngăduie improvizații și eschive. Nu poți decide să alegi numai ce-ți place, ocolind combinațiile discutabile, nu poți da deoparte ampla succesiune a bucatelor, repetând, lacom, un singur fel. Am descoperit asta în timpul unei mese care a dat tuturor participanților români enorme speranțe deșarte. La un moment dat, din culisele salonului a apărut un bucătar sever, purtând pe o tavă trupul rumen al unui purcel de lapte. Animalul pocnea, ca să zic așa, de sănătate. Crocant, parfumat, aproape vesel, el ne-a apărut tuturor drept soluția însăși. Eram mântuiți. Puteam

uita de piesele irecognoscibile, incerte, indigerabile ale prânzului; aveam brusc sub picioare pământ ferm: porcul, strămoșescul porc copt, cu măr în gură, era, iată, în mijlocul nostru, trimis de îngerul bun al patriei. Adio supelor băloase cu soia, adio ghearelor de rață marinate în zeamă de bambus, adio piftiei de meduză! Vom mânca porc! Altă viață, alte perspective! În fiecare din noi renăștea câte un viteaz atlet al creștinătății, câte un optimist ciobănel vrâncean. A urmat însă ceva amuțitor. Mâinile experte ale bucătarului, înarmate cu bisturiu și forfecuță, au început să decupeze fâșii delicate din șoricul purcelușului, nu mai lungi de trei–patru centimetri, nu mai late de unul. Apoi, fiecare dintre noi a căpătat o (una!) asemenea fâșie și nimic mai mult. La sfârșitul operațiunii, nemilosul amfitrion a reintrat, solemn, în culisele salonului, ducând cu sine (tot) restul porcului, care fumega zadarnic, puțin zgâriat pe-o pulpă, devorat, platonic, doar de privirile noastre perplexe. Nu ne venea să credem! Cum să gătești un porc întreg pentru câțiva centimetri pătrați de șorici? Cum să treci pe sub nasul musafirilor o astfel de promisiune, abandonând-o apoi într-un fund de bucătărie?! Trecuserăm prin tortura speranței. Eram frustrați, descumpăniți geopolitic, inutilizabili. Sufletele noastre simple fuseseră înșelate, lumea nu mai avea sens. Într-un ultim gest de (sinucigașă) demnitate, ne-am întors, împăienjeniți, cu capul plecat ca-n Bolintineanu, la farfurioarele aburinde din față: nu se făcea să dai meduza din mână pe porcul de pe gard.

Plai cu boi, ianuarie 2002

către europa de peste gard

La Bruxelles e mare sărbătoare. Cei zece noi membri ai Uniunii Europene trăiesc euforic un eveniment la care au visat și pentru care au muncit 15 ani. România și Bulgaria au rămas, deocamdată, pe dinafară. „Ce simțiți?“ — mă întreabă, cu perfidă candoare, un jurnalist occidental. Până să-i răspund ce simt eu, îmi trec fulgurant prin minte răspunsurile posibile ale altor compatrioți. *Diplomatul român*: „Ne bucurăm sincer pentru succesul țărilor prietene și suntem ferm convinși că foarte curând ne vom găsi și noi locul în marea familie europeană din care facem, de drept, parte.“ *Guvernul*: „Am luat măsuri ferme pentru a urgenta încheierea negocierilor la capitolele încă restante ale aderării. Dacă am fi fost la putere și în perioada 1996–2000, n-am fi avut acum această rămânere în urmă. Din păcate, greaua moștenire a guvernării Constantinescu și contextul internațional nefavorabil ne-au ținut pe loc. Avem însă sprijinul necondiționat al organismelor comunitare și suntem pe drumul cel bun.“ *Opoziția*: „Actualii conducători poartă întreaga răspundere a acestui eșec, cu consecințe incalculabile pentru viitorul țării. Cerem demisia guvernului corupt și incapabil și îi asigurăm pe alegători că, odată ajunși la

putere, vom ști să reducem neîntârziat handicapul la care ne-a condamnat, în mod iresponsabil, stânga criptocomunistă.“ *Acțiunea Populară*: „La sfârșitul guvernării Constantinescu, integrarea europeană a României era, practic, încheiată. Jacques, Bill și Tony promiseseră, între patru ochi, președintelui României o manevră conjugată de susținere politică. Numai că o gașcă de securiști și trădători, în frunte cu Băsescu, Ciorbea, Lupu, Năstase, Stoica și Iliescu, la care s-a adăugat intelectualitatea nerecunoscătoare în frunte cu Ana Blandiana și alte grupuri de dialog social, a zădărnicit acțiunea liderului Convenției, aducând țara în faliment.“ *România Mare*: „ Am fost lucrați, ca întotdeauna, de unguri, masoni și țigani, sub conducerea ovreimii internaționale, pe care, cu acest prilej, o salutăm cu dragoste și respect.“ *Omul de pe stradă*: „Să-i ia dracu' pe toți, cu Europa lor cu tot!“ *Taică-meu*: „Dacă aș avea o mitralieră, aș face ordine în doi timpi și trei mișcări!“ *Românul dârz*: „Nu-i nimic! Nouă totul ne-a mers de două ori mai greu decât altora! Dar românul nu piere! Cei din urmă vor fi cei dintâi!“ *Românul mesianic*: „Această lăsare deoparte a României nu e întâmplătoare! Se știe că aici, la întorsura Carpaților, pe locul unui vechi centru spiritual al lumii, se pun bazele unui nou ciclu de civilizație. Când toți ceilalți vor fi distruși de excesele lor materialiste, la noi va răsări, pur, soarele spiritual al mântuirii universale!“ *Românul transatlantic*: „Nu ne pasă de Europa dumnealor! Washington-ul ne primește oricând, cu brațele deschise!“ *Românul interbelic*: „Chestia e hotărâtă încă de la Ialta și parafată la Malta. Ne agităm de pomană!“ *Românul corect politic*:

„Avem datoria să cerem amânarea *sine die* a aderării României la Uniunea Europeană. Nu merităm să intrăm în rândul lumii, câtă vreme ONG-urile nu vor lua puterea, pentru a instaura statul de drept, în care femeile, homosexualii, nefumătorii și minoritățile să aibă asigurată o viață mai bună, devenind, încet-încet, majoritari." *Românul uitat de Dumnezeu*: „Era normal! Pe polonezi i-a ajutat Papa, iar pe unguri — unguroaicele din diaspora, căsătorite, toate, cu vârfuri politice. Cehia (ca și Slovenia) nu constituie, oricum, o problemă: e ușor să faci ordine într-un teritoriu cât două județe. Noi am fost întotdeauna singuri!" *Românul postmodern*: „Ideologia integrării europene e o ideologie a puterii, ca și ideologia autohtonismului. Orice pledoarie în favoarea uneia sau alteia e abuzivă și interesată. Așadar, pelicanul sau babița!" *Radu Anton Roman*: „Dragii mei, ați mâncat vreodată plăcintă de brusturi cu capere și unghii de potârniche? Ca vin, vă recomand o prisăcoasă de Trifești, cu miros de fân încins, de nucă putrezită și de adagio mozartian."

Jurnalistul occidental insistă: „Ce simțiți?" Nu știu. Doar onoarea un pic „nereperată". Mai vorbim în 2007, în 2009 și în 2011. Până atunci, dau o fugă până la vecinul și amicul meu Radu Anton Roman.

Jurnalul Național, 29 aprilie 2004

dificultăți ale integrării culinare

Harta deprinderilor culinare, a modurilor de a mânca, este diferită de harta statelor naționale, a limbilor și-a obsesiilor identitare. Frontierele alimentare au altă logică decât cele politice. Există un fel de a duce la gură, o dramaturgie a praznicelor, o ritmică a îmbucăturii și, în genere, o regie a gustului, care apropie seminții cu totul neasemănătoare în alte privințe. Vecinătatea, duhul regional, comunitatea de destin atârnă, când intri în bucătărie, mai greu decât orgoliul etnic și decât tradiția națională. Bucătăria greacă și cea turcească își dispută până la caricatură rețetele, refuzând să observe întrepătrunderea lor, refuzând să vadă că ceea ce, în plan istoric, e încremenit în adversitate a ajuns de mult, în plan culinar, la împăcare.

În ce ne privește, trebuie să admitem că oricât am fi de latini, bucatele, cămările și damigenele noastre sunt mai curând balcanice decât pariziene sau italienești. Dumicatul moldo-valah privește spre sud-sud-est, într-un blând elan de comunicare (și cuminecare) cu dumicatul sârbesc, bulgăresc, peloponeziac și minor-asiatic. Prin intermediul Ardealului și pe căile emulației culturale am integrat, e drept, o sumedenie de „acomodări“ multiculturale, de iradieri apusene care

ne-au devenit caracteristice. Dar, când vrem să mâncăm „românește“, nu putem scăpa de marele model balcanic, de bunadispoziție a aperitivelor (icre, măsline, telemea, țuică) și de ecumenismul tocăturii (mititei, cârnați, chiftea, sarma).

Balcanii n-ar fi devenit, poate, „butoiul cu pulbere“ al Europei, dacă balcanicii ar fi luat mai în serios lecția butoaielor lor bahice, în jurul cărora se desfășoară, de sute de ani, aceleași ritualuri sacre și profane, aceleași chefuri. Atenți la tot ceea ce-i dezbină, ei lasă de izbeliște multele pe care le au în comun. Politica incendiază mereu afecte care și-ar găsi ușor un echilibru cuviincios și durabil printr-un simplu ospăț comunitar. Bucătăria și muzica ar putea deveni argumente irevocabile ale unei îndelung așteptate și sârguincios sabotate *Pax Balcanica.* Dacă mâncăm și cântăm la fel, ce mai rămâne de împărțit, în afara vreunei vecine alunecoase, cu virtuți transnaționale?... Mâncăm la fel. După ample și laborioase cercetări în care stomacul și ficatul, inima, vasele sanguine și viscerele au fost instrumente la fel de solicitate ca și mintea, am ajuns la o concluzie definitivă. „Piața Comună“ a bucătăriei balcanice, stilul care ne unește, patria noastră palatală se pot defini prin patru inconfundabile trăsături de caracter. Să le luăm pe rând.

*1. mâncarea tihnită (*slow-food*)*

Firii balcanice nu-i priește frugalitatea. Cel puțin când e vorba de masă. Chiar și „gustarea“ are un tipic potolit, sfătos, confortabil. Simplul fapt că „te poți încurca la aperitive“ arată cât de relativă e condiția

temporală a unui ospăț incipient. Poți întârzia ore întregi în preliminarii. E un obicei cu ecouri solide până în extremul răsărit european, unde „a lua o zacuscă" evoluează ușor spre „a o face lată". „Mizilicul" e, frecvent, ditamai cheful. Masa nu e făcută spre a fi expediată. Nimic mai străin spiritului balcanic decât prânzul funcțional, „de lucru" (pentru care bucatele sunt un pretext) și decât nutriția pripită, „pe fugă", de-a-n picioarelea. Nimic mai antipatic și mai barbar decât procedura *fast-food*, cu strămoșul ei „bufetul-expres". Masa trebuie să fie tihnită, să-ți priască, să-ți meargă la inimă. Bucatele trebuie savurate, expuse provocator, vorbite. Comerțul cu ele trebuie, de aceea, să aibă durată și tabiet. Cu alte cuvinte, masa nu se justifică fără „co-mesenie", fără o uleioasă colocvialitate, pentru care degustarea merindelor e de neconceput dacă nu e dublată de o simultană „degustare" a partenerilor de ospăț. Iar pentru asta ai nevoie de timp. Timpul, însă, trebuie să fie „calificat", consistent. Schema triadică a meselor curente (antreu, fel principal, desert) e, din acest punct de vedere, cu totul insuficientă. E nevoie de o ofertă mai diversă, mai nuanțată, mai agresivă. O frumoasă carte despre obiceiurile culinare autohtone anterioare modernității ne amintește că masa boierească cinstită includea 10–12 feluri, chiolhanul urca la 60–70, iar marile praznice domnești nu se sfiau să propună circa 400 de „intrări", ceea ce, firește, angaja un devotament de câteva zile și nopți.

Carevasăzică, *slow-food*! Mâncare înceată, răgaz voluptuos. „Nu dau turcii!"

Vobind de colocvialitate, nu vreau să spun că sporovăiala e obligatorie. Plăcerea de a fi împreună nu

exclude dulci momente de tăcere solidară, de consimțire mută (lucru greu acceptat de eticheta civilizației apusene, mereu atentă să nu „cadă“ conversația). Îmi amintesc de un dejun oficial la Istanbul, patronat de președintele Demirel (un politician rafinat, *vieux jeu*, cu profil cărnos, dominator, de senator roman); era cald, ziua fusese încărcată, meniul se dovedea impozant. Nici turcii, nici românii nu aveau puterea să întrețină protocolul verbal strict necesar. Priveam toți în gol, sperând ca altcineva — vecinul, cei cu rang mai înalt, sau dimpotrivă, secunzii — să-și asume obligația micii taclale de întreținere. Cum însă toți tăceau, atmosfera risca să devină stingheritoare. La un moment dat, unul dintre noi a încercat o manevră de salvare. „Ne cerem scuze. Programul a fost atât de plin, încât traversăm o oarecare pană de energie...“ Suleiman Demirel a lăsat să treacă o jumătate de minut și ne-a liniștit, apoi, patriarhal: „Ne simțim bine, suntem buni prieteni și ne face plăcere să mâncăm împreună. De ce-ar trebui neapărat să vorbim?“

Genul acesta de filozofie nu poate fi imaginat la Washington sau la Bruxelles. Integrarea europeană va pune tuturor țărilor implicate o mulțime de probleme. Între ele, problema acomodării stilistice dintre *fast-food* și *slow-food* va fi mult mai complicată decât credem.

2. *hipertrofia aperitivelor*

Balcanicului nu-i place să ajungă, fără ocolișuri, în miezul ospățului. Preferă să escaladeze, bucurându-se anticipativ, o sumedenie de „amânări“ substanțiale:

antreurile. Foamea nu e, deci, întâmpinată cu remedii masive, de natură să o suspende rapid, dens și irevocabil. Se alege mai curând hărțuiala măruntă, preludiul prelungit, amplificarea ispitei prin „gustărele" picante, sâcâite des cu rachiuri iresponsabile...

Evident, această provocare inaugurală e delicioasă, dar plină de riscuri. Alergând lacom printre sardele, babicuri, ghiudemuri, brânzeturi, salamuri, ouă și măsline, slănină și șunci, salate bœuf, cârnăciori, legume, icre, pastrame, pateuri, răcituri, ciuperci, zacuști ș.c.l., riști să sucombi în faza de demaraj. Îți pierzi suflul când abia ai început încălzirea. Cu alte cuvinte, lansajul e vertiginos, dar, spre dezamăgirea generală, fără perspective... Incapabil să continui cursa, ești victima facilă — și nedemnă — a unei premature sațietăți, cu toate pagubele ei „colaterale": stupoare calorică, obraji vineții, pleoape grele. Zgomotului promițător al primei fandări nu-i mai urmează nimic. De o asemenea rușine poți scăpa, uneori, cu ajutorul unui țoi de tărie și al unui borș astringent, a cărui fierbințeală, acreală și iuțeală să-ți stoarcă lacrimi de penitență.

Masa balcanică pornește, așadar, baroc, multicolor, exploziv, invers decât masa Occidentului clasic. Pentru occidental, antreurile nu sunt decât o piruetă scurtă, o grațioasă *captatio*, mai înrudită, s-ar zice, cu preparativele extraculinare (*hors-d'œuvre*), cu spălatul mâinilor, de pildă, decât cu masa propriu-zisă. Ospățul balcanic începe cu o carnavalescă percuție. Cel apusean se epuizează, inițial, în decorativ. Diferența e cea dintre linia frontului și salon, dintre sârbă și menuet.

Despre prestigiul și reușita începuturilor în lumea balcanică se poate divaga indefinit. Cu începuturile

stăm întotdeauna bine. Mai rău stăm cu suita și cu finalizarea. „Adamismul" românesc e pecetea noastră „regională". Părem condamnați să luăm mereu lucrurile de la capăt, să atacăm impulsiv și să abandonăm repede. Murim în antreuri. Nerăbdători, pofticioși, exuberanți, ne mișcăm promițător în zona proiectelor, dar construcția în sine ne plictisește. Avem întotdeauna argumente relativiste pentru a o abandona. Nu Săgetătorul — cu privirea fixată pe țintă — e emblema zodiacală a Balcanilor, ci Berbecul, țâșnirea oarbă înainte, *furor*-ul întemeietor, și, eventual, „oiștea-n gard".

3. marginalitatea desertului

După aperitivele torențiale și felurile grele, atracția dulciurilor e destul de palidă. Nu prea mai e loc pentru desfășurări ample. De aceea, se cultivă fie dulcele moderat al aluaturilor spumoase (plăcinte cu brânzeturi ușoare, împletituri cu nuci și magiunuri), fie, dimpotrivă, dulcele intens, radical, concentrat, care, fără a ocupa mult spațiu, are un efect prompt și — ca să spunem așa — fatal: cataif mustind de siropuri, baclava, halva, rahat.

Comparată cu cofetăria vieneză sau pariziană, cofetăria sud-estului european nu excelează prin diversitate. Se poate spune că graficul mesei occidentale e unul ascendent: se începe cu delicatețe, se urcă pieptiș spre un apogeu proteinic viguros și se încheie artezian cu deserturi volubile, pestrițe, spectaculoase, stropite cu șampanii și vinuri dulci. Dar până și după acest episod rămâne loc liber pentru o treaptă suplimentară, tare, hipersolicitantă: brânzeturi grele, necomplezente

și — ca „digestiv“ — spirturi acute, licoroase sau seci, după gust.

Traseul alimentar balcanic începe acolo unde cel apusean se termină. Sărătura și șnapsul apar la început, după care vine o linie descendentă, o treptată, imperceptibilă, stingere, cu detenta finală a prăbușirii între perne...

4. ritmica anuală a posturilor

Nu voi pretinde că, în spațiul balcanic contemporan, postul e o practică subînțeleasă. Dar e un fapt că abstinența rituală, fie ea post creștinesc sau ramadan islamic, e o exigență încă plauzibilă în Europa de Sud-Est, în orice caz mult mai plauzibilă decât în restul continentului. În partea noastră de lume, a-ți impune — cu argumente religioase — unele constrângeri alimentare ține de o tradiție, oricând actualizabilă. Gurmandiza se definește într-un dialog strâns cu sobrietatea, excesul e amendat constant printr-o ritmică pocăință. Peste 200 din zilele anului sunt zile de restricție. Hrana nu se reduce, deci, la o birocratică nutriție, la o mecanică repetitivă, acoperind omogen anotimpurile. Ea are un grafic ondulatoriu, o dinamică interioară de tipul respirației. Perioade de expansiune „consumistă“ alternează cu perioade de concentrare corectivă. Ciclul anului are, prin aceasta, o tensiune, un dramatism care înnobilează discursul gastronomic și conferă faptului de a mânca un ce mistic. Euforia orgiastică se reculege în asceză și sacrificiu. *Slow-food* se convertește, dialectic, în *no-food*, ca într-o apofază a voluptății.

*

Trebuie, totuși, să recunoaștem că bucătăria românească nu se identifică întru totul cu scenariul de mai sus. Toamna și iarna, balcanismele hibernează, făcând loc unor reflexe central-europene, asimilate *via* Transilvania. Scena se lasă dominată de silueta bonomă a porcului și valorifică maximal afumăturile, cârnățăria, varza și cartofii. Primăvara și vara însă, Bizanțul, în sens larg, recuperează terenul pierdut, etalând pilafuri, ghiveciuri, plachii, musacale, zemuri acre (calde sau reci), salate și băuturi răcoritoare.

În această cordială alternanță de modele aparent ireductibile se exprimă ceva din firea autohtonă: capacitatea de a petrece, răbdător, între imperii, combinând, multicultural, arhaicul cu postmodernitatea, în așteptarea — străveche — a alinierii nord-atlantice...

Plai cu boi, februarie 2002

patria are nevoie de defectele dumneavoastră

Prin fire, aveam toate datele pentru a nu ajunge ministru de Externe. Sunt sedentar. Nu pur și simplu leneș, ci sedentar cu sistemă, ideolog al sedentarismului. Cred că obiceiul de a călători e un scandal. Cravata mă sufocă, costumul mă falsifică. Protocolul îmi stârnește ilaritate. Sunt alergic la surâsul de complezență, iar conversația „de dineu“ mi se pare, intelectualmente, o umilință. Mă deprimă obligația de a rosti discursuri scrise de alții. Când e vorba de negocieri, înclinația mea naturală este să cedez. Pe de altă parte, dacă mă înfurii, ies cu ușurință din conversația „diplomatică“, pentru a deveni (prea) explicit, dacă nu chiar isteric. Sufăr de sincerism, sunt dubitativ, colocvial în exces, ironic. Îmi place singurătatea și nu mă interesează veacul. Pentru toate aceste neajunsuri, nu există în alcătuirea mea decât o singură compensație: sunt politicos, adică oricând gata să-mi fac violență, pentru a salva aparențele.

Așa stând lucrurile, am traversat ministeriatul Externelor ca pe un amestec ciudat de risipă și asceză. Risipă de timp și de energie, preeminență a rolului asupra persoanei, disciplină autoimpusă, diminuare

(alterare?) a propriei identități: pe scurt, doi ani de maximă infidelitate față de mine însumi.

Cu puțin noroc, defectele pot deveni, totuși, funcționale. Cu alte cuvinte, există împrejurări în care e mai multă nevoie de limitele tale decât de ceea ce te-ai obișnuit să inventariezi drept „calități". A-ți găsi locul echivalează, în astfel de împrejurări, cu asumarea unui context în care nu doar „darurile" tale sunt valorificate, ci și insuficiențele, minusurile, neputințele tale.

Îmi fac iluzia că, până la sfârșitul lui 1997, defectele mele și-au găsit, temporar, un rost. Sedentarismul — de pildă — poate fi, în diplomație, o virtute. Călătorești mult, dar trebuie să te miști puțin. Stilul sprințar, replica pripită, agitațiunea sunt periculoase. Un ministru de Externe eficient e, idealmente, cum îmi spunea cândva un amic, bolnav de gută: întoarce capul lent, ca sub o crampă perpetuă, pășește greoi, e tăcut și static. Își oferă astfel, mereu, timp de gândire, își obosește interlocutorul lăsându-l să aștepte. Într-o țară istovită, ca România de azi, e de asemenea preferabil ca ministrul de Externe să nu aibă voluptatea de a călători. E recomandabilă regula strictului necesar, distincția netă între vertijul turistic și deplasarea utilă. Există, desigur, și varianta Hans-Dietrich Genscher, căruia îi plăcea atât de mult să umble, încât, când se urca în avion, începea să cânte. Dar aceasta este euforia unui alt buget (și, de altfel, a unui alt tip de avion).

Pentru a aduce, în exercițiul curent al vieții diplomatice, oarecare prospețime, trebuie să găsești modalitatea de a relativiza regulile fără a le suprima. A te comporta riguros, dar liber, a nu contraria, dar a-ți lua distanță față de forme — iată o conduită tentantă într-un

domeniu care riscă mereu să reducă limbajul la cod și într-o țară condamnată, vreme de cincizeci de ani, la o obediență de lemn.

Cel puțin 80% din corpul diplomatic socialist era o oștire gri, o defilare de cravate, costume și pantofi împletiți, dincolo de care nu existau decât lozinca triumfală și constipația ideologică. Pe acest fundal, mica licență, derogarea tolerabilă, gestul autentic și expresiv pot fi sursele unei bine-venite oxigenări. A ieși, la răstimpuri, din protocol, a-l expedia destins, cu un dram de aproximație, conferă travaliului diplomatic o înviorătoare componentă de umanitate.

Bine-venită circumstanțial este și înclinația de a negocia cu maximum de flexibilitate și de a valorifica, strategic, sinceritatea. Pentru profesionistul diplomației comuniste, capacitatea de a minți tenace și refuzul bățos al oricărei soluții — alta decât cea pentru care avea mandat de la partid — erau semnele cele mai convingătoare ale vocației. A nu ceda niciodată însemna, în fond, a nu negocia nimic.

Obligatorie era și demagogia propagandistică, salvgardarea unei imagini naționale fără pată, împotriva tuturor evidențelor. A fi „diplomat“ însemna pur și simplu — iar pentru unii, înseamnă încă și azi — a practica neîncetat driblingul, retorsiunea obraznică, stereotipia, stilistica tupeului, marșul victorios. Dialogul real e, în aceste condiții, suspendat, discursul devine vorbire în bobote, grația diplomatică devine „muncă diplomatică“ acră, sudoare mârlănească.

Campionul acestui tip de comportament nu realiza niciodată că, prin manevrele sale, pierdea exact ceea

ce voia să câștige: credibilitatea. Cei care, după 1989, au funcționat urmând acest vechi tipic au făcut țării un imens deserviciu, crezând (sau pretinzând) că o slujesc credincios. Ei au fost și continuă să fie argumentele vii ale poncifului gazetăresc potrivit căruia „în România nu s-a schimbat nimic".

un exemplu

Dacă, într-o dezbatere europeană, cineva semnalează, să zicem, problema dramatică a copiilor străzii din România, diplomatul autohton de tip militant va alege drept răspuns una dintre următoarele — inabile — variante:

a. Nu există, în România, o problemă a copiilor străzii. (Respingere suverană a discuției.)

b. Există o problemă a copiilor străzii, dar ea e atipică și, prin urmare, invocarea ei este excesivă, dacă nu rău intenționată. (Relativizare melancolică a chestiunii + culpabilizare vagă a adversarului.)

c. Am putea și noi să întrebăm ce e cu cerșetorii de lângă catedrala din Bonn sau cu cei care dorm în stațiile de metrou pariziene. (Contraatac „perfid".)

d. Drama copiilor străzii e o moștenire a falimentului ceaușist și, ca atare, nu ne poate fi imputată nouă. (Delegare a vinovăției.)

e. Atenția pe care diferite asociații caritabile occidentale o acordă copiilor străzii din România s-a dovedit a fi, de multe ori, camuflajul unor devieri pedofile, păguboase și jignitoare pentru noi. Suntem tratați cu aroganță, ca un debușeu din categoria lumii a treia. (Contraatac vehement.)

f. Avem probleme mai importante și mai urgente decât problema copiilor străzii, care își va găsi, la momentul cuvenit, rezolvarea. („Realism“ înțepat, optimism moderat.)

g. S-au luat deja toate măsurile pentru a depăși criza. (Stahanovism vesel.)

h. Poporul român are o tradițională dragoste pentru copii. Va fi bine. (Eludare parțială a întrebării, lacrimi, picior de plai.)

i. Ne-ar interesa viziunea dumneavoastră despre criza balcanică. (Eludare radicală a întrebării, schimbarea subiectului.)

Reacția simplă, elementară, a interlocutorului onest nu apare niciodată diplomatului nostru profesionist drept plauzibilă: da, există o problemă a copiilor străzii, o problemă pe care, până acum, n-am reușit să o rezolvăm și pe care, probabil, nu o vom rezolva decât cu greu și numai flancați de expertiza și mai ales de aportul financiar al țărilor dezvoltate și al instituțiilor internaționale. De cele mai multe ori, un asemenea răspuns impune. Sinceritatea — îndeobște suspectă pentru „tehnicienii“ negocierilor dure — poate fi, în anumite situații, expresia optimă a eficienței diplomatice.

Pentru a completa portretul șmecheriei patriotice a diplomatului predecembrist, trebuie să adăugăm că grija neadormită pentru „imaginea“ unei Românii roz și replica grosolan-colțoasă se amestecă, incongruent, în alcătuirea lui, cu un soi de slugărnicie umedă, menite să-l farmece, chipurile, pe „străin“. Surâsuri uleioase, flaterii stridente, ocheade ospitaliere — nimic nu e economisit pentru a câștiga simpatia „omologului“ perplex,

care, de regulă, nu vrea să primească nici șuturi, nici pupături, ci doar o reprezentare cât mai exactă a împrejurărilor și sentimentul comunicării reale.

Evident, nu se pune problema să adoptăm o rețetă infailibilă a bunelor purtări în serviciul afacerilor externe. Oportunitatea, contextul, omul decid, întotdeauna, asupra conduitei potrivite. E nevoie, în același timp, de instinct și de discernământ. Dar după ani de înfrângeri datorate minciunii și lipsei de imaginație, România are nevoie de un purgatoriu al onestității, chiar dacă el nu e imediat productiv. Trebuie să ne refacem obrazul. Lucru imposibil dacă nu ne mobilizăm simultan calitățile și defectele, dacă nu recuperăm, cu alte cuvinte, autenticitatea. În ce mă privește, am încercat să fiu autentic. Cele ce urmează vor ilustra, probabil, meritul și mizeriile acestei încercări.

ce se poate găsi într-un birou gol

Când își încheie mandatul, fiecare ministru se îngrijește să lase urmașului un cabinet gol: își ia hârtiile și obiectele personale, golește rafturile, șterge urmele vizibile ale prezenței proprii. Rămân, firește, urmele nevăzute, amprente inefabile ale tuturor locatarilor. Orice cabinet ministerial e, inevitabil, o arhivă de spectre.

Evident, acest scenariu e imposibil după o răsturnare revoluționară. Pripa evacuării nu lasă suficient răgaz pentru curățirea locului. Așa se face că, intrând în biroul Suzanei Gâdea la sfârșitul lui decembrie 1989, am avut sentimentul că sunt indiscret. Pe o masă dintr-o încăpere anexă rămăsese, băut numai pe jumătate,

un pahar cu lapte, care între timp se stricase. „Biblioteca" din spatele scaunului ministerial era un amestec de opere prezidențiale, literatură de partid și volume oferite cu dedicație de mai toți publiciștii țării. Prin sertare — câteva bilețele omagiale, trimise cu amor ministresei, în ultimele luni, de câțiva distinși intelectuali fără prejudecăți. Sub birou — detaliu mai curând duios — un mic pupitru de lemn, pe care demnitarul să-și poată odihni picioarele scoase din pantofi, în momente de intimă reflexiune. Dar lucrul cel mai ciudat pe care l-am întâlnit pătrunzând, uzurpator, în ambianța predecesoarei mele, era o scrumieră de ceramică în care se găsea, drept ornament, scrum stilizat, tot din ceramică. O întreagă estetică și o întreagă ideologie se concentrau în acest discret obiect de vitrină: estetica și ideologia deșeului mântuit, glorificat, asumat ca „drăguț", într-o lume care voia să impună oameni și valori noi. Să-ți placă scrumul și să muzealizezi scrumiera — ce curaj abisal, ce sinceritate!

Aveam să constat, mai târziu, că nu mă confruntam cu un accident nesemnificativ. În apartamentul de protocol al Ambasadei Române la Bonn, cel rezervat, îndeobște, ministrului, am dat peste un decor de același tip: masa din „sufragerie" era — și cred că este încă — suportul unei ample scrumiere, tot din ceramică, de care stătea lipit un pachet de țigări, imitând, evident, în ceramică, un pachet adevărat. Aveam, prin urmare, de a face cu un sistem coerent, cu o gândire consecventă. Cine fumează, la Bonn, țigări de ceramică e musai să producă scrum de ceramică pe care, eventual, să-l scuture, la București, în scrumiera

doamnei Gâdea... În decembrie 1997, preluând fotoliul lui Adrian Severin, nu mai puteam avea asemenea surprize. Spațiul ministerial era net, aseptic, livrat cordialmente, „la cheie". Și totuși, într-una dintre încăperile anexe, într-un dulăpior cu aspect de depozit, am dat peste trei obiecte uitate acolo de cine știe când, rămășițe tenace ale mandatelor anterioare. De fapt, era vorba despre un singur obiect, în trei variante: bustul lui Avram Iancu. Aceeași lucrare, același material, dar trei dimensiuni: un Avram Iancu mic, unul mijlociu și unul mare. Cineva se gândise, prin urmare, să facă ministrului un cadou util: un erou pentru multiplă folosință. Unul mic, „de suflet", de buzunar, unul potrivit, de vitrină, și unul țanțoș, de birou, pentru intimidarea preopinentului. Patriotismul-breloc, patriotismul-bibelou, patriotismul-statuie. De la budoar, prin cabinetul ministerial, spre Țebea.

Depindea numai de imaginația posesorului, de bunul lui instinct, ca să afișeze, oportun, una sau alta dintre cele trei variante. Varianta miniaturală prinde bine când e vorba să probezi simultan intensitatea sentimentului și discreția lui cuviincioasă. Efectul retoric e invers proporțional cu dimensiunea. Obiectul se arată în cadru restrâns, cu ochi umezi, sau se expune neglijent, ca din întâmplare, așa încât să se vadă că e vorba de o prezență subînțeleasă. Varianta mijlocie e varianta naționalismului moderat și legitim, fără vulgarități xenofobe. Cu unele atenuări abile, ea se poate folosi în medii liberal-europene, pentru urechile funcționarilor comunitari. Varianta mare e varianta de campanie: ea trebuie acompaniată de pieptul bombat, privirea

sticloasă și glasul răzeșesc. Tehnica alternării celor trei variante e un solicitant exercițiu de virtuozitate. Trebuie să știi cu precizie când cultivi sonoritățile de *boîte à musique*, când alegi tangoul și când treci la marș. Public se găsește, întotdeauna, pentru toate opțiunile.

Nu știu dacă predecesorul căruia i s-a oferit între-itul cadou a profitat, în vreun fel, de el. Probabil că nu, de vreme ce l-am găsit uitat, în măruntaiele unui dulap. Dar, indiferent dacă e sau nu la vedere, indiferent dacă a fost folosit sau nu, un Avram Iancu ajustabil, în două, trei sau cinci dimensiuni subzistă, provocator, în recuzita oricărui politician autohton. Naționalismul e un fel de „Matrioșka“ *à rebours*: întâi se vede o efigie discretă; dacă o zgândări, din ea țâșnește un profil viguros, de proporție mijlocie. Iar dacă întărâți, nesăbuit, statueta, ea dă la iveală o stihie necontrolabilă, care acoperă tot orizontul. Toate portretele ținute, neglijent, prin sertare reușesc — mai devreme sau mai târziu — să învie…

Plai cu boi, ianuarie 2000

în lume nu-s
mai multe românii

tranziție și bragă

Una dintre bucuriile copilăriei mele era paharul cu bragă de patruzeci de bani. Când economiseam mai cu spor, puteam aspira la o Eugenie, care costa șaptezeci și cinci de bani. Dar și atunci mă întrebam dacă nu e preferabil să fac rost de încă cinci bani ca să-mi iau două pahare cu bragă. Aspectul oarecum suspect al băuturii mele preferate nu mă impresiona: percepeam, firește, culoarea și consistența ei vag noroioase, discreta ei mireasmă de borhot, urma prăfoasă care rămânea pe fundul paharului. Dar, dacă era suficient de rece și dacă fermentase îndeajuns ca să fie acidulată, braga mi se părea perfectă. De dragul conținutului, îi acceptam și înfățișarea, o savuram chiar, nu fără o mică perversitate anticipativă...

Încet-încet, braga a dispărut. A fost înlocuită de câteva lamentabile artefacte, de la tropicalul Cico la indescifrabilele Frucade, Rocola sau Quick. Cunoscătorii știau însă că mai există în țară două sau trei bragagerii, ultimele redute ale lejerului nostru Orient: una a mai funcționat un timp la Tulcea, alta în faimoasa simigerie din Piața Ovidiu de la Constanța și alta, cea mai eroică, supraviețuind miraculos, până

prin 1990–1991, la Bușteni: bragageria doamnei Bairamovici (care vindea, de asemenea, alviță și înghețată la cornet).

După revoluție, am sperat ca braga să reapară. La urma urmei, ea valorifica o materie primă nepretențioasă și o „manoperă" simplisimă. În plus, era, ca să zicem așa, o băutură „tradițională". Ieftin și autohton! Ce poate fi mai rentabil? Ei bine, braga n-a reapărut. Acum câteva zile, am trecut prin Bușteni în căutarea doamnei Bairamovici. Am găsit în spațiul bragageriei un chioșc „modernizat", cu cea mai banală ofertă „de tranziție": țigări, băuturi, bomboane. Iar în locul doamnei Bairamovici, un tânăr care mi-a explicat că s-a renunțat la bragă pentru că nu se mai poate procura materia primă necesară. Iată, într-adevăr, un serios motiv de nostalgie. Ceea ce se putea sub Dej și sub Ceaușescu nu se mai poate sub Iliescu. În România postrevoluționară a dispărut materia primă pentru bragă! E ca și cum am afla că nu mai există materie primă pentru borș. Că au dispărut zerul, oțetul și rachiul! Că nu mai avem ceapă!

Motivele „crizei" trebuie căutate, cred, în altă parte. Nu lipsa materiei prime e problema, ci, vorba Opoziției, lipsa *voinței* politice de a produce bragă! Mai întâi, „electoratul" însuși nu vrea bragă cu destulă intensitate. Altele are el acum în sufletul lui! Și oricum, nu poate admite că s-a făcut revoluție ca să ne întoarcem la o asemenea licoare vulgară. Am făcut revoluție pentru progres, pentru integrare europeană, pentru capitalism, așadar, pentru valori care n-au nimic în comun cu braga. Până și turcii, care tind să ne colonizeze

comercial, au înțeles asta și nu vin cu rahat, sugiuc, șerbet și iaurt. Vin cu pâine albă, napolitane și aspiratoare. Ca să intrăm în rândul lumii, e musai să mâncăm și să bem ce mănâncă și bea toată lumea. Specificul, culoarea locală — astea sunt pentru turiști. Iar năvala turiștilor nu e iminentă. Apoi mai e și demnitatea noului negustor român: când poate vinde atâtea minunății, cum să se coboare la lipsa de ambâț a unui simplu „vânzător de bragă"? De ce să ofere un lucru atât de gros, când poate oferi lucruri atât de subțiri?... Așa îmi explic și faptul că n-au reapărut, în România tranziției, câteva dintre comoditățile pitorești (și gustoase) ale României interbelice: bodega decentă, în care să poți lua un aperitiv accesibil, din repertoriul culinar al lui Mitică: o icră (cu țuica aferentă), salată de țâri cu mărar, slănină diafană cu boia, telemea și burduf, cârnăciori iuți de oaie, pastramă, câteva murături și atât. Așteptată se lasă și cafeneaua pașnică, amenajată pentru taclale (așadar, fără muzici), cu canapele comode, șvarțuri, marghilomane, fisticuri și șnapsuri. De ce lipsește? E vid de imaginație? E parvenitismul economic al tranziției? Complexul periferiei care adoptă pripit moravurile „centrului" pentru a fi luată în seamă? Mitocănia de a nu te mai recunoaște în rădăcinile tale patriarhale? Sau e, pur și simplu, fudulia săracului? Căci una dintre lecțiile cele mai iritante ale tranziției este că nu știm să fim săraci. Nu știm să identificăm soluțiile unei subzistențe onorabile, nu știm să așteptăm în mod convenabil prosperitatea și să ne pregătim pentru ea. E drept, nimeni nu ne ajută. De aceea ne epuizăm în tatonarea unor îmbogățiri aventuroase sau ne

lăsăm copleșiți de promiscuitate. Între apa chioară (și poluată) a năpăstuitului și paradisul oranj al Fantei, ne-am putea odihni în voluptatea modestă a unui pahar cu bragă. Între înfometare și caviar, între cartofi și fleică, ar trebui să ni se ofere deliciul abordabil al băcăniei și al birtului de cartier. Nimănui însă nu-i dă prin cap că, în vremuri precare, te poți îmbogăți vânzând mărfuri bune (dar nesofisticate) și ieftine (dar nu de proastă calitate). N-aș vrea să trec drept ceea ce nu sunt. Beau cu plăcere Fanta, Cola sau gin tonic, îmi place pizza, nu mă dau îndărăt de la Camembert, morun, ficat de gâscă și alte asemenea tulburătoare materii. Dar nu înțeleg de ce existența lor trebuie să inhibe ingeniozitățile locale și să eclipseze trufandalele autohtone. Nu înțeleg de ce n-am dreptul să poftesc la „realizări“ notabile, cum ar fi iahnia de fasole, ciorba de lobodă, ghiveciul călugăresc sau mâncarea de ștevie. Mai ales că sunt în tranziție, n-am destui bani să mă dau parizian sau newyorkez și nici nu sunt dispus să-mi investesc toate fondurile în ulcerante reverii alimentare. Insist: nu propun vreo nouă raționalizare a hranei, nu fac propagandă pentru bucătăria strămoșească, nu cer să se închidă McDonald's și să se deschidă centre de livrare a pilafului de post. Dar vreau să am și variante de consum agreabil pentru buzunarul meu și cred că se poate. Vreau să fiu un sărac plezirist. Dacă nu-mi puteți da Chateaubriand ieftin, dați-mi o porție bună de clătite cu spanac sau de urzici cu mămăligă. Dacă nu-mi puteți da la un preț omenesc nectar de mango, dați-mi bragă! Pe un fond cinstit de bragă cotidiană, s-ar putea să-mi permit la răstimpuri și câte un

nectar de mango. În altă ordine de idei, nu pricep cum pot exista indivizi care au nostalgia lui Ceaușescu și nu există nimeni care să aibă nostalgia bragageriilor. Tranziția e, fără îndoială, o perioadă a nostalgiilor prost orientate. Și, în orice caz, e un fel de bragă pe dos. Braga arăta neatrăgător, dar la gust era bună. Tranziția are un ambalaj plin de promisiuni, dar lasă un gust acru, de șampanie răsuflată.

Dilema, nr. 136, 18–24 august 1995

patologie totalitară

I

Aud că, sub auspiciile Academiei Române, a luat naștere un institut pentru cercetarea perioadei totalitare. Un asemenea institut nu poate fi decât arhiva unei traume. Dar proiectele lui ar putea include și o temă ceva mai tonică: inventarul și analiza *tehnicilor de supraviețuire* născute prin reacție, de-a lungul a peste patru decenii de încarcerare.

Să ne aducem aminte. Ani de-a rândul ne-am salvat citind și recitind Ilf și Petrov: știam pe dinafară pasaje întregi și suportam mai ușor aberația zilnică identificând în ea modelul sovietic din *Vițelul de aur* sau din *Douăsprezece scaune*. O euforizantă lectură compensatoare — uitată, din păcate — ne-au oferit, la un moment dat, textele lui Monciu-Sudinski, un soi de reportaje inventate, pline de mizeria și de poncifele cotidiene, în așa fel încât, parcurgându-le, ni se părea că întâlnim o variantă contemporană a lui Caragiale: un Caragiale însă emaciat, expresionist, inapt să se mai amuze până la capăt. Ne-am salvat, alteori, prin filme rusești, prin câte un spectacol „riscat", în care se întâlneau, complice, „șopârlele" scenariului, jocul aluziv al actorilor

și „toleranța" perfidă a cenzorilor, prin câte un roman „curajos", prin câte o tabletă de Geo Bogza, prin banc, prin înjurătură, prin ședințe de învățământ politic vag subversive, mă rog, prin tot soiul de subterfugii, supape și ocolișuri care să dea, în plină catastrofă, senzația unei minime normalități, a rezistenței posibile, a respirabilului.

Uneori însă ajungeam să găsim voluptăți în confruntarea directă, neprelucrată, cu anomalia. Învățaserăm să savurăm enormitatea, să degustăm oroarea cu un rafinament obosit, alexandrin. Mi-aduc aminte, de pildă, că o bună bucată de vreme am reușit să-mi întrețin buna dispoziție răsfoind lucrările „filozofice" ale cuiva despre care nu știam decât că era șef de catedră la Academia „Ștefan Gheorghiu". Mi-au picat în mână întâmplător (se intitulau *Răgazul gândirii*, *Lumea în gândire*, *Replici* etc.) și — ca să zic așa — m-au subjugat definitiv, după numai câteva pagini. Nu mă mai puteam sustrage abisului lor, nu-mi puteam lua ochii de la monumentala, inimitabila, formidabila lor stupiditate. Frizau capodopera. Mă delectam, împreună cu câțiva prieteni, până la nevroză. Fiecare nouă, masochistă lectură revela comori mereu proaspete, culmi de mitocănie pioasă, de haos intelectual, de patologie stilistică. Erau, de-a lungul a sute de pagini, aforisme, citate comentate, cugetări fabuloase, pe toate temele cu putință. Am avut, în câteva rânduri, ispita de a parodia. Am organizat un concurs (împreună cu Gabriel Liiceanu, cu Sorel Vieru și cu Thomas Kleininger), încercând să imităm cât mai bine „aroma" autorului, codul lui. Ne-am dovedit cu toții inepți, lipsiți de har,

incapabili să ne apropiem, fie și timid, de performanța maestrului. Capacitatea lui de a ne stupefia, de a ne umili cu metabolismul delirant al gândirii lui se dovedea infinită. Fenomenul era într-adevăr unic. Cărțile cu pricina apăreau la edituri de prestigiu, cu prefețe omagiale, semnate de publiciști notorii. Bănuiesc că tirajele erau consistente și că se găseau destui cumpărători pentru a le epuiza. Îmi era limpede atunci, cum îmi este și acum, că nici o editură din lume nu și-ar fi îngăduit să publice asemenea texte deopotrivă subculturale și necomerciale, că mă aflam, prin urmare, dinaintea unui accident specific al universului totalitar. Aveam de-a face cu un succes al „omului nou", cu instalarea pletorică — și într-un fel inocentă — a unei vietăți fruste între rafturile bibliotecii. Prezumția parvenitului, sechelele limbajului de partid și tupeul strident al semidoctului colaborau spectaculos pentru a da naștere unui discurs care, analizat cu atenție, dă măsura exactă a drăcoveniei prin care am trecut cu toții și de care n-am scăpat, din nefericire, nici astăzi. Căci „intelectualii" de tip nou sunt o legiune: vitali, adaptabili și agresivi, ei populează impenitent Parlamentul, feluritele formațiuni politice, gazetele de toate culorile și ne intoxică solemn cu verva lor zoologică. De aceea, ar putea fi util să aruncăm o privire îndărăt, spre prototip. Descrierea ilarei lui monstruozități rămâne, încă, o tehnică de supraviețuire. Deschidem, așadar, o *fișă clinică* sumară pentru a consemna simptomele unei maladii culturale insidioase, căreia totalitarismul i-a dat dimensiuni impozante: e ceea ce s-ar putea numi *spiritualizarea prostiei.* Ea se naște în punctul de întâlnire

al unei naturi primare cu fascinația inadecvată a ideii și cu stereotipiile unei ideologii. Bouvard și Pécuchet devin membri de partid și dascăli ai națiunii. Mitică citește și-l comentează pe Kant în lumina materialismului dialectic. Lăsați să se zbenguie printre cărți, pacienții noștri își slăbesc cureaua, își dau pălăria pe spate și pășesc în ciorapi pe câmpiile metafizicii. Se simt bine. Se simt mai buni. Se simt datori să-i învețe și pe alții. Și atunci, materia lor cenușie în ebulițiune secretă apoplectic cugetări. În cazul omului meu de la „Ștefan Gheorghiu", ele sună astfel: „La unele popoare, amorul umple un gol, la altele, o văgăună." Sau: „Cineva asemuia cerul cu o oală întoarsă; depinde nu de cer, ci de oală." Sau încă: „Un om de cultură este mai reținut, un prost, mai deținut." Sau: „Viciul e o buruiană ce consumă ilicit oxigenul vieții." Sau, în sfârșit: „Cât de frumos și gingaș se exprimă profundul cugetător român Al. Vlahuță, zicându-le confraților săi: «Cea dintâi și cea mai de căpetenie datorie a unui om cinstit e să ne spună adevărul inimii lui». Dar câți s-au aplecat asupra acestei probe? Câți și-au făcut «electroiubiriograma» lor de adevăr?" Dar să nu anticipăm. Pentru a alcătui o fișă clinică, trebuie să procedăm ceva mai sistematic.

II

Intelectualul de tip nou abordează faptul de cultură cu o solemnitate superstițioasă. El citește ca la cincisprezece ani pentru a culege citate și se simte obligat să decoreze numele tuturor autorilor invocați cu epitete tandre, respectuoase sau triumfale, după cum

i se pare că este cazul. Așa se face că, răsfoind *Lumea în gândire* (sursa simptomatologiei pe care încercăm să o schițăm), întâlnim nu pur și simplu mari figuri literare și filozofice, ci o galerie de bibelouri fardate gros, năclăite într-o retorică servilă, când nu vertiginos elucubrantă. Unele „ornamente" au aerul sfios și nătâng al amabilității de circumstanță: La Fontaine devine „elevatul La Fontaine", Arghezi — „neobositul Arghezi", Sofocle — „unicul Sofocle". O soluție frecvent adoptată e platitudinea indicativă: „italianul G. Papini", „iluministul Diderot", „renascentistul Machiavelli", „originalul american Mark Twain". La limită, se recurge la stupori școlare („vestitul B. Pascal") sau la colocvialități duioase („bătrânul Eschil"). Mai există și varianta reținut-patriotică („Gala Galaction al nostru"), cea sentimentală („neuitatul Ibsen") sau aceea a admirației analitice: „scăpărătorul Călinescu", „savurosul Caragiale". Toate acestea însă sunt încă digerabile la nivelul banalității ceremonioase. Dar, încet-încet, lucrurile alunecă spre neliniștitoare originalități. Nu pricepi, de pildă, pe ce se bazează calificative de tipul: „meticulosul R. Martin du Gard", „sarcasticul Romain Rolland", „mult prea certatul cu fericirea T. Arghezi" sau „cumpătatul Horațiu". Iar când dai peste „nederanjabilul Caragiale", imaginea tradițională a lumii începe să se tulbure... Fată de asemenea năucitoare asocieri, formule ca „subtilul și inteligentul La Bruyère" sau chiar „scrupulosul La Bruyère" (e drept, undeva se vorbește și de „scrupulosul Lăncrănjan") par culmi ale bunei-cuviințe. Când e vorba de femei, intelectualul „nostru" devine galant: „fermecătoarea George Sand", „ultrasensibila George Sand". Emoționante — prin inocență —

sunt, pe de altă parte, unele descoperiri comunicate cititorului pompos și totuși confidențial ca niște „secrete de breaslă“: „marele jurist grec, autor de cunoscute legi, Solon“, „originalul poet și filozof T. Lucretius Carus“, „prozatorul de real talent Tacitus“ (se remarcă tonul protector, aspectul de încurajare didactică al formulei), „scriitorul de probat talent George Bălăiță“, „criticul de înaltă talie G. Ibrăileanu“, „cunoscutul cugetător grec Democrit“, „talentatul scriitor român Ion Ghica“. Survin, firește, și unele crize de inspirație. La un moment dat, Romain Rolland pare recalcitrant la orice caracterizare. Nu-ți rămâne decât să-l semnalezi ca pe „compatriotul lui Robespierre“, lăsându-l pe cititor să găsească sensul acestei apropieri. Michel de Montaigne este „ctitorul atâtor cugetări“, Th. Dreiser este „unul dintre marii maeștri ai Cetății talentului“, Delavrancea e „marele bărbat al condeielor române“, iar Bertrand Russell — „marele stejar al filozofiei engleze“. Printre atâtea celebrități își face loc și Nicolae Ceaușescu, recomandat ca „un distins bărbat al țării“. Entuziasmul provoacă adesea hiperbole amețitoare. H. Sienkiewicz e cineva „care avea să răscolească lumea cu lucrări de geniu“. Ion Dodu Bălan „caută totdeauna lama adevărului (!) în nevăzutul lucrurilor“. Dumitru Popescu, „în maniera sa sobră și reținută“, merge și el până la „lama adevărului“. Mai rezervat se comportă autorul *Lumii în gândire* cu N. Iorga: „Cu toată afecțiunea pentru tot ce ne-a lăsat N. Iorga, nu pot să-i subscriu (sic!) părerii că...“ În alt loc, Iorga e obiectul unor fine disjuncții ierarhice: el e „*decan* al cugetărilor și aforismelor românești“, dar „*rector* al celor istorice“. G. Călinescu

beneficiază de apelative impenetrabile: e „maurul literaturii noastre“ sau „mare chirurg în cultura românească“. Dar e mai mult decât atât: e „un suflet infinit, într-un corp delimitat“. Voltaire e „demiurgul ironiei iluministe“. Secretul lui constă în faptul că „din filozofie s-a născut, cu ironie s-a hrănit și cu persiflare s-a impus“. Portretistica practicată de ingeniosul nostru pacient atinge pe alocuri demnitatea enigmei: cine e „profesoara pe spațiile largi ale cetății literelor“? Zoe Dumitrescu-Bușulenga. Cine e „discretul om de simț adânc prelungit în spații și psihologii mitologice“? Octavian Paler. Și, mai ales, cine e „filozoful pe care nu știu ce resort mă îndeamnă a-l asemui atât cu Descartes, din cultura mondială, cât și cu D.D. Roșca, din cea românească“? Cine altul decât Dumitru Ghișe?

Înconjurat de atâtea fantoșe în deghizament de paradă, intelectualul de tip nou e, în sfârșit, pregătit să-și etaleze dexteritățile: va selecționa citate edificatoare, le va comenta iluminat (și nu o dată sibilinic) și, în cele din urmă, va elabora el însuși ample cugetări memorabile, hrană spirituală pentru cei flămânzi, din prea plinul obnubilării sale.

III

Pentru autorul *Lumii în gândire*, a fi intelectual înseamnă a frecventa marile spirite cu un respect subaltern sau cu tupeul inconștienței. Înainte de a extrage un citat memorabil, omul nostru își impune un protocol mieros în jurul sursei. Cel citat e îngropat în epitete năstrușnice, pendulând — cum am văzut — între platitudine crasă și mister suprarealist. Caracteristică

e însă și formula care *introduce* citatul. Ea își propune, în genere, să adauge încă un strat de vopsea festivă peste portretul celui invocat și, eventual, să anticipeze asupra calității (=justeței) filozofice a textului ce urmează a fi oferit cititorului. Vrei, de pildă, să-l citezi pe Mihai Beniuc? Formula introductivă va suna astfel: „Din interiorul unui focar de inteligență, Mihai Beniuc, disociind și asociind, ne *avertizează că...* “. Desigur, există și variante mai sobre: „A.P. Cehov ne *avertizează* și cu dibăcie, și cu ironie că...“ (E semnificativă tema „avertismentului“: din alte pasaje, aflăm că și Stendhal avertizează, și Seneca, și Taine. Pentru intelectualul de tip nou, lumea spiritului e plină de pericole preponderent ideologice: trebuie, prin urmare, să o parcurgi „avertizat“, cu conștiința „votului de blam“ oricând posibil.) De altfel, punând laolaltă „manierele“ atribuite de pacientul nostru gânditorilor lui preferați, obținem o atmosferă de ședință principială și un ton de proces-verbal: „Cehov *apreciază* cu justețe și optimism“, „G. Enescu ne *înștiințează*“, „Montaigne *opinează*“, „H. Spencer *precizează*“ („și spune textual“), „G. Călinescu *declară*“ (alteori „apreciază“), „R. Martin du Gard *este de părere* că“, „J. W. Goethe *ne asigură*“ (și „V. G. Belinski ne asigură“), „Aristotel *consideră* că...“ (O. Wilde, mai deștept, „consideră perspicace“), „V. Hugo *ne încredințează* că...“, „Cezar Petrescu *afirmă* cu justețe“, „Alexandru (sic!) Dumas *atenționează*“ (ca și J. Renard, care „ne atenționează cu acoperire“), d'Holbach *relevă*, „La Rochefoucauld *sesizează*“, „Helvétius *spune cu toată franchețea*“, „Lessing *e pătruns de ideea* că...“, Diderot și A. de Saint-Exupéry „*sunt convinși că...*“, „G. Ibrăileanu

ne povățuiește" și „se încumetă să conchidă", „M. Ralea *conchide sintetic*", după ce Esop „*afirmă limpede* că...", iar N. Ceaușescu „*cheamă*". Invariabil, apar și accente de triumfalism pionieresc: „Ioan Grigorescu exclamă cu mândrie și adevăr", „I.D. Bălan relevă cu mândrie", „A.N. Tolstoi constată cu mândrie", „R. Tagore rostește cu mândrie", „Petru Groza exprimă cu entuziasm". Alteori însă, tonul e rezervat („Racine caută a ne convinge că...") sau chiar mustrător („Camil Petrescu se cam grăbea afirmând că..."). Nu este exclusă nici o anumită, demnă neutralitate („Shakespeare zice", „N. Iorga glăsuiește", „J. Renard generalizează", „Dumitru Popescu raționează", „G. Călinescu postulează"). Accidental, întâlnim reflexe de comentator sportiv: „Cugetarea de zile mari a neîntrecutului Shakespeare", „Sextus Empiricus ajunge la o cotă înaltă a adevărului sesizând că..." Cu ce încă se mai ocupă „corifeii"? Ei bine, H. Taine „ne calmează", Dante Alighieri „ne vestește pilduitor", Euripide „meditează sugestiv", La Bruyère „e pătruns că...", G. E. Lessing „se deconfiază în fața semenilor lui", Hacob Paronian „opinează original", „G. Ibrăileanu notează cu justețe tristă". Despre M.P. Musorgski aflăm că „gândea corect" („Corect gândea M.P. Musorgski zicând că..."), despre Lessing, doar că „gândea". Unii autori cultivă precauția: „Lui O. Wilde i se părea că...". Alții sunt strict obiectivi („H. Avakian notează cu justețe că...", „Montesquieu avea să observe că..."), alții fermi („J. Renard declară sentențios"), alții vag hoțomani (G. Călinescu „spune perspicace"), alții, în sfârșit, necruțători: „Gânditorul rus Herzen formula gândul tăios că...", „Chamfort

spune strașnic". Din când în când, sub abia suportabile tensiuni lirice, citatul e introdus cu o imensă cheltuială de gingășie: „R. Tagore pictează iubirea pe tavanul dorului zicând..." O performanță de imprevizibil e, la un moment dat, „pregătirea terenului" pentru un fragment din Rebreanu: „Nu știu cât de bine va fi înțeles marele romancier Liviu Rebreanu arta militară (...), dar nu mă îndoiesc de arta românească."

Ar fi interesant să sistematizăm cât de cât și modulațiile infinite ale relației dintre autorul nostru și citatele pe care le propune. Adeseori, aceste citate sunt simple *ready-made objects*, obiecte găsite și livrate ca atare, fără comentarii. Alegerea e însă de așa natură, încât cel citat se contaminează de aura ineptă a „citatorului" (un exemplu, între altele: „Shakespeare zice: «Poți zâmbi și iar zâmbi și totuși fi mișel»"). Când apare, comentariul capătă forme dintre cele mai neașteptate: de la exaltare orgiastică (după un pasaj despre mămăligă al lui G. Călinescu: „Câtă diversitate în armonie, câtă armonie în diversitate. Câtă poezie a poeziei, câtă poezie a durerii. Cât optimism, ce chemare!") până la divagația inexplicabilă („Pentru Heine: «Proștii cred că pentru a cuceri Capitoliul trebuie să ataci mai întâi gâștele». O formă mai originală de a sufla în iaurt"). Comentariul ezită adeseori între exclamativ și interogativ. Exemple: „Eugen Simion crede că «viața e o cucerire incertă». De ce să nu-i dăm noi puțină certitudine?" Sau: „Dacă Dante Alighieri în a sa *Divina Commedie* consideră că... (urmează un citat oarecare), de ce unii țin morțiș să-l contrazică?" Ciuda față de cei care l-ar putea contrazice pe marele autor citat face loc, alteori, unei

vagi iritări față de autorul însuși: „Vrem sau nu, Petrarca are dreptate“ (urmează citatul). Nu o dată comentariul are onestitatea de a semnala nedumeriri, stupori sau chiar scurte episoade de colaps mental: „Nu știu exact ce a vrut să exprime Marcus Aurelius prin cuvintele...“, „Nu știu exact ce-l făcea pe Arghezi să considere că...“, „Ce-a vrut să înțeleagă Anaxagora prin aforismul «Omul e inteligent pentru că are o mână» (sic!) e greu de știut exact“, „Nu știu dacă chiar «peste tot stăpânește aparența», cum este convins Xenofon din Colofon (sic!), dar ea, oricum, ocupă un prea larg spațiu sub soare“. Există și comentariul „de adeziune“, dispus chiar să amplifice textul citat: „«Nu cunosc nici o operă mare născută din prudență», ne mărturisește Octavian Paler. (Și acum comentariul): Și nici n-o să cunoaștem.“ Adeziunea poate avea accente amar pedagogice: „«Numai nebunii își așază fericirea mai presus de puterile lor», era convins Anatole France. Și câți nu și-o așază și astăzi?“ Spectaculoase sunt și comentariile șugubețe, dezamorsând prezumtive procese de intenție: „Nu! De păcălit n-a vrut, gândesc, să păcălească pe nimeni V. Hugo zicând... (urmează citatul). De dezamăgit însă, da!“ O serie aparte o constituie *malentendu*-urile (uneori monumentale). Versul celebru al lui Horațiu: „Nu voi muri pe de-a-ntregul...“ e interpretat, de pildă, ca expresie a unei „încăpățânări bărbătești“ și a „perseverenței“.

Să rezistăm totuși ispitei de a ne cufunda până la reverie în vidul aglomerat, inepuizabil, al autorului nostru. Să încheiem în apoteoză, cu câteva panseuri originale, simple grăunțe în oceanul fanteziei sale. Le vom

prefera, din motive de spațiu, pe cele concepute în variantă laconică:

1. Enunțuri absolute: „Salpetrul nu se găsește pe toate drumurile", „Fericirea e totdeauna relativă", „Nu tot ce flutură e steag".

2. Analogii amuțitoare: „În rouă, floarea se simte ca mierla în grâu", „O floare în mână — o idee mai mult în cap".

3. Mistere: „Unele femei se fac că nu înțeleg ceva, altele nu se fac", „A citi ce-ți cade în mână e una. A citi numai ce-ți cade, altceva."

4. Jocuri muzicale: „Stilul e omul, trilul e pasărea", „Unele văi au lei, altele zei".

5. Figuri ale inversării: „Cultura moartă e una, moartea culturii e alta", „Nu fericirea îl caută pe om, ci invers".

6. Taxinomii insolite: „Războaiele sunt de două feluri: înțelese și declarate".

7. Inanalizabile: „Savantul e fericit când se simte copil, copilul e savant când nu se simte fericit".

...Și câte și mai câte, care de care mai teribile în *furor*-ul lor speculativ. Suntem dinaintea unui autor neantologibil: nimic nu poate înlocui mersul direct la textul integral, operațiune față de care rapida noastră „fișă clinică" nu e decât o palidă arvună. La sfârșit, după ceasuri întregi petrecute cu „măiastra carte" pe genunchi, te vezi cuprins, fatalmente, de un soi de „ură-amor": ești exasperat și moleșit, astenic și iertător. Pacientul e, în definitiv, cineva care trăiește impur și inadecvat o aspirațiune benignă. În plus, e cât se poate de amuzant. Dar te uiți în jur și vezi că acest tip uman

proliferează; e victorios: îl identifici în CNA (la vârf), în Parlament, în presă, în felurite asociații, fundații, consilii, comisii; te chinuie la câte o ședință, îți strică cheful la câte un chef, te face să detești cărțile, ideile, înțelepciunea. Ți-l poți închipui prezidând duminica prânzul familial și otrăvind totul cu aforisme, în admirația (fie și trucată) a comesenilor.

...Iar dacă te îndeletnicești cu scrisul, ai dintr-odată, în preajma acestui personaj, intuiția iadului: vei scrie o carte, două, și, post-mortem, vei fi mestecat, înghițit și digerat în pântecul placid, dar tenace al unui monstru binevoitor. Un singur lucru te-ar putea salva: intelectualul de tip nou să adopte obiceiurile intelectualului de tip vechi. Să intre, adică, în politică și, ca urmare, să citească mai puțin, să vorbească mai mult și să nu mai scrie deloc.

Dilema, nr. 17, 7–13 mai 1993; nr. 18, 14–20 mai 1993; nr. 19, 21–27 mai 1993

trahanache și interesul național

Există oameni a căror singură competență pare să fie interesul național. Nu e clar ce sunt în stare să facă, nu-i poți identifica profesional sau, dacă poți, e greu să afli în ce constă performanța lor specifică; dar un lucru iese mereu la suprafață: toți știu care sunt nevoile țării, toți luptă (oratoric) pentru oblojirea, propășirea și apărarea ei. Dacă te uiți de aproape, dai peste tot soiul de deghizamente stângace ale neantului: inginerași reciclați, publiciști paranoiaci și triviali, actori scăpătați, juriști de provincie sau, pur și simplu, activiști fără chip, campioni ai „angajamentelor" de rutină și ai locului comun. Dar, în toate aceste forme ale lui, neantul vorbește. Despre ce? Despre patrie. Cu cât oratorul e mai lipsit de contur, cu atât mai des îl vedem identificându-se cu înseși contururile țării și ale „poporului". „Interesul național" devine erzațul cel mai comod al oricărei motivații autentice, al oricărui argument. Și nu e vorba întotdeauna de pușlamale care trișează, de demagogi fără scrupule. Uneori ai impresia că oratorul crede sincer în propria sa îngrijorare. Dacă îl iei repede, nu înțelege ce ai cu el! El dorește dezinteresat binele neamului. Nu e direct rău; e doar smintit:

își închipuie că știe *care* este binele acesta și că e chemat să-l administreze. Contemplu, de mai mulți ani, manifestările unei doamne din Parlamentul țării, care nu pierde nici o ocazie să ne dădăcească. Ea înțelege să-și încheie cariera de actriță jucând rolul femeii de nădejde, care se ocupă de trebile țării și, mai ales, de trebile culturale. Și-a compus un ton de dirigintă inflexibilă, de institutoare sobră, dintre cele care terorizează câte un internat sau câte o școală de fete. Are opinii principiale, idei luminoase, indicații înțelepte. Dar ceva nu e în regulă. Nu poți să nu întrebi în numele cărei autorități vorbește doamna aceasta. A fost ea măcar o mare actriță? O Aura Buzescu, o Maria Filotti, o Bulandra? A scris vreo capodoperă? S-a ilustrat vreodată ca mare profet, animator sau avocat credibil al culturii românești? Care sunt isprăvile dumisale intelectuale? Ce lasă în urmă, dincolo de mica ei carieră politică, datorită căreia a ieșit din anonimatul unei prestații culturale modeste pentru a intra în anonimatul unei liste electorale? Pe scurt, nu i-ar ședea mai bine să stea la locul dumisale și să ne scutească de platitudinile țanțoșe ale mediocrei dumisale gândiri? Ei bine, nu! Doamna deputat are insomnii din cauza culturii naționale, pe care e hotărâtă s-o slujească neobosit, indiferent dacă i-o cerem sau nu. Când îți lipsește *vocația*, trebuie să-ți inventezi o *misiune*. De altfel, interesul național nu e numai marota parlamentarilor sau a guvernanților. Sunt și în Opoziția neparlamentară mari apostoli și apostolițe ale lui. E plină țara de oameni-simbol, de întrupări garantate ale „interesului național", ale neamului nevoiaș, căruia trebuie să-i facem și să-i dregem...

Toate acestea țin încă de teritoriul ridicolului. Dar suntem adeseori confruntați cu manipulări mai dramatice ale temei patriotice, dinaintea cărora umorul se veștejește. Cine a avut de-a face, înainte de 1989, cu Poliția politică știe ce repede intra în joc formulistica „interesului național". Orice judecată negativă asupra comunismului, a partidului său și a reprezentanților săi era „dușmănoasă": ea favoriza în mod iresponsabil interese „străine", punea în pericol suveranitatea și integritatea națională, sporea primejdia invaziei rusești. Trebuia să ne spălăm rufele în familie, să practicăm neîncetat „cenzura patriotică". Evident, acest „contract" se bizuia pe obligații *unilaterale*. Călăul putea să spună: „Taci, nu țipa, fii patriot!", dar victima nu putea să spună: „Nu mă chinui, sunt român ca și dumneata, fii și dumneata patriot!" Întreaga cruzime, întregul arbitrar al terorii politice s-a justificat — și se justifică încă — prin recurs la tema „datoriei patriotice", a „interesului național". Securitatea a apărat țara. De dragul României, ea a hărțuit mase largi de români, uneori pe cei mai buni dintre ei. Țara și poporul au impus arestarea și moartea lui Iuliu Maniu, a lui Gheorghe Brătianu și a lui Ion Mihalache. Țara și poporul au cerut întemnițarea lui Mircea Vulcănescu, a lui Vasile Voiculescu și a lui Constantin Noica. Pentru a sluji interesul național a trebuit să fie uciși, în „obsedantul deceniu", nenumărați țărani, muncitori și studenți români; din amor pentru cultura noastră a trebuit să fie interziși, ani de-a rândul, Blaga, Ion Barbu, Nicolae Iorga și atâția alții. „Interesul național" ne cere să interzicem ultimului rege al României să-și viziteze

la bătrânețe țara. Și tot interesul național ne cere să ratăm eventuala noastră integrare europeană și, prin aceasta, supraviețuirea noastră economică și politică, pentru a cocoloși isteriile xenofobe ale câtorva țoape. Când domnul Funar agită spiritele, incită la conflict civil și dă apă la moară echivalenților săi din tabăra maghiară, el crede că slujește „interesul național". Toți insuficienții, toți papugiii, toți agitații se cred un amestec de Ștefan cel Mare și Ioana d'Arc. Toți, ca și Brânzovenescu și Farfuridi, se tem de trădare. Toți fac comerț cu noțiunea de „bun român". „Cine nu e cu Puterea nu e bun român" — zic unii (flancați, tot mai vizibil, de o „anumită parte a Poliției"). „Cine nu e cu PNȚCD nu e bun român" — zic alții. Am ajuns, după lupte seculare, la vorba lui Trahanache: „De la binele partidului atârnă binele țării și de la binele țării atârnă binele nostru." Cum se vede, binele țării nu e decât o *verigă intermediară,* un loc de pasaj între victoria politicii proprii și înflorirea averii proprii. Țara e „eu, dumneata, noi și-ai noștri". „Interesul național" e interesul celor de la Putere sau al celor care vor Puterea. Niciodată al nației înseși. Nația asistă perplexă la bătaia generală care se dă în numele intereselor ei și, turmentată de atâta zel patriotic, nu mai știe cu cine să voteze. Să sprijine partidul de guvernământ? E inutil. Partidul de guvernământ se sprijină singur. Să sprijine Opoziția? Care Opoziție? Care fracțiune a Opoziției? Să lase grijile lumii și să se țină aproape de Biserică? Dar dacă dă peste vreun Simeon Tatu care îi zăpăcește mințile cu tot felul de drăcovenii, din cele rostite deunăzi la Tele 7 abc? În mare formă era, într-adevăr, părintele Tatu!

Întrebat despre comuniști, zicea că au fost ortodocși. Întrebat despre corupție, zicea că e doar o invenție a bârfitorilor și că obiceiul de a bârfi ne-a venit de la occidentali. Întrebat, în sfârșit, cum începe *Luceafărul* lui Eminescu, zicea că nu-și mai amintește. Aferim, Cuvioșia ta! Se vede că occidentalii, în timp ce cu o mână inoculau poporului nostru martir bârfa, cu cealaltă extirpau nemilos memoria Cuvioșiei tale. Dar nu ești dumneata omul să te întristezi dintr-atât! Dacă „interesul național" o cere, n-o să ne împiedicăm în două–trei versuri păguboase ale poetului național. Mai ales că, între noi fie vorba, s-a cam dat cu Viena, cu Berlinul, ba chiar — Doamne, iartă-ne! — cu Buddha Sakyamuni!

Dilema, nr. 114, 17–23 martie 1995

a spune lucrurilor pe nume

Săptămâna trecută, Guvernul României a găsit răgazul să se ocupe de finețuri. El a decis că un român adevărat nu poate fi botezat oricum: în orice caz, nu poate fi botezat cu nume obscene sau ridicole. Cine s-ar fi așteptat ca, în puzderia de necazuri cu care se vede confruntat, Guvernul să aibă timp și chef de asemenea inefabile griji? O primă concluzie se impune: Guvernul are nervi buni. A doua concluzie: Guvernul are simț metafizic. Alegerea numelui pune rafinate probleme speculative; a da nume, nume potrivit, lucrurilor și viețuitoarelor e o competență și un privilegiu pe care omul le deține prin delegație de la Dumnezeu însuși. Când cineva i-a luat numele în râs recurgând la un ieftin joc de cuvinte, Goethe s-a simțit lezat ca de o blasfemie: era atins în esența, adică în misterul lui. Așa ceva nu se face! Ei bine, la rând cu Dumnezeu și cu Goethe, miniștrii noștri s-au văzut îndemnați să umble la „mume“, la arhetipuri. În *furor*-ul lor reformator, nu puteau lăsa de izbeliște onomastica națională, parte integrantă a imaginii țării, a demnității și europenității noastre. Cum ne vom simți pe la feluritele vămi ale lumii dacă vom arăta grănicerilor pașapoarte cu nume pocite, scârnave, ilare? Să facem ordine!

Să ne numim cu toții Ion și Maria, Nicolae și Elena, Costel și Gheorghiță — ca în abecedare! Și, în orice caz, să nu riscăm nimic pe acest tărâm fără a consulta Guvernul. Căci — a treia concluzie! — Guvernul știe. Știe ce e acela un nume obscen și, mai ales, ce e acela un nume ridicol. Noi am putea avea încă unele ezitări: să te cheme „Scutură-lance“ (engl. Shakespeare) nu e nițel obscen? Sau să te cheme „Creangă“ nu e nițel ridicol? (Îmi dau seama că astea sunt nume de familie, dar, în definitiv, n-ar trebui să „reglementăm“ și în privința lor?) A patra concluzie: Guvernul are umor. Dacă primul-ministru ar fi avut un nume oarecare, tapajul acesta estetic în materie de apelative n-ar fi avut nici un haz. Dar să te cheme într-un mod atât de... particular și să ceri poporului ameliorări stilistice e sublim. E o minunată probă de uitare de sine. A cincea concluzie: Guvernul e sensibil. În fond, totul a început de la ideea năstrușnică a unui alegător de a-și boteza fata „Nicoleta Văcăroiu“, în speranța unei nășii solvabile. Dacă unui cetățean obișnuit i se „manipulează“ în felul acesta numele, n-are ce face, trebuie să se resemneze. Dacă însă o pățește primul-ministru, el se poate apăra cu un decret. Și chiar o face, pentru că sensibilitatea lui nu-i îngăduie să tolereze bancuri atât de proaste. Concluzia a șasea: Guvernul e pudic. El nu suportă cuvintele „tari“ în nici o împrejurare. (Subconcluzie: Guvernul e consecvent.) De pildă, în loc de „sărăcie“, „viață grea“ și alți asemenea termeni obsceni, se preferă „dificultățile inevitabile ale tranziției“ sau „criza mondială“. În loc de „economie falimentară“, se recomandă expresii de tipul „ingerințele FMI-ului“,

„speculații bancare", „indisciplina agenților economici". Pe scurt — și ca să simplificăm lucrurile —, în loc de „catastrofă" se spune „unele greutăți", în loc de „corupție" se spune „exagerările presei" sau „afirmații calomnioase", în loc de „eșec" se spune „succes". Această virtuozitate a eufemismului e însă un talent moștenit. Unii dintre noi își mai amintesc, poate, de scumpirile care se numeau pe vremuri „reașezări de prețuri", de concedierile care se numeau „reorganizări", de mitingul obligatoriu care se numea „manifestație spontană" și de toate celelalte abilități retorice care făceau sarea și piperul vieții sub dictatură.

Pe baza considerațiunilor de mai sus, vom spune totuși că, în ciuda calităților sale enunțate în cele șase concluzii precedente, Guvernul (concluzia a șaptea!) are încă unele lipsuri. Deși din toate afirmațiile sale rezultă în chip limpede că e infailibil, că nu i se poate imputa nimic, că se mișcă glorios și exact după un traseu pe care nu-l periclitează decât greșelile altora, Guvernul continuă, fără nici o motivație rezonabilă, să stea de vorbă cu unii gazetari sau chiar cu unii politicieni din Opoziție. E o amabilitate inutilă, o pierdere de vreme, dat fiind rolul strict ornamental al acestora. Sigur de realizările sale, ba chiar de complicitatea lui Dumnezeu (l-am auzit odată pe unul dintre miniștri declarând autoreferențial că Cel de Sus îi ajută pe cei care muncesc), Guvernul ar trebui să-și vadă liniștit de treabă, savurând postura de a fi deja cu un picior în posteritate. Se apropie ziua a șaptea, ziua binemeritatei odihne de după creație. Totul e în bună ordine. Doar ici-colo mai sunt de schimbat câteva nume și de

corijat câteva detalii. Cât despre numele cu care Guvernul acesta va fi chemat la Judecata de Apoi — iată o taină care ne depășește. E sigur însă că va fi chemat cu numele lui *adevărat*. Nu ne rămâne decât să sperăm că el nu va fi nici obscen, nici ridicol.

Dilema, nr. 150, 24–30 noiembrie 1995

despre mitocanul care nu e totuna cu țoapa

Confundăm mitocanul cu țoapa. Țoapa e o categorie formală. Ține mai curând de înfățișare, de ambalaj. Țoapa „își pune țopi“, adică abuzează de ornamentică, și țopăie, adică se mișcă strident și discontinuu, călcând convențiile nu din nonconformism, ci din proastă creștere. Țoapa e carentă la nivelul bunului gust și al educației. Nu știe să se poarte și nu știe că nu știe să se poarte. La limită însă, țoapa poate fi „diminuată“, „salvată“ printr-o pedagogie asiduă și răbdătoare. Eliza Doolittle poate deveni Mrs. Higgins. Există o candoare a țoapei, o anumită naturalețe a prezenței ei, care amuză mai mult decât irită. Mitocanul e altceva: e un tip uman elaborat, coerent și stabil. Țoapa nu e decât un fel de-a fi. Mitocanul e expresia unei *Weltanschauung*, a unei ideologii care aspiră, adeseori, la demnitatea sistematică a filozofiei. În felul lui, mitocanul e un gânditor: are, mă-nțelegi, filozofia dumisale, „are o teorie“ despre orice împrejurare; cultivă sentința, cumpără (și citește) culegeri de maxime și e deținător de cărți (lucru pe care îl proclamă cu mândrie, specificând, de regulă, *numărul* lor). Mitocanul e om serios. El are convingeri, principii, certitudini. Îi place să peroreze, să-ți împărtășească din înțelepciunea spre care

l-a condus „școala vieții". E, prin definiție, *adult*: nu-l poți păcăli, n-ai ce să-l înveți, nu mai are iluzii copilărești.

Metafizic vorbind, mitocanul e *imanentist*. Nu crede în lucruri care nu se văd, nu poate fi amețit cu baliverne. Transcendența lui e imediatul. Doar din când în când, în momente de transport liric, admite că „trebuie să existe ceva, o forță" care a produs universul. „Forța" aceasta însă e — atitudine tipic filozofică — o simplă problemă de cunoaștere: nu obligă la nimic în plan existențial. Evident, mitocanul merge la biserică. Dar o face pentru a-și disciplina familia și pentru a-i onora pe strămoși. Cu alte cuvinte, mitocanul merge la biserică din simț civic și din patriotism...

În viața de toate zilele, mitocanul ne apare ca un *întreprinzător* vivace, dublat, în profunzime, de un *sceptic* indemolabil. E întreprinzător *pentru că* e sceptic: nu se împiedică în criterii absolute, în coduri preexistente, în rigori *adăugate* realului. Scepticismul acesta pragmatic nu intră în contradicție cu „principiile" și „certitudinile" mitocanului. El are principii *de moment* și certitudini *flexibile*: oricând reformulabile, adaptate la necesități ferme și suple deopotrivă. Principiile sunt, pentru mitocan, mai mult o chestiune de estetică decât una de etică. Principiile sunt bune, dar viața e altceva — iată un solid principiu mitocănesc. Certitudinile metafizice ale mitocanului sunt și ele distincte de regulile comportamentului său. Ceea ce nu înseamnă că mitocanul e un schizofrenic. El e duplicitar, dar *nedilematic*. E o ființă armonioasă, un agregat bine sudat, egal cu el însuși, de la ghiul până la idei, de la emoții până la șosete.

Mitocanul e *nesimţit* şi *sentimental.* Nesimţit: toate afectele îi sunt paralizate de instinctul supravieţuirii. Nu e în pericol să vază enorm şi să simţă monstruos: vede mărunt şi simte strictul necesar. Singurele lui senzaţii puternice sunt — pe lângă apetiturile ancestrale — sughiţul, degonflaţia (sub toate formele ei) şi mâncărimile de tot soiul. Mitocanul e însă sentimental. Sub desenul cubic al filozofiei sale, sub solemnitatea lui „matură“, zace un suflet cald. Duios cu sine, intoxicat de propria lui „omenie“, mitocanul arborează frecvent privirea lichidă, iar la chefuri şi înmormântări se zguduie de plâns.

Mitocanul are *simţul onoarei*: „nu permite“, „nu e el omul care“, „nu se coboară“. E uşor de ofensat, ştie să-l „ignore“ ostentativ pe preopinent, cere şi îşi dă cu protocol cuvântul de onoare.

Mitocanul are *cultul frumosului,* practicat însă ca o obsesie a *stilizării.* Nimic din ce *e dat* în chip nemijlocit, nimic spontan nu e acceptat ca atare. Totul trebuie „aranjat“, ajutat, *camuflat* printr-o puzderie de adaosuri. Dintre ştiinţe, mitocanul preferă *istoria.* Istoria e o adevărată sinteză a pasiunilor sale: precizie (cifre!), patos naţional (eroi!), competenţă militară (lupte!), jubilaţiune sportivă („ai noştri“ — „ai lor“) şi zel politic (conspiraţii, tratate, jocuri de partid etc.).

Una dintre calităţile mitocanului e că are *gustul ierarhiei.* Îi plac şefii, respectă Puterea, „nu luptă contra Guvernului“. De bombănit însă bombăne. Pentru că *simţul lui critic* e veşnic treaz, pentru că nu acceptă să se lase prostit, pentru că, orice s-ar zice, „aşa nu mai merge“. Gândirea politică a mitocanului se concentrează, toată, în acest paradox: potentatul e, în acelaşi

timp, ales și înjurat, Puterea e, în același timp, susținută și sabotată. Față de asemenea complexități, cât de frustă, de inofensivă, de solară ne apare țoapa. În plus, cum spuneam la început, ea e educabilă. Mitocanul, dimpotrivă, e imun la orice manevră didactică: e rezistent, inamovibil, statuar. O fatalitate.

...Subiectul e, firește, inepuizabil. Dar există și soluții rapide, mai eficiente decât frugalul nostru efort analitic. În *Cam târziu...*, Caragiale rezolvă totul prin cele trei formule îngânate stereotip de Costică Panaite: *Ei, aș!* (scepticism, stupoare disprețuitoare dinaintea opiniei divergente), *Parol?* (incredulitate, invocarea promptă a cuvântului de onoare), *C-ešt' copil?* (fudulie adultă, invitație subiacentă la „seriozitate").

— Merită să vorbim atâta despre mitocan?

— Merită, căci e ubicuu și victorios.

— Ei, aș!

— Dar în fiecare dintre noi dormitează o oarecare sămânță de mitocan.

— Parol?

— Ca să nu mai vorbim că, mărturisit sau nu, mitocanul ne e, uneori, simpatic.

— C-eșt'copil?

Dilema, nr. 16, 30 aprilie–6 mai 1993

o dilemă: fotbalul

Am fost demascat. *Sportul românesc* din 9 iulie își informează cititorii, cu litere de-o șchioapă, că „Andrei Pleșu nu știe numele selecționerului". Tot necazul vine de la un interviu din *Evenimentul zilei*, în care George Pruteanu a avut cruzimea să reproducă o bâlbâială fatală a subsemnatului apropo de simpaticul domn Iordănescu: în goana formulării, i-am zis Iordă...cheanu, apoi ...chescu, expunându-mă astfel stigmatului public. Cu o chestie ca asta — sunt perfect conștient — nu se glumește: poți să nu știi tabla înmulțirii, data bătăliei de la Rovine, categoriile lui Aristotel, distanța dintre Soare și Jupiter. Sau, din contră: n-ai decât să le știi. Dacă însă nu știi „numele selecționerului", nimeni nu te mai poate salva: ești o căzătură, un vândut, un fandosit. Meriți să ți se spună „mă, animalule!", să fii dat pe mâna poporului suveran cu care nu vrei să compătimești, să fii lăsat fără galoane, fără charismă, fără electorat, fără dreptul de a mai apela la drepturile omului. Ești în situația lui Costăchel Gudurău și poți clama, odată cu dânsul: „Viața, onorul nesigure", „Tremur viața me, nu mai putem merge cafine". Așa că mă grăbesc să-mi cer scuze. De fapt, știu numele selecționerului. Cum să nu-l știu? Cine nu-l

știe? Mai mult: selecționerul mi-e drag. Povestea cu numele a fost o scăpare, un lapsus, o dandana. Merg și mai departe și spun: nu numai selecționerul îmi e aproape, ci și fotbalul (până la un punct). Vorba lui Kant: „Sentimentul umanității nu m-a părăsit până-n-tr-atât!“ Am urmărit *toate* meciurile României, ba chiar și bucățele din alte meciuri: m-am bucurat, m-am întristat, am avut emoții. Recunosc: nu sunt ceea ce se cheamă un microbist. Dar am curiozități, temperament, afecte. Sunt recuperabil. Sunt gata să urmez exemplul maestrului meu, domnul Constantin Noica, și să iau mai în serios jocul pe care specialiștii îl numesc, atât de inspirat, „jocul cu balonul rotund“. Dar domnul Noica nu e singurul model posibil. Îmi amintesc de un interviu luat lui Emil Cioran, la Paris, de Gabriel Liiceanu. Cioran povestea cum, în copilărie, se împrietenise cu groparul din Rășinari, care îi dăruia din când în când câte un craniu în loc de minge. „Așadar, aveați de mic o oarecare propensiune spre morbid“ — sonda, analitic, amicul Gabriel. „Da' de unde! — replica Cioran. Pur și simplu îmi plăcea fotbalul!“ Nu mă pot abține să nu suspin admirativ și nostalgic: „Ce generație!“

Mă simt atât de stingherit de insuficiența angajării mele sportive (deși în adolescență am practicat înotul și, pardon, boxul), încât aș vrea să ofer o minimă compensație, să contribui și eu, după puterile mele și cu modeste instrumente livrești, la consolidarea imaginii fotbalului în lumea de azi.

Aș începe prin a spune că momentul de culminație al acestui sport e legat de Florența clanului Medici.

Sub numele de *Calcio Fiorentino*, fotbalul s-a impus, atunci, ca joc de Curte, ca serbare aulică. Prin urmare, prima lui conotație istorică este *noblețea.* Între secolele al XV-lea și al XVIII-lea i se dedică poeme, i se fabrică legende, i se elaborează reguli stricte. Documentele spun apăsat că nu oricine poate fi spectator al unui astfel de joc și că, mai ales, nu oricine poate să-l joace. Jucătorii legitimi trebuie să fie *non servi, non ignobili, non infami, ma soldati onorati, gentil'huomini, signori e principi. Calcio* e, prin definiție, aristocratic. Cei mai buni *maestri di campo* primesc premii din mâinile unor cardinali. Ca tuturor marilor îndeletniciri renascentiste, jocului florentin i se găsește o impozantă ereditate: el ar proveni din latinul *harpastum* și din grecescul *sphaeromachia.* Simbolurile cele mai alese sunt mobilizate pentru a consacra prestigiul acestui sport. Mingea, devenită element de blazon al familiei Medici, e manevrată ca atribut solar, așadar, ca simbol al autorității supreme. Perfecțiunea sferică unește într-o semnificativă coerență mingea, mărul și cosmosul. Jocul mingilor e un joc planetar. Pe de altă parte, rostogolirea lor imprevizibilă, instabilitatea echilibrului lor evocă tema hazardului și a deșertăciunii. Fortuna și Vanitas sunt zeitățile tutelare ale fotbalului. Thomas Morus nu se sfiește să definească lumescul drept *a footeball.* Aspectul solar, masculin al mingii rămâne însă predominant. Fotbalul capătă virtuți civilizatoare și terapeutice. O baladă engleză din secolul al XVII-lea îl recomandă ca remediu al melancoliei. O fantezie a aceluiași secol îi atribuie lui Amerigo Vespucci ideea de a-și fi pus echipajul să joace fotbal, demonstrativ, dinaintea regelui Angolei.

Încet-încet, o ușoară derivă își face loc însă în fastul baroc al acestui *topos*. Dintr-o competiție desfășurată — conform unei definiții din secolul al XVI-lea — *senza arme, piacevolmente, a fine d'onore*, fotbalul ajunge să valorifice tot mai des virtuțile războinice. El oferă de la o vreme *quasi una imagine di vera battaglia*. Publicul devine supraabundent și barbar. Mărturii seicentiste vorbesc despre *una infinita di spettatori*, care privesc de pe acoperișuri și abuzează de tobe, trompete și fluiere. Devin necesare liste de interdicții disciplinare pentru cei care joacă, dar mai ales pentru cei care privesc. Lucrurile trebuie să fi arătat destul de rău către finalul veacului al XVII-lea, când cineva găsește de cuviință să noteze că virtutea cea mai utilă în materie de *calcio* este pacea interioară, controlul de sine al tuturor celor care participă la spectacol. Fără această virtute — spune textul —, competiția seamănă cu „turbarea unor animale smintite“, dezonorându-i pe competitori și pe spectatori deopotrivă.

Inevitabile latențe de haos și de vulgaritate (uneori amuzantă, ca aceea a unor cântece de carnaval care supralicitează jocul de cuvinte *palle* „mingi“ și *palle* „testicule“) vor fi existat de la bun început în practica fotbalului florentin, condamnat sever de Savonarola. Latențele acestea s-au dezlănțuit însă în timp până la a provoca o totală „proletarizare“ a jocului. Contextul nobiliar inițial e uitat. *Calcio* devine, în secolul al XIX-lea, *soccer.* Fotbalul pare condamnat la involuție, poate din cauza unui „păcat originar“, pe care istoricii n-au întârziat să-l dezvăluie. O sursă de la începutul secolului al XIV-lea pretinde că primii „fotbaliști“ au fost o șleahtă

de ucigași, care se distrau lovind cu piciorul (cam ca Emil Cioran în copilărie...) capetele desprinse de trup ale victimelor lor.

Ori de câte ori fotbalul păstrează miasmele acestei obârșii, ori de câte ori plăcerea e înlocuită prin îndârjire, omul de cultură are dreptul să întoarcă spatele. Dacă, la capătul unui meci, un jucător poate fi împușcat, dacă suporterii echipei câștigătoare vor să-i suprime pe suporterii echipei învinse (sau viceversa!), dacă populația victorioasă ia cu asalt, în stil bananier, ambasadele „dușmane“, dacă isprăvile lui Hagi ne îndeamnă să urlăm atletic „noi suntem români!“ (ca și când e vreun pericol să fim luați drept altceva), dacă toate acestea sunt posibile, atunci nu numai „numele selecționerului“ poate fi uitat, ci numele însuși al fotbalului, cu toate vedetele, gloriile și nemerniciile sale.

P.S. Bibliografia minimală pentru adâncirea informațiilor de mai sus: Francis P. Magoun, *History of Football, From the Beginnings to 1871*, Bochum, 1938, și Horst Bredekamp, *Florentiner Fussball: die Renaissance der Spiele*, Campus Verlag, 1993.

Dilema, nr. 81, 29 iulie–4 august 1994

între berkeley și dudești

Aflu că de curând a apărut în Statele Unite o versiune a Bibliei *politically correct:* textul e rescris cu grija de a menaja toate susceptibilitățile imaginabile ale cititorului modern: nu se mai spune *Our Father*, ci *Our Father/Mother*, ca să se elimine excesul *macho* al unui Dumnezeu (strict) masculin; nu se mai spune „dreapta Tatălui", ca să nu se complexeze stângacii; nu se mai pomenesc numele feluritelor seminții acolo unde contextul e peiorativ, ca să nu se încurajeze discriminările naționaliste. N-am avut cartea în mână, dar bănuiesc că sunetul ei e de o „noutate" radicală: îmi închipui că tot ce se referă la tema păcatului a trebuit, de pildă, să fie reformulat sau suspendat, așa încât nimeni să nu se simtă vizat, incriminat, diminuat în demnitatea sa. Probabil că la sfârșitul lecturii nu se mai înțelege foarte bine ce rost are Legea, de ce e așteptat Mesia, care e misiunea lui Isus. O lume *politically correct* e o lume mântuită: totul e în regulă, nu mai e nevoie de nici o intervenție salvatoare. Dincolo de hazul involuntar al acestui efort de a reambala Biblia în așa fel încât ea să nu mai pară necesară, dincolo de logica șuie a precauțiilor pe care le cultivă campionii neocorectitudinii există însă un fond dramatic: o

imagine apocaliptică a Celuilalt, un chip împuținat, debil al semenilor, de natură să-i oblige pe cei (încă) lucizi și omenoși la un comportament clinic. Într-adevăr, dacă orice vorbire e „vorbire despre funie în casa spânzuratului", dacă stângacii sunt neurastenici din cauza faptului că sunt stângaci, dacă trebuie să te prefaci tot timpul că nu există nici o deosebire între grași și slabi, albi și negri, înalți și scurți, de teamă să nu provoci ireversibile catastrofe sufletești, înseamnă că umanitatea e bolândă, anemică, în prag de colaps. Trebuie să adoptăm, prin urmare, manierele unei ipocrizii veșnic surâzătoare, ca într-un pavilion al canceroșilor în care nimeni nu trebuie să știe că are cancer. Omul e un animal hipersensibil, îl vom înconjura deci cu un mediu aseptic: îl vom cocoloși, îl vom feri de orice l-ar putea contraria, îl vom îngropa de viu în antibioticul grijii noastre.

În ce mă privește, cred că regulile (asumate) ale bunei-cuviințe sunt suficiente pentru a ne asigura o viață comunitară decentă: orice hiperregulă sfârșește în istericală și dambla. Pe de altă parte, contemplând „corectitudinea politică" americănească de-aici, din micul nostru Paris, cad, vrând-nevrând, la grele dileme. Nici ca ei — îmi spun —, dar nici ca noi! Nici în puful unei totale amortizări, dar nici pe coji de nuci, sub tirul tuturor.

Fapt e că, de îndată ce ne cufundăm în moravurile autohtone, imaginea lumii se reechilibrează. La câtă *correctness* în Statele Unite, atâta *harassment* (hărțuială) pe Dâmbovița. Toate disputele publice de la noi își propun *să nu cumva să umble cu menajamente.* Ele valorifică

grandios toate metehnele reale sau închipuite ale combatanților, toate semnele lor particulare, toate zvonurile aflate în circulație pe socoteala lor. Bătrânilor li se scoate pe nas bătrânețea, năsoșilor li se vorbește de nas, burtoșilor, de burtă. Râdem de ticurile unora și de tunsoarea altora. Cutare se bâțâie, cutare are barbă de țap, cutare arată a bețiv sau a homosexual. Suntem scuturați cu toții de febra caricaturii, de voluptatea grotescului. Avem un ochi rău: cultivăm grimasa, reinventăm expresionismul. După decenii de rozuri mincinoase, „s-a dat drumul“ la scabrosul autentic. Adevărul e musai să miroasă urât, reforma trebuie să vină asupra noastră pe un val de greață. Oricum, „aproapele“ trebuie tratat ca o căzătură: pentru „corectitudinea politică“ americană, el e un perpetuu prilej de inhibiție; în jurul lui se merge pe vârfuri; pentru noi, dimpotrivă, „aproapele“ e instrumentul unei neîntrerupte expectorații, materia primă a unui război nemilos, purtat cu toate mijloacele. „Iugoslavizarea“ noastră constă în generalizarea injuriei, a calomniei, a indiscreției. Ne place să zgândărim răni deschise, să ținem cicatricele proaspete. Așa arată, în tranziție, înclinațiile noastre, comportamentele, pornirile noastre de popor blând și oropsit.

Pe cine să preferi? Pe universitarul californian, cu umanismul lui iacobin, cu retorica lui stângistă, cu teama lui de a nu-ți jigni „canoanele“, de a nu părea nici condescendent, nici fals cordial, cu ezitarea lui de a flata o femeie și de a trece, astfel, drept „sexist“, cu vorbirea lui artificială, care îi interzice să spună „bun“, ca să nu crezi că sugerează culpabilizarea „răului“, sau îi interzice să spună „dulce“, ca să nu crezi

că propune marginalizarea „acrului", pe scurt, cu nevroza lui justițiară, cu toleranța lui de beton, nefirească, plicticoasă, vag paranoiacă? Sau pe vigurosul cetățean neaoș, care te năclăiește în ocări, îți umblă în buzunare, te ia de guler, îți râde în nas, îți dă peste nas, îți suflă-n gură, te batjocorește, te desființează, dă cu tine de pământ și, la o adică, te pupă? Pendulez între aceste două modele, între Berkeley și Dudești, ca un navigator debusolat între fioroasele și inevitabilele Scylla și Caribda...

Dilema, nr. 140, 15–21 septembrie 1995

autocritică

Îmi cer iertare. Fac parte dintr-un grup de presiune. Am o singură scuză: n-am știut. Dar citind presa noastră culturală și două–trei lucrări de specialitate, am devenit brusc conștient de amplasamentul meu culpabil pe scena publică românească. Mă aflu, se pare, în plin război și eu moțăi nesimțitor, decuplat de realități: mă comport ca un boier arogant și iresponsabil, refuzând să iau notă de dramatismul câmpului de luptă. Or, iată că, izbit fulgurant, asemenea apostolului pe drumul spre Damasc, de lumina crudă a adevărului, am descoperit, cu stupoare, cum, împreună cu câțiva nefericiți prieteni, am contribuit în chip toxic la stagnarea culturală a țării, la prigonirea noilor generații de intelectuali, la poluarea democrației autohtone și la subminarea valorilor modernității. Am fost agentul (în cel mai bun caz involuntar) al unei mentalități medievale, pentru care cuvinte ca „prietenie", „onoare", „maestru", „vocație", „ucenicie", „tradiție", „valori fixe" sunt obiecte ale unui cult infamant, destinat să smintească lumea și să o împartă nedrept în două: „ai noștri" și „ceilalți". Ne-am baricadat între inexpugnabile ziduri de gașcă și am creat o rețea de putere care face imposibilă cariera spiritelor înnoitoare, sau o ține sub

un control perfid. Am monopolizat edituri, ministere, cercuri de influență străine, televiziuni și gazete și am manipulat inconștientul colectiv al nației până într-atât încât, de câte ori publicăm ceva, toți se reped, somnambulic, să ne cumpere. Organizăm, abil, târguri de carte și conferințe publice, pentru a aduna în jurul nostru mase întregi de cititori năuci, fraieriți sistematic de manevrele noastre incantatorii. Am confiscat, nesătui, toate instrumentele gloriei. Suntem marele nenoroc al nației, talibanii, ciocoii, „opium"-ul ei.

Lucrurile au început demult, pe vremea comunismului. Păcatul nostru originar se numește „Păltiniș", un fel de emblemă codificată a reacțiunii. Anticipând schimbările din decembrie 1989 (căci, orice s-ar zice, suntem mai mult răi decât proști), am creat, la munte (cu voia Securității), o diversiune elitistă (de fapt, criptoceaușistă), care să justifice, ulterior, o instalare convenabilă, cât mai aproape de pârghiile puterii. Pentru naivii exteriori grupului, ne prefăceam că citim Platon și Hegel. În realitate, adunați furtiv, seara, într-o cabană discretă, construiam maligne strategii de dreapta, pentru o dezlănțuită acțiune viitoare de purificare etnică și culturală. Făceam guverne (în care ne atribuiam toate fotoliile) și puneam acid clorhidric la temeliile Europei. Aceste triste obiceiuri s-au perpetuat și după 1989. Continuăm să ne întâlnim, otrăviți și autoritari, pe o singură temă: cum să-i sabotăm, să-i regulăm, să-i anihilăm, pe băieții buni (în care intră, de-a valma, optzeciști, literatori în genere, ieșeni, postmoderni, clujeni, antiamericani, proamericani, timișoreni și alte naționalități). O lovitură de geniu (evident regretabilă)

a fost inventarea lui Horia-Roman Patapievici. Tipul e, propriu-zis, un nimeni fără contur, un amator, un ignorant gângav, pe scurt, o legendă arbitrară, confecționată de *noi*, „ca cu a ei putere să vă aplece-n jug" (pe *voi*, exponenții europeni ai „culturii populare"). I-am scris câteva cărți, am făcut tapaj, am convins — pe căi care nici nouă nu ne sunt limpezi — zeci de mii de băștinași să-l admire, am înscenat povestea cu căpitanul Soare, ca să înduioșăm plebea, și l-am purtat în triumf pe străzi, violând mecanismele pieței. Pentru cine vrea să știe motivele acestei ample acțiuni, sunt gata să mărturisesc: ne-am gândit să ungem din vreme un urmaș charismatic, unul care să nu fi fost niciodată la Păltiniș și care să fie, prin generație, mai curând optzecist, așa încât, după improbabila noastră moarte, să poată oficia cu oarecare credibilitate ritualul sectei providențiale pe care am întemeiat-o.

Am lucrat metodic, după toate regulile artei. Ne-am documentat. Am fișat Max Weber și Bourdieu, am făcut liste negre, am întreținut campanii de dezinformare, am concoctat o atmosferă de inhibiție și teroare. Din cauza noastră, o sumedenie de mari creatori autohtoni nu s-au mai putut concentra. În loc să-și scrie opera, în loc să cucerească piața cu farmecul, ideile, talentul și anvergura lor intelectuală, au trebuit să-și mobilizeze toate capacitățile pentru a ne demasca, pentru a rezista, nevătămați, campaniilor noastre murdare. Dacă ar fi știut cum să se poarte, le-am fi dat, poate, o șansă, un bilet de intrare în grupul nostru, îndeobște ermetic. Căci avem secretele tuturor rețetelor de succes. Știm cum se fabrică prestigiul, cum se prepară faima, cum

se vinde o carte proastă în aşa fel încât să pară o carte bună. Ştim *unde, cu ce* şi *cu cine* se face presiune *unde, pe ce* şi *pe cine,* ca să iasă pe cealaltă parte mustul notorietăţii. Suntem experţi în plasarea pe piaţă a unor texte elitiste, în tiraje de masă. Am confiscat, prin malversaţiuni insalubre, tarabele librăriilor şi culoarele interesului public. Ţelul nostru, nemărturisit, dar dezvăluit în cele din urmă prin vigilenţa generaţiei de mâine, este instaurarea unei dictaturi mistice şi transformarea României într-un Mizil euforic, dominat, orwellian, de portretele noastre supradimensionate.

Am greşit. Eu, unul, îmi fac autocritica. Mă voi strădui să îndrept ce se mai poate îndrepta. Voi refuza să mai apar în public, nu voi mai scrie decât puţin şi prost, voi lăuda necondiţionat orice producţie culturală venită din afara grupului de presiune pe care îl reprezint, voi interzice tipărirea eventualelor mele lucrări în tiraje care să depăşească 99 de exemplare şi voi cerşi, o dată pe săptămână, la uşa *Observatorului cultural.* Îi asigur pe toţi aceia pe care i-am păcălit sau oprimat că, în definitiv, cu puţină răbdare, vor avea satisfacţia de a ne vedea dispărând. La următoarea şedinţă conspirativă a grupului nostru, vom elabora scenariul cel mai şmecher al propriului nostru parastas.

Dilema, nr. 24, 25 iunie–1 iulie 2004

Cuprins

La prețul de vânzare se adaugă 2%,
reprezentând valoarea timbrului
literar ce se virează
Uniunii Scriitorilor din România,
Cont nr. RO92 RNCB 5010 0000 0171 0001,
B.C.R. Filiala sector 1, București

Redactor
RADU PARASCHIVESCU

Tehnoredactor
MANUELA MĂXINEANU

Corector
MARIA MUȘUROIU

Apărut 2005
BUCUREȘTI–ROMÂNIA

Tiparul executat la „ACCENT PRINT" – SUCEAVA